

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Unquagueteg
Nunavut Sculptures (1904)

1904

491.99-8

U-44

50к.

Серебряные

b/

и

7/10.
Одобрено Попечительскимъ Совѣтомъ Кавказскаго
Учебнаго Округа

1795
2. ԱԶԱՅԵԱՆՅ

400p

491-33-8

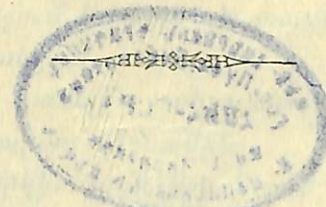
Կ-44

ՈՒՍՈՒՄՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶԻԻ

ԵՐԿՐՈՐԳ ՏԱՐԻ

ԻՆՆԵՐՈՐԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Տպարան Մ. Վարդանեանցի, Գանձակի փող. № 3.

Типография М. Вартамянца, Гановск. ул. д. № 3.

1904

0 6 FEB 2013

7793
Серебряков

0 4 MAY 2010

ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆ

ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիծեռնակը բոյն էր շինում,
 Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

Մէկ անգամ էր նա բոյն շինել,
 Եւ շատ անգամ կարկատել,
 Բայց այս անգամ վերադարձին՝
 Բոյնն աւերակ էր գտել:

Այժմ նորից բոյն էր շինում,
 Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

Նա յիշում էր անցած տարին
 Իր սնուցած ձագերին,
 Որոնց համպին յափշտակեց
 Արինարբու թշնամին:

Բայց նա կրկին բոյն էր շինում,
 Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

Дозволено Цензурою Тифлисъ, 2 Сентября 1904 г.

3352

40

ՄԱՂԹԱՆԷ ՄԱՆԿԱԿԱՆ

Արի՛ դու, արի,
 Քո գալը՞ բարի,
 Սիրուն նոր Տարի,
 Նոր օրեր բեր մեզ:
 Զին տուր սարերին,
 Անձրև՝ արտերին,
 Կարկուտը՝ չարին,
 Զով արևը՝ մեզ:
 Անթուփ ծաղիկից,
 Աններկ կարմրուկից,
 Բարի ցաւերից
 Ազատ պահիր մեզ:
 Մայրական գըթով,
 Գրկաբաց ձեռքով,
 Ուրախ ժպիտով
 Առ քո գիրկը մեզ:

ԳԻՒՂՆԱԶ ՏԱՏԸ ԻՆՉՊԷՍ ԷՐ ԹՈՑՆՈՒՄ ԻՐ
 ԹՈՌՆԵՐԻՆՅ

Մէկ անգամ Գիւլնազ տատին շրջապատեցին իր
 թոռները և ստիպեցին, որ տատը թռչնիկներ շինէ
 իրանց:

Տատն էլ վեր առաւ փոքրիկներից մէկին, դրաւ
 ծնկան վրայ, երկու ձեռքից բռնեց և վեր ու վայր
 թափ տալով երգեց.

Ա՛ն—դ՛ն—դ՛ն,
 Ա՛ դու—դ՛ն.
 Նակ, նակ,
 Ա—դու—նակ,
 Թը՛ ոռո...

Երեխան թռաւ, գետնի վրայ կանգնեց և ծիծա-
 ղելով ասաց.—Ո՛ւր է, տատիկ, ես աղունակ չըղառայ:
 Տատիկը պատասխանեց.

—Վնաս չունի, հոգիս, դեռ փոքրիկ ծիտիկ ես,
 երբ որ կըմեծանաս, աղունակ կըղառնաս:
 Յետոյ մի ուրիշն ընկաւ տատիկի գիրկը և ասաց.
 —Տատիկ ջան, տատիկ, ինձ էլ մի կաշաղակ շինես...
 Տատիկը նրան էլ դրաւ ծընկներին և առաջւան
 պէս երգեց.

Զա՛—չա՛—չա՛,
 Կա՛—չա՛—չա՛
 Աակ, դակ.
 Կա—չա—դակ
 Թը՛ ոռո...

—Տատիկ ջան, տատիկ, ինձ էլ մի ծիտիկ շի-
 նես, ասաց ամենից փոքրիկը:

Տատիկը նրան էլ վեր առաւ և վեր ու վայր
 թոցնելով՝ երգեց.

Ծիտ եմ, ծիտ եմ, ծլւլում եմ,
 ձիկ, ճիկ, ճիկ.

Ոստոստում եմ, թռչկոտում եմ,

Տիկ, տիկ, տիկ.

Արի, թևիկ,

Արի, փետրիկ,

Որ ես դառնամ

Փոքրիկ ծիտիկ,

Փոքրիկ ծիտիկ.

Պիծիկ, միծիկ,

Թը՛ռռռ...

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂ.

Պառաւր.

Ջո՛ւ—ջո՛ւ—ջո՛ւ—ջո՛ւ, իմ վառիկներ,

Սիրուն ճուտեր, հաւ մարիկներ,

Ոսկեփետուր աքլարիկներ,

Եկէք կերէք ձեր հատիկներ:

Մանուկներ.

Արամ, Աշխէն, Վարդան, Խորէն,

Սանդուխտ, Ըուշան, Հայկակ, Սուրէն,

Գեանք, տեսները հաւերն ո՛ւր են:

Տեսէք, տեսէք, չալ չալ հաւեր

Հեռու քաշել, կուտեն, որդեր.

Այնտեղ փոքրիկ, փամփիլիկ թմբիլիկ,

Պզտիկ ճուտիկ կուտէ կուտիկ.

Չար փիշիկը մօտ է գալիս,

Սև ձագին է մտիկ տալիս.

Թաթը մեկնեց,

Վզից բռնեց.

Աքաղաղներ, հաւ մարիկներ,

Պահպանեցէք ձեր ճուտիկներ:

Աքաղաղներ.

Հասէք, հասէք, օգնեցէք,

Չար փիշիկին պատժեցէք:

Հաւեր.

Ժողովուհներ, միանանք,

Չար կատուին վրայ տանք:

Բոլորը.

Տեսա՛ք, տեսա՛ք ինչ եղաւ,

Գող կատուն որ մեզ տեսաւ,

Խիստ վախեցաւ ու փախաւ.

Ուրեմն ապրենք միասին,

Որ մօտ չըգայ թշնամին:

ՎԻՃԱԿԻ ԵՐԳԵՐ

Եղբայրս ծառի տակին,

Սաղմոսը կուան տակին.

Սաղմոսն անգիր է արել,

Լեզուն բիւբիւլ է դառել:

Իմ եղբայրը սարուան է,
Զրւին գօտկածարուան է.
Եղբայր ջան, շրւիդ ածան,
Քոյրըդ Լօուա քարուան է:

Սարէն կրգայ ձիաւոր,
Մեր առնը չարգախաւոր,
Հրէս եկաւ եղբայրըս,
Երեք օրւան թագաւոր:

ՏԱՆԱՐԱԾԻ ԾԱՇԸ

Մի խամ տաւարած, բաւական քաղցած, աղբրի
մօտ նստած, ուտում էր չոր հաց:

— Ցամաք մի ուտիլ, ասաց ընկերը:

— «Բա ինչո՞վ ուտեմ, ուրիշ բան չունիմ»:

— Դանակով, եղբայր, դանակով...

— Այդ լաւ ասացիր. դանակով կտրեմ, ջրումը
թրջեմ, էլ ցամաք չուտեմ:

ՀՈՎԻՒ ԱՆԿՈՂԻՆՆԸ

Սարի լանջը մահճակալ,
Չեչոտ քարը գլխակալ,
Մի հին կարպետ ուտերին՝
Այս է հովւի անկողին:

Երբ անձրև է կաթկաթում,
Եւ կարպետը թրխկթրխկում,
Հովին անուշ քնի մէջ,
Քաղցր երազ է տեսնում,
Եւ խնդում,
Ծիծաղում...

Ուխայ, ուխայ, սիրուն հովիւ, քունդ անուշ..

ՋԱՂԱՑՊԱՆԻ ՆՆՋԱՐԱՆԸ

Երեք-չորս հատ ջաղացաբար՝ կարգով շարւած
պտտում են, իրանց ահեղ գրըգրոցով ամբողջ շէն-
քը դըրըրդում են, չանչախնների շրխշրխկոցից մարդի
ականջ խլանում է, բայց ջաղացպանն ալրաթաթախ
խոր քնի մէջ խորմիւմ է...

ՊԱՐՋԱՄԻՏ ՀՈՎԻՒ

Օգոստոսին էր, թէ յուլիս ամսում, լաւ չեմ յի-
շում,— մի անմեղ հովիւ, քաղաք չըտեսած, իր ոչ-
խարակալ երկայն մահակը ուտին դրած՝ մտաւ բա-
ղարը խլըշկոտալով, գարմանալով:

Խրտնած պախրի պէս շատ դէս-դէն ընկաւ, վերջը
կանգ առաւ մրգավաճառի խանութի առջև և աչքը
ձգեց լիք թարախների, հասուն մրգերին:

Ի՞նչ պտուղ ասես՝ որ նա չըտեսաւ, չըհիացաւ—
տեսակ-տեսակ տանձ ու խնձոր, դեղձ ու խաղող, թուղ

ու սալոր, նուռ, սերկևիլ, ունար ու հուն, կարմիր, փայլուն...

Հովիւր նայեց մրգավաճառին ու մնաց ապշած, որ այնչափ հասուն մրգերի միջին, ձեռք չէր դիպցնում մէկին կամ միւսին: «Մա կոյր կըլինի», ինքն իրան ասեց և փորձել ուզեց: Մահակը մեկնեց դէպի բախկալը և քիչ էր մնում աչքն էր կոխում:

— Է՛յ, ինչ ես անում, գոռաց բախկալը սաստիկ բարկացած:

— Բ՛ն, հէնց իմացայ, դու կոյր կըլինիս. եթէ դու կոյր չես և լաւ ես տեսնում, բա այդ մրգերից ինչի չես ուտում... X

ՀՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿ

I

Օրը տաքցաւ, ձիւնը հալեց արեւից. Բըչըրչալով ջուր է հոսում դռներից, Սար ու ձորեր գարդարեցին կանաչով, Դաշտը ծածկեց ոչխարների հօտերով: Հ՛ն—հ՛ն—հ՛ն,—գարնն է:

Տեսէք, ինչպէս սիրո՞ւն է:

II

Սաստիկ շոգ է. ցորեն գարի հասել են, Հնձողները խոտը քաղել, դիզել են, Բոլոր ծառեր ծածկըւել են տերևով, Պտուղները «ճիթ» են անում ժպտալով:

Հօ—հօ—հօ, ամառ է, Արևը խիստ կըվառէ... X

III

Չոգերն անցան. պտուղները քաղեցին, Հացով, մրգով ամբարները լցրեցին, Երկինքն ամպեց, բարակ անձրև է մաղում, Մերկ դաշտերը և ծառերը ողողում:

Է՛յ—էյ—էյ,—աշուն է, Տեսէք, ինչպէս նախշուն է: X

IV

Օրը կարճ է, արև չըկայ, շատ ցուրտ է. ձերմակ ձիւնը քուլա-քուլա կըբրդէ. Մարդ, անասուն բուր բորանից վախեցած, Տաք-տաք տներ, խոր-խոր բներն են մտած: Օ՛յ—օյ—օյ, ձմեռն է, Անտանելի մի բեռն է...

ԵՐԿՐԱԿՈՐԾ

Ո՛հ, երկրագործ, երկրագործ, Բանի սիրուն է քո գործ:

Արևը չըծաղած՝ մաճն է քո ձեռքիդ, եօթը գոյգ եզ, գոմէշ լծած գուլթանիդ, ծրում ես, պատում դու կոշտ ու խոպան, լեռներ ու ձորեր, անդ ու անդաստան: Ցանում ես ցորեն, կորեկ ու գարի, հաճար ու վար-

սակ, բրինձ ու բամբակ: Ծլում են, ծաղկում ճակտիդ
բրտինքով քո վարած դաշտեր, որ լի էր փշով:

Ընցնում է գարուն, ոսկեգօծ հասկեր լցում, ծած-
կում են քո սիրուն արտեր: Քամին փշում է, արտը
տատանում, կարծես նոր-հարս է, հօրանց է գնում:

Հասնում է ամառ. մանգաղը ձեռքիդ, հնձում ես,
հնձում, խուրձեր կապտում, խուրձերը բարդ-բարդ
սայլով ու ձիով կրում ես, բերում կալումդ դիզում:
Հաշան ես անում, կասում ու քամում, մաքուր ցորենը
տանըդ ամբարում, իսկ չոր դարմանը՝ ձմեռան պա-
շար՝ անասնոց համար մարաբըդ լցնում:

Եւ երբ փշում է ցրտաշունչ ձմեռ, խրճիթում նըս-
տած, քո խոփն ես սրում, արօր ու գուլթան սարքում,
պատրաստում, և դարնան դալուն նորից սպասում:

Ա՛հ, երկրագործ, երկրագործ,

Քարի սիրուն է քո գործ ...

Հ Ա Տ Ո Կ

Լոյսը բացում է շուտ արտը գնամ,
Պատռեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի,
Իմ սիրուն հատիկ, քեզ նրան պահ տամ,
Մինչև օրերը ամրան արևի:

Թագեմ քեզ, հատիկ, և դարդըս քեզ հետ,
Թէ Աստուած ուզեց գու կանաչեցիր,
Թող դարդըս մեռնի գետնի տակ անհետ.
Դու ինձ մխիթար կրկին տուն գարձիր:

Եւ ջերմ աղօթքով Տիրամօր առջև
Ես մոմ կըվառեմ, ես խունկ կըծխեմ,
Որ քեզ պարզեմ մի առատ անձրև,
Որ քեզ միշտ սիրով նայե խնդադէմ:

Բայց թէ այդ շնորհին, մեղքերիս համար,
Երժանի չըլնիմ, ծով կըղարձնեմ
Ես տաք բրտինքը ճակտիս արևառ,
Որ քեզ, իմ հատիկ, ծարաւ չըթողնեմ:

Ծլիր, կանաչիր, ոսկի սաւանով
Ծածկիր իմ արտը ողջ ալեծածան.
Նոր այն ժամանակ անուշ շրշինով
Տուր ջարդած սրտիս մի բուն հանգստեան:

Ա Մ Պ Ե Ր

Ամպեր են վազում բարձր լեռներից խիստ քամու
ձեռից. փախչում, գնում են, կարծես խրտնում են
ծարաւ արտերից:

«Պացէք, այ ամպեր. ինչո՞ւ էք փախչում, անձրև
չէք թափում, մեր ծարաւ արտեր՝ օրեր համբելով,
ձեզ են սպասում:

«Քամի, դու քամի, խղճա՛ արտերին, թո՛ղ այդ
ամպերին, թո՛ղ կանգնեն թափեն անձրևի շիթեր,
ջրեն մեր արտեր»:

Քամին հանդարտեց, մեղմ անձրև թափեց, ար-
տերը ջրեց: Արտը բարձրացաւ, ցօղուն արձակեց ու
հասկեր բռնեց: Գիւղացին գնաց, տեսաւ ու խնդաց,
խնդաց ու սասաց.

«Փանր Քեզ, ով Աստուած,
Որ տուիր մեզ հաց,
Զըթողիր քաղցած»

ԵՂԻԱՅԻ ՀԱՆԱԲԸ

(Առասպել)

Մէկ օր Եղիան վերևից կանչեց և մարդկանց յայանեց, թէ այսուհետև ձեզ չեմ օգնելու, անձրև չեմ տալու: Այս ասաց թէ չէ՝ երկինքը կապեց. էլ ոչ մի կաթիլ անձրև չըկաթեց:

Եւ այնուհետև աղբիւրը լռեց, առուն ցամաքեց, վարդը թառամեց, անտառը դեղնեց, դաշտը սևացաւ, արտը չորացաւ, անասուն և մարդ, թռչուն և գազան անշուր մնալով՝ ուշաթափ եղան:

Եղիան որ տեսաւ, թէ ինչ բան եղաւ, ծիծաղը եկաւ և ծիծաղեցաւ. բայց ինչպէս ծիծաղ... այնպէս որոտաց, որ երկինք գետինք թնդաց, գղըրդաց, սև ամպերն իրար այնպէս զարկեցին, որ փայլակ, կայծակ, շանթեր հանեցին: Երկինքը մթնեց, յորդ անձրև թափեց, նրւաղածներին թրջեց, ողողեց և ուշքի բերեց:

Եւ այնուհետև սար ու ձոր զարթնեց, աղբիւրը քլքլաց, շուշանը ծաղկեց, առուն բըքբըչաց, արտը կանաչեց, արտուտը երգեց, աքլարը կանչեց, հաւը ձու ածեց, մաքին գառ ծնեց. գառը մորթեցինք Եղիայի համար, որ մեզ խնայի, էլ հանաք չանի:

ՀՆՁԻՈՐՆԵՐ

(Խաղ)

Ահա եկաւ խոտ հարողը
Ուսին դրած գերանդին,
Բոլոր խոտը սա հարել է,
Բան չի թողել մեր հանդին:

—Այ խոտ հարող, ասա տեսներ, Դու ինչպէս ես խոտ հարում:

«—Այսպէս ան, լաւ նայեցէք,

Ես այսպէս եմ խոտ հարում—

Հէպ, հօ՛պ,

Հէպ, հօ՛պ...

—Ա՛խ, ինչ լաւ է, եկէք սովրենք, Մենք էլ այսպէս խոտ հարենք—

Հէպ, հօ՛պ,

Հէպ, հօ՛պ...

Ահա եկաւ արտ հնձողը
Ձեռքին փայտէ մատնոցներ,
Պատրաստել է սուր մանգաղը,
Պէտք է հնձէ մեր արտեր:

—Հնձող եղբայր, ասա տեսներ,

Դու ինչպէս ես հունձ անում,

«—Այսպէս ան, լաւ նայեցէք,

Ես այսպէս եմ հունձ անում—

Հէպ, հօ՛պ, հէպ,
 Հէպ, հօ՛պ, հէպ:
 —Ա՛խ, ինչ հեշտ է, եկէք սովրենք,
 Մենք էլ այսպէս հունձ անենք—
 Հէպ, հօ՛պ, հէպ,
 Հէպ, հօ՛պ, հէպ. ✓

Ո Ս Ն Ի Չ Կ Ն Ի Կ

1

Մի ծերուկ ձկնորս և իր պառաւ կին
 Բընակում էին Մեծ ծովի ափին:
 Ծերը գնում էր ձուկ բռնում ծովից,
 Պառան էլ տանը թել մանում բրթից:
 Այսպէս միասին՝ մի հին գետնատան,
 Երեսուն երեք տարի ապրեցան:

Ահա մէկ օր էլ ծերը գնաց ծով,
 Որ ձուկը որսայ իր մաշած ցանցով:
 Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց,
 Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց:
 Երկրորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով,
 Ցանցը դուրս եկաւ ծովային խոտով:
 Իսկ երրորդ անգամ որ ցանցը ձգեց,
 Ո՛վ կարէ ասել, թէ ինչ դուրս հանեց:
 Նա բերաւ իր հետ մի ոսկի ձկնիկ՝
 Չկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ,
 Ծերի ցանցն ընկաւ, իբրև խեղճ գերի
 Ոսկի աղջիկը ձուկ-թագաւորի,

Խեղճ ոսկի ձկնիկ, ինչպէս է խնդրում,
 Մարդկային լեզուով ծերին աղաչում:
 «Թ՛ող ինձ, թ՛ող, ծերո՞ւկ, թ՛ող ինձ անվտանգ,
 Քեզ կրվճարեմ թանգագին փրկանք:
 Ինչ սիրտըդ ուզի, ինչ որ կամենաս,
 Ուղիղն եմ ասում, ինձնից կստանաս»:

Վախեցաւ ծերը, մնաց զարմացած:
 Նա այնքան տարի ձկնորս էր եղած,
 Բայց ձկան մասին երբէք չէր լսել,
 Թէ նա մարդու պէս կարող է խօսել:
 «Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, ասաց ծերունին,
 Ինձ չէ հարկաւոր փրկանք թանգագին:
 Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով,
 Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

2

Այս գէպից յետոյ ծերը տուն դարձաւ,
 Պատմեց պառաւին՝ թէ ինչ բան տեսաւ:
 Այսօր ես ծովից, գիտէս ինչ, ա՛ կնիկ,
 Բռնեցի յանկարծ մի ոսկի ձկնիկ,
 Ոսկի եմ ասում և ոչ քու գիտցած,
 Այսպիսի հրաշք ոչով չի տեսած:
 Նա խօսել գիտէր ուղիղ մեր լեզուով,
 Աղաչանք արաւ, որ յետ ձգեմ ծով:
 «Թ՛ող, ասաց, խնդրեմ, թ՛ող ինձ անվտանգ,
 Քեզ կրվճարեմ թանգագին փրկանք»:
 Բայց ես ոչ մի բան չըպահանջեցի,
 Ոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, ասացի,

3359
40

Գնահ քեզ համար դու ծիրանի ծով,
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...

Պառաւր երբ որ այս բանը լսեց,
Խեղճ ալեորին շատ յանգիմանեց,
Թէ ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չի ուզել,
Ու այնպէս ձրի յետ ծովն է ձգել:
«Այ յիմար անմիտ, հայհոյեց ծերին,
Գոնէ կասէիր դու ոսկի ձրկին՝
Մի նոր տաշտակ տուր տանեմ իմ կնկան,
Մերը կոտրած է, էլ չէ պէտքական»...

Գարձաւ ծերունին ծովի ափ գնաց.
(Տեսաւ նա ծովը մեղմիկ ծածանւած)...

Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.

Չուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին.

«Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ», հարցրեց.

Ծերը գլուխ տրւաւ ու պատասխանեց.

«Ողորմած լինիս, Թագուհի-Չկնիկ,

Ինձ նախատում է իմ պառաւ կնիկ,

Հանգիստ չի թողում խեղճ ալեորիս,

Վըրաս մրթմըրթում, ուշունց է տալիս.

Մի նոր տաշտակ է հարկաւոր իրան,

Մերը կոտրած է, էլ չէ պէտքական»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց,

«Գնահ, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.

Թող քո պառաւը շատ չընեղանայ,

Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենայ» ..

3

Յետ դարձաւ ծերը դէպի իր տնակ,
Տեսաւ կնկայ մօտ մի սիրուն տաշտակ,
Բայց կինը գոհ չէր. նա այս անգամ էլ
Ըսկսեց ծերին սաստիկ նախատել.

«Գնացիր, անխելք, տաշտակ ուզեցիր,
Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չըխնդրեցիր.

Յետ գնահ շուտով, անմիտ անասուն,
Գլուխ տուր նըրան և ուզիր մէկ տուն»...

Ծերունին դարձաւ ծովի ափ գնաց,
(Այս անգամ տեսաւ ծովը պղտորւած)...

Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.

Չուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին.

«Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ», հարցրեց.

Ծերը գլուխ տրւաւ ու պատասխանեց.

«Ողորմած լինիս, Թագուհի-Չկնիկ,

Ինձ շատ նախատեց իմ պառաւ կնիկ.

Խեղճ ալեորիս հանգիստ չի թողնում,

Հիմա էլ կատղել՝ մէկ տուն է ուզում»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց

«Գնահ, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.

Թող լինի այնպէս՝ ինչպէս կամենար,

Գուք ձեր ցանկացած տունն էլ կունենար»...

Ծերը ետ դարձաւ կրկին դէպի տուն՝
էլ նա չըգտաւ իր հին գետնատուն.

Մի նոր տուն տեսաւ լուսամուտներով.

Կրտուրից հանած ծըխահաններով,

Պատ ու վառարան մաքուր սըւաղած,

Կրով ու կաւճով սիպտակացրած.
 Վարպետի տաշած, կաղնի տախտակից,
 Մեծ դուռն էր կախած լայն բակի կողմից:
 Պատուհանի տակ կի՛նն ուռած նստել՝
 Իր չարութիւնից ուզում է տրաքել.
 Ի՛նչ անէ՞ծք ասես աշխարհքիս տակին՝
 Բոլորն էլ թափեց խեղճ մարդի գլխին.
 Վերջը երբ փոքր ինչ բարկութիւնն իջաւ,
 Մուտքը կախած՝ ծերունուն դարձաւ.
 Անշնորհք ծերուկ, տնակ ուղեցիր,
 Երևի քո մէջ մեծ բան կարծեցիր.
 Յետ դարձիր, անխելք, յետ դարձիր գնա՛,
 Ոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա՛,
 Որ էլ չեմ ուզում մնալ գեղջուկ կին,
 Ուզում եմ լինել գերազնիւ տիկին»...

4

Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց,
 (Այս անգամ տեսաւ ծովը վրդովւած)...
 Ըսկսեց կանչել ոսկի ձրկնիկին,
 Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին.
 «Ի՛նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ», հարցրեց.
 Ծերը գլուխ տըւաւ ու պատասխանեց.
 «Ողորմած լինիս, Թագուհի-Չկնիկ,
 Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ չար կնիկ,
 Էլ չի կամենում մնալ գեղջուկ կին,
 Ուզում է լինել գերազնիւ տիկին.
 Չը գիտեմ՝ գլուխն ի՛նչ բամբի մտաւ,
 Որ գեղջուկութիւնից յանկարծ ձանձրացաւ»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 «Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.
 Թող քո պառաւը հէնց այսօրւանից
 Ազատ համարւի իր գեղջուկութիւնից»...
 Յետ դարձաւ ծերը, և ի՛նչ է տեսնում.
 (Կարծեց ցնորք է աչքին երևում).
 Մի տուն հոյակապ, վերնասրահում
 Պառան է կանգնած ինչպէս նոր խանում.
 Հազին սամուրէ բաճկոնակ սիրուն,
 Գլխին դիպակէ չարղաթ գոյնզգոյն,
 Վիզը զարդարած մարգարիտներով,
 Մատերին մասնիք անզին քարերով,
 Մաշիկներն ինչպէս կասկարմիր որդան,
 Միւս հագուստներն էլ մետաքս պատուական:
 Ծառաներ ունի մի քանի տասնեակ,
 Բոլորն էլ իրան հըլու հպատակ:
 Մարդին որ տեսաւ՝ պառաւը կատղեց,
 Խեղճ ծառաներին ծեծել ըսկսեց.
 (Երևի ուղեց ցոյց տալ իր մարդին,
 Որ հիմա ինքն է գերազնիւ տիկին).
 Հայհոյանք թափեց ամենքի վրայ,
 Տեղի անտեղի բօթկեց անխնայ.
 Մէկի մագերից բռնեց քաշքըշեց,
 Միւսին էլ մի լաւ ապտակներ զարկեց:
 Ծերը մօտեցաւ դող դող քայլերով՝
 Ասաց պառաւին՝ խոր գլուխ տալով՝
 «Ֆառճով գերազնիւ խանում-խաթունիս,
 Հիմա խօս գո՛հ ես, հանգիստ կըլլինիս»...
 Պառաւ տիկինը այնպէս բղաւեց,

Որ խեղճ ծերունու լեզին պատառեց:
Նրբան հրամայեց, որ խկոյն գընայ
Գոմն աւլէ, քերէ ու այնտեղ մնայ:

5.

Մէկ-երկու շաբաթ հազիւ անցկացաւ,
Պառաւ խանումը նորից կատղեցաւ.
«Չուտ կանես կերթաս, ասում է մարդին,
Ու իմ կողմանէ կասես ձկնիկին,
Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
Ուզում եմ ազատ թագուհի լինել»...

Այս խօսքի վրայ ծերունին սոսկաց,
Եւ աղաչելով պառաւին ասաց.
«Փժւել ես, ա՛ կնիկ, ես չեմ հասկանում,
Արդեօք դու գիտես՝ ինչ ես ցանկանում,
Մէկ նայիր վըրադ, շէնք ու շնորհքիդ,
Լըբըբան լեզւիդ, ծուռումուռ քայլքիդ,
Ախրը ինչ ունիս թագուհու վայել,
Որ խելքիդ այդպէս քամի է փչել.
Արի լսիր ինձ, մի անիւ այդպէս,
Ամբողջ աշխարհքին կը ծիծաղեցնես»...

Էլ չըհամբերեց մեր պառաւ տատը,
Որ վերջացնէր մարդն իր խրատը.
Նա այնպէս դռաց, այնպէս որոտաց,
Որ ամբողջ տունը հիմնովին թնդաց.
«Ի՛նչպէս թէ այդպէս, յանդուգն, ըստահակ»,
Գոչեց ու զարկեց մի ուժգին ապտակ,
«Համարձակում ես, գոեհիկ անգէտ,
Վիճել ինձ նման ազնիւ տիկնոջ հետ.

Քեզ հրամայում եմ պատուաւոր խօսքով,
Որ խկոյն գնաս քո յօժար կամքով.
Եթէ ոչ՝ անա ժողոված կշտիդ,
Սրանք կըտանեն՝ խփելով վզիդ»:
Ծերունին դարձեալ ծովի ափ դնաց.
(Այս անգամ տեսաւ ծովը սեացած),
Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին.
«Ի՛նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», հարցրեց.
Ծերը գլուխ տըլաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագուհի Չկնիկ,
Էլի է կուում իմ պառաւ կնիկ.
Ներիր ինձ, խնդրեմ, ես ամաչում եմ,
Որ չար պառաւիս նոր ուզածն ասեմ.
Բայց որ ջուրն ընկնիմ, հանգիստ չի թողում.
Կրակն է գցել, այրում խորովում.
Գնա՛, ասում է,—ա՛խ, նզովեա՛լ կին—
Չո՛ւտ գնա ասա՛ ոսկի ձկնիկին,
Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
Ուզում եմ ազատ թագուհի լինել».

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
«Գնա՛, Տէր ընդ բեզ, մի տխրիլ, ասաց,
Թող քո պառաւի ուզածը լինի,
Թող գնա դառնայ ազատ թագուհի»:

6.

Ո՛վ կարէ պատմել թէ ծերն ի՛նչ տեսաւ,
Երբ ձկան մօտից տուն վերադարձաւ.

էլ ինչ տուն, ինչ բան... դու արքայական
 Ապարանք ասա, կամ հսկայական
 Մեծ մեծ պալատներ շարիշար կանգնած՝
 Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած,
 Զքեղ դահլիճներ, անթիւ սենեակներ,
 Մարդ կը շրջկուէր, եթէ մէջն ընկնէր:
 Ծերը բարձրացաւ մարմար սանդուղքով.
 Մի դահլիճ մտաւ խիստ պատկառանքով.
 Առջևը բացուեց մի նոր տեսարան,
 Երբ այնտեղ գտաւ իր պառաւ կնկան.
 Նա հիմա ազատ թագուհի դառած՝
 Առօր ու փառօր ճաշի է նստած.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
 Ուրի են կանգնած որպէս ծառաներ,
 Թագուհու համար զինի են ածում
 Եւ ահուղողով աչք-ունքին նայում.
 Զէմբում կանգնել են ահեղ զինուորներ,
 Ուսերին բռնած կացնաձև սրեր,
 Մենակ պառան էր սեղանին բազմել,
 Ո՞վ կը յանդգնէր նրա հետ նստել.
 Բայց կերակուրներն այնքան շատ էին,
 Որ հարիւր հոգի կրկշտացնէին...
 Եւ քանի տեսակ անծանօթ բաներ,
 Ի՞նչ անուշեղէն, ինչ տապականեր...
 Պառան ուտում էր մեծ ախորժակով,
 Ու զինին դարտկում լիքը բաժակով,
 Վերջն էլ մեղրահաց կերաւ բաւական,
 Որ քաղցրացնէ շրթուներ ու բերան:
 Ծերն այս տեսնելով մնաց շփոթւած,

Ընկաւ սլառաւի ոտքերն ու ասաց.
 «Բարձր քեղ, բարձր, ահեղ թագուհի,
 Քո մեծութիւնը յաւիտեան լինի»:
 Այս խօսքից յետոյ կամաց շըշնջեց,
 Ու փափսալով պառաւին հարցրեց.
 «Հիմա որ բախտի վերին ծայրումն ես,
 Խօս բաւական ես, ա՛ կնիկ, ինչ կասես»...
 Թագուհի դառած պառան այս անգամ
 Մարդի երեսին չընայեց անգամ.
 Հրաման մոմռաց նա քթի տակին,
 Որ դուրս վռնդեն մեր անկոչ հիւրին:
 Հէնց որ լսեցաւ թագուհու հրաման,
 Հնազանդ երեսլ ամենքն ուղեցան.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
 Ինչպէս որսորդի արնախում շներ,
 Խփելով ծերի շնքակոթին՝
 Զքեղ դահլիճից դուրս վռնդեցին.
 Զէմբումը կանգնած պահապաններն էլ
 Իրանց կացիններն էին պատրաստել,
 Վրայ վազեցին ամենքը մէկէն,
 Ու քիչ մնաց որ՝ խեղճին խողխողեն:
 Ինչպէս որ եղաւ, մի կերպ դուրս պրծաւ,
 Գուրսն էլ ամբօխի ծաղրի տակն ընկաւ,
 Որ կարծես նրան լինէր սպասում
 Անձրևի տակին, ցեխոտ փողոցում.
 — «Ա՛յ թէ լաւ արին, ծերո՛ւկ դու անզէտ,
 Ո՛ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի ոտներդ,
 Թող այդ քեղ համար լինի լաւ խրատ,
 Որ էլ չըցանես մանր կտաւհատ»...

7.

Այս դէպքից յետոյ շատ օրեր չանցան,
 Պառաւի այծերն էլի մօտ եկան.
 Ուղարկում է նա իր իշխաններին,
 Որ գտնեն բերեն արտաքսած ծերին:
 Եկաւ ծերունին: Պառան սկսեց.
 «Ի՞նչ պէտք է գնաս ձկան մօտ, ասեց.
 Կերթաս, խոր գլուխ կըտաս դու նրան
 Ու իմ փափաղը կը յայտնես իրան.
 Կասես՝ չեմ ուզում մնալ թագուհի,
 Ուզում եմ լինել ծովի տիրուհի.
 Ուզում եմ Ովկեան ծովումը կենալ,
 Ոսկի ձկնիկին ծառայ ունենալ,
 Որ իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի,
 Ու ինչ ուզենամ, իսկոյն կատարի»...
 Պառաւին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
 Առանց յայտնելու որ և է արտունջ:
 Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց,
 (Այս անգամ ծովը խիստ էր փոթորկւած,
 Փրփրած ալիքները սարեր դառնալով՝
 Իրար են զարկում ասեղ գոռալով)...
 Ողբաձայն կանչեց ոսկի ձկնիկին.
 Չուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին.
 «Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ, հարցրեց,
 Ծերը գլուխ տըւաւ ու պատասխանեց,
 «Ողորմած լինիս, Թագուհի-Չկնիկ,
 Իսպառ գժեւ է իմ պառաւ կնիկ,
 Ի՞նչ անեմ արդեօք այդ նզովեալին,

Մինչև երբ տանջւիմ քաւթառի ձեռին.
 Էլ չի կամենում թագուհի լինել,
 Այլ տես անիծածն ինչ է միտք արել՝
 Իշխել է ուզում բոլոր ջրերին
 Ու իշխանուհի դառնալ ծովային.
 Ուզում է Ովկեան ծովումը կենալ,
 Ոսկի ձկանդ ծառայ ունենալ,
 Որ իր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս,
 Ու ինչ ուզենայ, շուտ կատարում տաս»...
 Ոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
 Բայց էլ ծերունուն չըպատասխանեց,
 Ջրի երեսին շրմփեց պոչով
 Ու անցաւ գնաց դէպի խորին ծով...
 Չատ մնաց ծերը և շատ նայեցաւ,
 Բայց ոսկի ձկնիկն էլ չերեցաւ,
 Գնաց գլխակոր որ յայտնէ կնկան,
 Թէ ինչ փորձանքի մէջ գցեց իրան...
 Եւ գնաց տեսաւ... (բայց ինչ տեսնի լաւ,
 Որ արդար լինի և ոչ անիրաւ),
 Չին խուզի շէմբում պառաւը նստած,
 Կտարած տաշտակը առաջին ընկած...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ս Ո Ղ Ս Ա Կ Ն Ն Ր

Մի ճարպիկ թռչնորս դարնան օրերում անտառների մէջ սոխակ էր որսում, վանդակում դնում: Խեղճ սոխակները վանդակում փակւած՝ ճուղղում էին ճարները կտրած, թէև ի հարկէ՝ նրանք կուզէին, որ անտառներում ազատ ման գային. բանտում փակւածներն ինչ սիրտ կունենան, որ դեռ երգեն էլ կամ զրւարճանան:

Բայց էլ ինչ անէին, որ գոնէ չերգէին և իրանց սև օրը միասին չողբային: Նրանցից միայն մէկը չէր երգում, նա իր սիրելու կարօտն էր քաշում: Արտասւլաթոր աչքերով նա դաշտերին էր նայում, դիշեր ցերեկ տանջւելով՝ ընկերուհուն էր յիշում: Իր ընկերուհուց խեղճն անջատւած, հալւում, մաշւում էր վանդակում փակւած:

Անբախտ սոխակը վերջը մտածեց. «Այսպէս չի լինիր», ինքն իրան ասեց. «անխելք մարդիկն են շարունակ տխրում, իսկ խելօքները հնար են փնտրում, որ դժբախտութեան մի կերպով վերջ տան: Կարծեմ ես ինքս էլ, եթէ աշխատեմ, իմ թշւառութեան մի ճար կը գտնեմ: Մեզ խօսմ չեն բռնել, որ մեր միսն ուտեն, այլ որ մենք երգենք, իրանք էլ լսեն: Մեր այս պարոնը, ինչպէս կերևի, երգեր լսելու սաստիկ սէր ունի. եթէ

իմ ձայնով ես սրան դիւր գամ, փոխարէնն անշուշտ պարզ և կըստանամ, և նա վերջ կըտայ իմ ստրկութեան»:

Այսպէս յոյս տըւաւ սոխակն ինքն իրան, և ոգևորւեց, երգել սկսեց. և անուշ ձայնով, սիրուն երգերով նա իր պարոնին զմայլեցրեց:

Պարոնն էլ հէնց այդ կուզէր, և միայն նրան հաւանեց և լաւ խնամեց, իսկ միւսներին՝ վատ երզողներին իսկոյն արձակեց:

Եւ այնուհետև մեր խեղճ սոխակին Աւելի ամուր ու պինդ փակեցին...

Թ Ռ 2 Ո Ղ Ն

Մի ձմռան օր էր. փչում էր քամին, Զիւնի քուլէքը ամեն տեղ ծածկում,

Մարդ և անասուն ցրտի երեսից

Փախչում էր մտնում տան մէջը փակւում:

Իմ պատուհանին, որ պինդ փակւած էր, Յանկարծ մօտեցաւ մի փոքրիկ թռչուն.

Նա զողզողում էր, թևերը շարժում

Եւ իր կտուցով խփում ապակուն:

Տեսնելով թռչնի այդ դառն վիճակ,

Յուզւեց իմ սիրտը, զթացի վրան,

Զըթոզի երկար տանջւել այն ցրտում,

Իսկոյն սենեակս առի ես նըրան:

Զաղարեց ձիւնը, հանդարտւեց քամին,

Իմ սիրուն թռչնակը նորից ուժ առաւ,

Ուղղեց թևերը, սաւառնեց օդում,

Եւ մի քաղցր երգ երգել ըսկսաւ:

Անուշ էր երգը, մեղմ ու զրաւիչ,
 նա շարժեց իմ սիրտ, ազդեց իմ հոգուն,
 Բռնեցի նրան, դրի վանդակում
 Որ զոհ չըզնայ կատաղի քամուն:
 Բայց մի ժամ շանցած, նա տխուր, տրտում,
 Գլուխը կախեց, արձակեց մի ճիչ.
 Մօտեցայ նրան, նա յետ-յետ քաշւեց,
 Վասես ես նրան լինէի դահիճ: X
 «Այո, դժւար է, ասացի նրան,
 Աննման երգիչ, սիրելի թռչնակ,
 Ընկերից բաժնւած, քո բնից հեռու
 Վարել քեզ այսպէս բանտարկեալի կեանք:
 Ահա կըբանամ քո բանտի դուռը,
 Թռիւր դէպի դաշտ և կամ խոր անտառ,
 Գտիւր ընկերիդ, սիրէ քո բունը.
 Մահ ու գերութիւն մի է քեզ համար»: X

ԴԺՆԱՐ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

1

Մեծ բաղաբններից մէկում կենում էր իր գործին լաւ հմուտ մի կօշկակար, Յան անունով: Վարպետ Յանը ինչքան ցանկանում էր հարստանալ, չէր լինում, չէր յաջողում: Ինչ գործ որ տալիս էին, շատ գեղեցիկ կատարում էր, և գնողները շատ անգամ ասում էին, թէ նրա պատրաստած կօշիկները հարիւր տարի կըհազնւի: Չատ պատուէրներ էր ստանում, ամենքը լաւ

գին էին վճարում, բայց վարպետ Յանը դարձեալ չէր կարողանում փող զիջել:

Սրա պատճառն այն էր, որ ամեն տարի վարպետ Յանին Ասուած մի տղայ կամ աղջիկ գաւակ էր պարգևում և բոլոր երեխայքը մեծանում էին առողջ, զրւարթ և խաղում այնպէս, ինչպէս ձկները ջրի մէջ:

Իններորդ գաւակից յետոյ վարպետ Յանի կինը մեռաւ և նա մնաց իր իննը երեխանների հետ որբ: Սա հեշտ բան չէր: Երեխաններից մի քանիսը արդէն դպրոց էին գնում. նա մէկին պէտք է մանդալ սովորեցնէր, միւսին զրկած ման ածէր, մէկէլին կերակրէր իր ձեռքով, չորըրորին մի բանով գրադեցնէր, հինգերորդի երեսը լրւանար, մի խօսքով—բոլորի համար պիտի հոգս քաշէր, իսկ այս քիչ նեղութիւն չէ: Երբոր անկողինները ձգում էին, ամբողջ սենեակը դառնում էր ննջարան և ամեն տեղ երեսում էին մեծ ու փոքր շէկ ու թուխ գլուխներ, և խըլպտում էին ձկների նման: Վարպետ Յանը մինչև կէս գիշեր նստում էր, շինում իր բանը և միևնոյն ժամանակ շտկում էր այս ու այն երեխայի վերմակը, որ բաց չըմնան, չըմբսեն և շատ անգամ ասում էր ինքն իրան:

—Ասուած ինձ իննը երեխայ է տըւել, փառք Իրան, ես պատճառ չունիմ տրտնջալու: Բոլոր երեխայքս առողջ են, գեղեցիկ են և բարի:

2.

Չընայած վարպետի խեղճ ապրուստին ու նրա որդոց քաշած ամեն տեսակ զրկանքին, այնու ամենայնիւ

նրանք օրէցօր ամրապնդուում էին, ցուրտը նրանց վնաս
չէր տալիս, ցամաք հացը շատ անուշ պատառ էր թւում:

Բայց անա Ջատիկի թաթախման երեկոյին, երբ
վարպետ Օհանը՝ սաստիկ յոգնած՝ տուն էր վերադառ-
նում, տեսաւ խանութներում դատիկւայ համար շատ
դանազան ընծաներ շարւած, մի քիչ կանգնեց ու
մտածեց.

— Ես էլ պէտք է մի բան առնեմ երեխաներիս հա-
մար: Բայց ինչ առնեմ, մի՞թէ բոլոր իննի համար մի-
անգամից: Ո՛չ, այդ իմ կարողութիւնից վեր է. եթէ
միայն մէկի համար առնեմ, այն ժամանակ միւսները
պիտի նախանձնեն նրան: Ո՛չ, թէ որ պիտի զըւարճանան,
թող ամենքը միասին զըւարճանան: Ես նրանց մի այն-
պիսի բան պիտի տամ, որ ոչ ոք նրանցից չըկարողանայ
խլել, մի լաւ ու թանգազին բան, որ երբէք չըկորցնեն:

Եւ վարպետ Օհանը մտնելով տուն՝ ասաց.

Երեխէք, ամենքդ էլ տանն էք: Գիտէք, այսօր
Ջատիկ է: Այսօր պէտք է զըւարճանանք, չենք բանե-
լու, այս երեկոն պիտի ուրախ անց կացնենք:

Երեխայքը վեր թռան տեղերից և վազեցին մօտը:

— Սպասեցէք, ես ձեզ մի լաւ երգ կըստվորեցնեմ,
թող այդ երգը լինի ձեզ համար գատիկւայ ընծայ:

Հէնց որ հայրը վերջացրեց այս խօսքը, երեխայքը
նրան շրջապատեցին, փաթաթեցին վզին, և խնդրե-
ցին, որ երգէ խոստացած երգը:

Վարպետ Օհանը կարգով շարեց մանուկներին, իսկ
երկու ամենափոքրիկներին նստացրեց ծնկների վրայ:

— Գէ, այժմ հանդարտ: Ես կերգեմ, իսկ դուք
կըկրկնէք:

Եւ նա մեղմ ձայնով սկսեց երգել Ջատիկի երգը.

«Հողմը հնչեց ի հարաւէն,
Ազատեցան դաշտը ձիւներէն,
Բերկըութիւն է ամեն տղոց,
Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Մեծերը ձայն էին պահում ու հետն ասում, իսկ
փոքրերը դժւարանում էին և սխալուում: Վերջապէս
երգը բերան արին, և ինչքան ուրախացան, երբ տե-
սան, որ ամենքը խմբովին կարողանում են կանոնա-
ւոր երգել:

Այսպէս ուրախանում էին նրանք իրանց միակ և
անշուք սենեակում, մինչդեռ նոյն միջոցին շարացած
էր և տխուր նոյն տանը իննը սենեակում մենակ ապ-
րող մի պարոն:

3

Ուրախ չէր իննը սենեակում մենակ ապրող աղան:
Նա մի սենեակումը նստում էր, երկրորդումը ճաշում,
երրորդի մէջ պառկում, չորրորդումը ման էր գալիս,
իսկ թէ միւսներն ինչո՞ւ համար էին,— Աստուած գիտէ:

Այս երեկոյին հարուստ աղան ութերորդ սենեա-
կումն էր նստել, և մեծ բանի վրայ էր. նա մտածում
էր, թէ ինչո՞ւ նոյն օրւայ կերակուրները տասի տեղ ինն
էր, մէկն ինչո՞ւ էր պակաս, և ինչո՞ւ էին անհամ բո-
լորն էլ. ինչո՞ւ սենեակների ջերմութիւնը սովորակա-
նից աւելի կամ պակաս էր մի երկու աստիճանով:
Ահա այդ տեսակ մտածմունքների մէջն էր, որ նրա

ականջը հասաւ վարպետ Օհանի երգելու ձայնը: Աղան երկար ականջ դնելուց յետոյ՝ ասաց ինքն իրան.

— Պատճառն ինչ է արդեօք, որ ես այսքան հարուստ եմ և տխուր ու անմխիթար, իսկ աղքատ Օհանը միշտ ուրախ է և զրւարթ: Մէկ գնամ տեսնեմ, գրանք ինչո՞վ են զրւարճանում այդքան:

Այսպէս մտածելուց յետոյ՝ աղան գնաց Օհանի մօտ: Վարպետը նրան պատուով ընդունեց և իր աթոռի վրայ նրան նստեցրեց, որովհետև էլ ուրիշ աթոռ չունէր:

— Գնու ես կօշկակար Օհանը, հարցրեց հարուստ աղան:

«Այո, ծառայ եմ: Գուցէ կօշիկ էք ուզում գներ»:

— Ո՛չ, ես զրա համար չեմ եկել: Գու շատ որդի ունիս:

«Այո, ծառայ եմ, շատ կան. Աստուած տրւել է, չի խնայել, գոհանամ Աստուծոյ. ահա, ինչպէս տեսնում էք, կան մեծեր էլ, փոքրեր էլ: Եւ այս բոլոր բերանները հաց են ուզում և Աստուած կերակրում է սրանց, փառք Իրան:

— Եւ այդ բոլոր բերանները միաձայն երգում են ուրախ ու զրւարթ, աւելացրեց աղան ժպտալով: Գիտես ինչ կայ, վարպետ, ես ուզում եմ բո երեխաներից մէկին վեր առնել և բախտաւորեցնել: Ես կըրորեզրեմ նրան և կըկրթեմ իմ հարազատ զաւակիս նման, ինձ հետ արտասահման կըտանեմ, հարուստ աղայ կըդառնայ և կօգնէ իր միւս եղբայրներին և քոյրերին:

4

Ձարմացաւ վարպետ Օհանը: Իր զաւակներից մէկը կարող է հարուստ մարդ դառնալ, գրանից լաւ բան էլ ինչ կարող էր լինել:

— Ընտրիր որին կամենում ես, ասաց աղան:

Վարպետ Օհանն սկսեց ընտրել, ասելով՝

«Սրա անունն Արամ է: Սրան չեմ տալ. սա գեղեցիկ կարգում է, ժամումը փոխ է ասում, ժամանակին լաւ քահանայ կըդառնայ: Սրանից փոքրը աղջիկ է. աղջիկը ձեզ հարկաւոր չէ: Յետոյ գալիս է Տիգրանը. սա ինձ օգնում է. առանց սրան իմ բանը դժւար կըլինի: Սա էլ իմ Օհանիկս է. իմ անւանակիցս է, չեմ կարող տալ: Հիմա գանք սրան. սա էլ իմ Յովսէփն է. սա իր հանգուցեալ մօր սիրելին էր. եթէ ձեզ տամ, սրա մօր հոգին կըվշտանայ. իսկ այս երկուսը այնքան փոքր են, որ բարի աղային պէտք չեն գալ:

Այսպէս ջոկջրկեց Օհանը իր բոլոր որդիքը, բայց ոչ մէկին չըկարողացաւ ընտրել: Յետոյ դարձաւ երեխաներին և ասաց.

«Երեխէք, ձեզանից մէկն ու մէկը թող ընտրի. ո՞վ է ցանկանում աղայ դառնալ, կառքերով պտըտել, դէ, ասացէք, ինչո՞ւ էք լուում, ով ուզում է, թող ասէ»:

Որդիքը պատասխանի տեղ փաթաթեցին իրանց հօրը և պինդ կպան. որը ձեռքը բռնեց, որը գոզնոցը, որը ոտքը, որը թաք կացաւ փեշերի տակին, որ ոչ ոք չըփախցնէ: Օհանը գրկեց ամենքին և ջերմ արտասուքները անձրևի պէս թափեց ամենի գլխին. լաց

եղան և բոլոր երեխաները և ուրուր տեսած հաւի
ձագերի նման մտան իրանց ծնողի գիրկը:

—Ո՛չ, ազնիւ պարոն, շնորհակալ եմ քո բարեսրը-
տութեան համար: Տեսնում ես ահա, որ ոչ ես և ոչ
իմ զաւակներս յօժար չենք այդ բանին»:

—Տեսնում եմ, տեսնում, պատասխանեց հարու-
տը: Դէ որ այդպէս է, գոնէ մի երգ երգեցէք խմբո-
վին և ահա դրա համար ձեզ մի հազար ոսկի:

5.

Վարպետ Օհանը իր կեանքում «հազար ոսկու»
միայն անունն էր լսել, բայց աչքով տեսած չէր, իսկ
այժմ իր ձեռքի տակին ունէր «հազար ոսկի»: Երբ որ
հարուստ աղան տուն գնաց, վարպետը տնտղեց ոսկիքը
և ահ ու գողով թաքցրեց պահարանումը: Այնուհետև
նա լռեց, լռեցին և որդիքը: Էլ չըկարողացան երգել:
Մեծ երեխաները լուռ ու մունջ նստեցին և փոքրերին
էլ շուտ-շուտ ասում էին, որ էլ կարելի չէ երգել,
հարուստ աղան կըլսէ ու կընեղանայ: Ինքը վարպետն
էլ սկսեց տխրել, և երբ իր հանգուցեալ կնոջ սիրե-
լին խնդրեց, որ կրկնէ երգը, նա հրելով ասաց. «չը-
պիտի երգենք»:

—Ինչո՞ւ, հայրիկ, ինչո՞ւ չպիտի երգենք, հարց-
րեց երեխան...

Անմեղ երեխայի այս հարցմունքը վարպետ Օհանի
աչքը կարծես քնած տեղից բաց արաւ: «Իրան, ինչո՞ւ
չըպիտի երգենք, ինչ եմ անում այս ոսկիքը, եթէ սա
պիտի մեր ուրախութեանը վերջ տայ, և ո՞վ գիտէ ինչ

փորձանքի մէջ պիտի ձգէ ինձ»: Այսպէս մտածելուց
յետոյ, շուտով վերկացաւ տեղիցը, վեր առաւ ոսկիքը
և վազեց աղայի մօտ:

«Ազնիւ պարոն, ասաց Օհանը, խնդրեմ ձեր փո-
ղերը յետ վերցնէք, որ ես կարողանամ երգել իմ ու-
զած ժամանակը: Իմ երեխաների ուրախութիւնն ինձ
համար աւելի թանգ արժէ»:

Այս ասելով՝ ոսկու քսակը դրաւ աղայի սեղանի
վրայ և շուտով վերադարձաւ տուն այնպէս ուրախ, ինչ-
պէս մի մեծ պարտքից կամ գերութիւնից ազատւած: Եւ
այնուհետև երգի ձայնը կրկին բարձրացրին խմբովին:

ԵՐԿՈՒ ԶՈՅՐ

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալևոր:

Մեծ ծով էր պատել նրա աշխարհը:
«Ոսկի» ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատաղհաս աղջիկ,
Մինը խիստ տգեղ, միւսը գեղեցիկ:
Մի օր տգեղը ասաց գեղեցիկին.
«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին»:

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,
Տգեղը հետքից ոխ պահած սրտում.
Հազիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
Իր սիրունը քրոջ գլորեց նա ցած:

Գանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
«Քոյրիկ, իմ քոյրիկ, փրկէ ինձ մահից,

«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
Առ, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք»...

էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկու՞թիւն դու բնաւ մի յուսալ:
«Քոյրիկ, թէ այդ էլ քեզ չի բաւական,
Կըտամ քեզ ոսկի պսակ պատւական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկու՞թիւն դու բնաւ մի յուսալ:

«Փոյրիկ, մի թողնիլ դու ինձ անտէրունչ,
Քեզ սիրուն փեսաս կըտամ անտրտունջ»:
Տգեղի սիրտը դառել էր լեռ քար,
Քրրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջրկան:
Ջրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Չատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:

Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջրկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան,
Տարաւ իրա տուն այդ անգին գիւտը,
Չորացրեց նորա մարմնու դիփ հիւժը.
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկրերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մագերից:

Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին.
Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին.
Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տղեղին փեսի մօտ կանգնած.

Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առջև քաղցրաձայն երգեց.

«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրըս խլեց իմ պսակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ, սիրական,
«Հարազատ քոյրըս խըլեց իմ փեսան»:

«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխոռով,
«Հարազատ քոյրըս գլորեց ինձ ծով»:

Միւս օրը գահիճք խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ բըրոջ մէջը գլորեցին.
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկը կանչեց.
«Իմ մեղքի համար Աստուծ ինձ պատժեց»:

ՀՆԱՐԱՊԷՏ ԶՈՒՆԱԿԸ

(Աւանդութիւն)

Չահ-Աբասի ժամանակ հեռու աշխարհից գէրւիշի
հագուստով մի մարդ է գալիս Սպահան քաղաքը: Քա-
ղաքի ընդարձակ հրապարակի մէջ այդ գերւիշը մի մեծ
շրջան է քաշում փայտով, ինքն էլ կշտին նստում լուռ
ու մունջ: Անց ու դարձ անողները նայում են և վար-
մանալով հարցնում, թէ դու ո՞վ ես, այս ինչ բան է
որ դու քաշել ես. արդեօր մի թալիսման չէ սա, և մեզ
համար բարի, թէ չար թալիսման է... Գէրւիշը բնաւ
չի խօսում: Ամբողջ քաղաքը վարանման մէջ է ընկնում,
թէ սա ինչ կընշանակէ արդեօր: Վերջը իմաց են տա-
լիս Չահ-Աբասին, թէ այսպէս մի գէրւիշ է եկել...
Չահ-Աբասը իր գիտնականներից մէկին ուղարկում

է, որ տեսնէ ինչ բան է, ինչ է դէրւիշի ուզածը, ինչո՞ւ է ժողովրդին սարսափի մէջ դրել:

Գիտնականը գնում է և ասում դէրւիշին.

—Ո՛վ մարդ, ես հասկանում եմ քո միտքը: Քո շրջանը նշանակում է երկինք: Դատարկ է մէջը: Այդ դատարկութիւնը նշանակում է, որ դու ուզում ես երկինքը կապել, որ ոչ մի ամպ չըլինի այնտեղ, որ էլ անձրև չըգայ, սով ընկնի մեր աշխարհքը: Գիտեմ, գիտեմ, որ դու կարող ես այդ բոլորն անել. բայց խղճած մեղ, այդպէս բան մի անիր, ինչ-որ ուզես, քեզ կըտայ թագաւորը ..

Գէրւիշը բնաւ չըխօսեց և գիտնականի երեսին անգամ չընայեց: Բայց ժողովուրդը լսելով գիտնականի բացատրութիւնը, աւելի մեծ երկիւղի մէջ ընկաւ: Էլ չէին ասում, թէ՛ դուցէ սխալ էր գիտնականի բացատրութիւնը, այլ դրա հակառակ՝ լուն ուղտ շինելով, պատմում էին իրար, թէ՛ «Բա չէք ասել, դէրւիշը մի ամենազօր մարդ է, այս ինչ երկրում հեղեղ և կարկուտ է թափել, բոլոր բնակիչներին կոտորել. այն ինչ տեղ եօթը տարի շարունակ կապել է երկինքը, ոչ մի կաթիլ անձրև չի եկել, սով է ընկել երկիրը, բոլորեքեանք կերել են միմեանց»...

Միւս օրը Չահ-Աբբասն ուղարկեց մի ուրիշ գիտնական:

—Գիտեմ, գիտեմ, ով ես դու, մարդըդ Աստուծոյ, ասում է գիտնականը: Քո շրջանը նշանակում է երկիրս: Դատարկ է մէջը: Դրանով ուզում ես ասել, որ ժանտախտով պիտի դատարկես մեր երկիրը: Խնայիր մեզ. խնայիր, ի սէր Ամենակալին, այդպէս բան մի անիր. ինչ-որ ուզենաս, քեզ կըտանք...

Գէրւիշը դարձեալ մնաց լուռ: Աւելի ևս սաստկացաւ ժողովրդի երկիւղը և նորանոր առասպեալներ տարածեց քաղաքի մէջ:

Բոլոր գիտնականները յաջորդաբար գնացին դէրւիշի մօտ և բոլորն էլ ունքը շինելու տեղ աչքն էլ հանեցին՝—փոխանակ ժողովրդի կասկածը փարատելու, նրան աւելի երկիւղի ու սնահաւատութեան մէջ գցեցին:

Թագաւորը կարծում էր, որ դէրւիշի արածը մի հասարակ հանելուկ պիտի լինի, և իրան համար շատ ամօթ էր համարում, որ այդ հասարակ հանելուկը լուծող մի գիտնական չունի: Այսպիսի մտատանջութիւնով նա մէկ օր ծպտած ման էր գալիս Սպահանի Հայոց թագումը, ուր հանդիպեցաւ մի տարօրինակ բանի: Մի տանիքի վրայ ցորեն կար փռած աղունի համար. ոչ որ չըկար մօտը, բայց մի երկայն եղէզ կար ցցուած, որ ինքն իրան անդադար տարուբերելով քշում էր ճնճողուններին:—Այս հրաշքի գաղտնիքը պէտք է տան մէջը փնտրել, ասաց թագաւորն ու ներս գնաց տուն, և այնտեղ տեսաւ մի ջուլհակ, որ կտաւ էր գործում:

Երբ որ թագաւորը ներս մտաւ, ողջունեց ջուլհակին. ջուլհակը նայեց նրա վրայ, իսկոյն ոտքի կանգնեց, խոր գլուխ տալով պատասխանեց նրա ողջունին, յետոյ սկսեց շարունակել իր գործը: Ջուլհակի աջ ու ձախ կողմին մի-մի օրօրոց կար դրած: Երբորնա սկսեց գործել, օրօրոցներն էլ սկսեցին օրօրել տանիքի ինքնաշարժ եղէգնի պէս: Օրօրոցում եղած երեխաները ծերունու թոռներն էին, որոնց մայրերը տան մի անկիւնում նստած ճախարակով բամբակ էին մանում կտաւի համար, Իր հարսներին գործից չըզցելու համար հնարա-

գէտ ջուհակը տանիքի եղէգից մի թել էր կապել, թելի մէկ ծայրը փաթաթել կտաւի սանդղին, որ իր տարուբերելովը շարժում էր եղէգը: Օրօրոցներէց նմանապէս թելեր ունէր կապած, որոնց հակառակ ծայրերը իր աջ ու ձախ մատներին էլ փաթաթել: Աջ ձեռքով մքուրը նետելիս, աջ կողմի օրօրոցն էր օրօրում, ձախով նետելիս, ձախ կողմինը: Այսպիսով նա մէկ անգամից երեք գործ էր կատարում:

Թագաւորն այդ ամենը նկատեց և զովեց իր մըտքումը նրա հնարագիտութիւնը, միայն նրա ոտքի կանգնելով խոր գլուխ տալը թագաւորի մէջ կասկած ձգեց, թէ չըլինի իրան ճանաչեց: Այս բանն ստուգելու համար, թագաւորը մի մուկի հարցմունք արաւ նրան.

— 2ըլինիմ, չըլինիմ...

— Մի՛թէ, մի՛թէ... պատասխանեց ջուհակը:

Թագաւորը «չըլինիմ, չըլինիմ» ասելով, ուզեց ասել ծերունուն. «եթէ ինձ ճանաչեցիր, չըլինի թէ երևեցնես այդ բանը, թող մեր մէջը մնայ»: Իսկ ծերունին պատասխանեց «մի՛թէ, մի՛թէ». այսինքն՝ «մի՛թէ ես յիմար եմ և այդքանը չըզիտեմ»:

— Քանիսի մէջն ես, վարպետ, յետոյ հարցրեց թագաւորը:

— Երկուսը լրացել, երեքի մէջն եմ մտել, պատասխանեց ջուհակը:

Թագաւորի այս հարցմունքը ջուհակի հասակին էր վերաբերում: Ջուհակը պատասխանեց, որ երկու ոտքով ման գալն արդէն վերջացրել է, հիմա գաւազան է գործածում, իբրև երեք ոտք, մէկ խօսքով ծերացել է:

Թագաւորն այսպիսի շատ մուկի հարցմունքներ ա-

րաւ և բոլորի պատասխանն էլ ստացաւ դարձեալ մուկի կերպով: Տեսաւ որ ծերունի հայր մի հնարագէտ և հանձարի տէր մարդ է թէ գործով և թէ խօսքով, մտածեց, որ միայն սա կարող է դէրուշի պատասխանը տալ:

— Դու որ այդչափ հնարագէտ ես, ասաց թագաւորը, եթէ մի քանի սազ ուղարկեմ քեզ մօտ, կարո՞ղ ես փետրել նրանց:

— Դրա քաջ վարպետն եմ ես, պատասխանեց ջուհակը:

Այս պատասխանն ստանալուց յետոյ թագաւորը գնաց: Չատ շանցաւ, ջուհակի մօտ եկան թագաւորի գիտնական նէզիր-վէզիրները:

«Ահա եկան թագաւորի սագերը. իրաւ որ լաւ փետրելու թռչուններ են», ասաց ջուհակն ինքն իրան:

Թագաւորը տուն գնալով սաստիկ բարկացել էր գիտնականների վրայ և սպառնացել էր, որ եթէ գոնէ մի մարդ չըգտնեն, որ դէրուշին պատասխան տայ, նրանց բոլորին էլ կաքսորէ: Այսպէս նեղի գալով՝ որոշեցին դիմել հնարագէտ ջուհակին, որի համբաւը նրանցից մէկը լսել էր:

— Վարպետ եղբայր, կարող չես արդեօք մի պատասխան տալ մեր տարօրինակ հիւրին որ ժողովրդի վրայ սարսափ է տարածել, ասացին գիտնականները և պատմեցին դէրուշի դէպքը, որ արդէն յայտնի էր ջուհակին:

— Ինչո՞ւ չէ... կարող եմ... բայց մեծ ծախք կը պահանջուի դրա համար: Պէտք է ձեռք բերել մի կախարակական գաւազան, մի անմահական սխտոր և մի ոսկի ձու ածող հաւ:

Գիտնականները մնացին ապշած: — Դրա ծախքը մենք կը վճարենք, ասացին նրանք

ուշքի գալով, միայն մենք չենք կարող գտնել այդ բաները, ինչ-որ դու ես ասում:

Երեք բան է իմ ուզածը, և ես ինքս կըզտնեմ, միայն ամեն բանի համար մի գլխարկ լիքը ոսկի է պէտք: Գուր երեք հոգի էք, ամենքդ ձեր գլխարկովը մէկ ոսկի կըբերէք, ես էլ կըզամ դէրւիշին պատասխան կըտամ:

Գիտնականները ճարահատած համաձայնեցին: Գնացին երեք գլխարկ ոսկի բերին տըւին ջուլհակին: Այսպէս փետրելով նրանց, ինչպէս պատւիրել էր թագաւորը, վեր կացաւ առաւ իր հոնի գաւազանը, մի գլուխ հոտած սխտոր, ոտի մէկը կոտրած մի հաւ, և գնաց սարսափ տարածող դէրւիշի մօտ:

Հաւարւեցին բոլոր քաղաքացիք, ներկայ էր և թագաւորը իր բոլոր իշխաններով:

Ջուլհակը շխօսեց դէրւիշի հետ. նա լուռ ու մունջ իր գաւազանի ծայրով մի խոր ակօս քաշեց շրջանի մէջ տեղով ծայրէ ի ծայր և այսպիսով դէրւիշի շրջանը երկու հաւասար մասնի բաժանեց և նստեց նրա դէմ յանդիման:

Գերւիշը երկար մտածեց, գլուխը թափ տըւաւ, վերջը մի գլուխ սոխ հանեց դրաւ առջև:

Ջուլհակն, առանց երկար մտածելու, իսկոյն իր սխտորը հանեց դրաւ իր առջև:

Քարկացաւ դէրւիշը և իր ջէբից հանեց մի բուռ կորեկ և շաղ տըւաւ ամբողջ շրջանի մէջ:

Ջուլհակը փեշի տակից հանեց իր հաւը, որ իսկոյն կըտկրտալով կերաւ բոլոր կորեկը:

Գէրւիշն էլ մինչև վերջը չըսպասեց, իսկոյն վեր կացաւ և մոմռալով հեռացաւ գնաց...

Թագաւորը մօտեցաւ ջուլհակին և խնդրեց, որ բացատրէ այդ հանելուկի նշանակութիւնը:

— Ողջ լինի թագաւորը, ասաց ջուլհակը: Այս մարդը մի խելագար դէրւիշ է: Երևակայել է, որ ինքը մի շատ գորեղ իմաստուն մարդ է և կարող է մեր ամբողջ աշխարհքին տիրել: Իր քաշած շրջանով ուզում էր մեզ հասկացնել, թէ իրանն է բոլոր մեր երկիրը: Ես չուզեցայ հասկացնել նրան, որ այդ խելագարութիւն է, այլ կէս արի մէջտեղից, որով ուզեցայ ասել, թէ կէսն էլ իմն է: Նա բարկացաւ և իր սոխով ինձ պատերազմ յայտնեց, կամ ուզեց ասել, մեր մէջ դառնութիւն կըծագի, կուի կըլինի: Ես էլ իմ սխտորով հասկացրի նրան, որ ես փախչող չեմ, թէկուզ կուից էլ վատթար բան պատահի: Նա իր կորեկով ինձ սպառնաց, որ իր գորքերն անհամար են: Ես էլ իմ հաւով ցոյց տըւի, որ անա այսպէս կըջարդեմ ես բո անհամար գորքը: Գրա վրայ նա տեսաւ, որ էլ չի կարող մեզ վախեցնել, փախաւ գնաց...

Քաղաքացիք շատ ուրախացան, որ վերջապէս պատեցին դէրւիշի տալիք երևակայական սովից ու մահից և ամենքը միաբերան գոչեցին՝ «Կեցցէ ջուլհակը»:

Չահ-Աբրասը որ շատ արհեստասէր թագաւոր էր, գովեց ջուլհակին և յետոյ հարցրեց:

— Ի՞նչ արիւր իմ սագերին, լաւ փետրեցիք, թէ ոչ...

— Ողջ լինի թագաւորը, այո՛, լաւ փետրեցի, ասա նրանց փետուրները, ասաց ջուլհակը և թագաւորի առջև դրաւ մի պարկ ոսկի:

— Քեզ են արժանի այդ ոսկիքը, ասաց թագաւորը, դու աւելի օգտակար գործադրութիւն կըզտնես դրանց

համար: Մի այդքան էլ իմ դանձարանից ստացիր և մի մեծ գործարան բաց արա. թող ծաղկի քո արհեստը իմ երկրիս մէջ: Այսուհետև իմ պալատի դռները միշտ բաց են քեզ համար. թող իմ հովանաւորութիւնը լիուրի տարածւի քո իմաստուն ժառանգների և քո ազգի վրայ:

ՔԵՕՐՕՂԼԻՆ ՋԱՂԱՅՊԱՆ

(Մի արկած ֆեօրօղլու կեանքից)

Մէկ անգամ ֆեօրօղլու ծառաներից մէկը, Քալ-Համզան փախել էր: Ֆեօրօղլին հեծաւ Արուսթը, որ իր ընտիր ձիաներից ամենից լաւն էր, և ընկաւ Համզայի ետեից, որ բռնէ նրան և պատժէ:

Համզան զեռ շատ չէր հեռացել: Նա յետ մտիկ տրւաւ և տեսաւ, որ հեռւից փոշի է բարձրանում ամպի պէս, իսկոյն գլխի ընկաւ, որ Արուսթի բարձրացրած թոզն է այն, ուրեմն ուր որ է՝ ֆեօրօղլին պիտի հասնէ և բռնէ նրան: Հնար չկար փախչելու: Նրա բախտից՝ նոյն տեղ մի ջաղաց կար, վազեց մտաւ ջաղացը, երես-մերեսը ալրաթաթախ արաւ, շորերն էլ նոյնպէս, և այսպէս կերպարանափոխւած՝ դուրս եկաւ կանգնեց ջաղացի դռանը:

Ֆեօրօղլին ձին քշած եկաւ և Համզային պատահելով՝ հարցրեց թէ՛ «Այս ու այս նշանով մարդ չանցնու արդեօր»:

— Ի՞նչպէս չէ, պատասխանեց Համզան, քո ասած նշաններով մի մարդ մտաւ այս ըոպէիս իմ ջաղացը:

— Ուրեմն, բռնիր ձիս, ասաց ֆեօրօղլին և իջաւ ձիուց:

Ձին թողեց Համզայի ձեռքին, իսկ ինքը մտաւ ջաղացը, տեսաւ որ այնտեղ ոչ ոք չըկար, դուրս եկաւ, որ բարկանայ ջաղացպանի վրայ, բայց կեղծ ջաղացպանը՝ այսինքն Համզան՝ արդէն Արուսթի վրայ էր: — Անպիտան, ինձ խաբեցիր՝ բաւական չէ, համարձակեցար հեծնել նաև իմ Արուսթըս, ասաց ֆեօրօղլին բարկութեամբ:

— Չատ մի խօսիր, պատասխանեց Համզան, այժմ ֆեօրօղլին ես եմ, իսկ դու գնա ջաղացպանութիւն արա, նայիր միայն որ լաւ ադաս, կորկոտ չանես: Այս ասելով՝ Արուսթի գլուխը շրջեց ստահակ ծառան և... և այսօր ես անյայտացել, թէ էգուց...

Ֆեօրօղլին նոր գլխի ընկաւ, որ փախչողը և իր սիրած ձին փախցնողը Համզան էր, բայց էլ ի՞նչ կարող էր անել: Նա բան քան ծիծաղելով իր միամտութեան վրայ, գլուխը թափ տրւաւ և մտաւ ջաղացը:

Ֆեօրօղլին սովորութիւն չունէր յուսահատուելու այս տեսակ գէպրերը նրա միշտ ուրախ ու զբւարթ տրամադրութիւնը չէին խանգարում: Նա տեսաւ որ ամբարը լիքն է ցորենով, բայց ջաղացպանն ուրիշ տեղ է գնացել, ջուրը կապեց նաւի մէջ և բան ձգեց ազօրիքը: Երբ որ չանչախն սկսեց իր ներզաշնակ շրխշրխկոցը, ֆեօրօղլին նրան սագի տեղ համարեց և սկսեց երգել հետեւալ երգը.

Այ ֆեօրօղլի, ջան ֆեօրօղլի,
Այ ֆեօրօղլի, ջան ֆեօրօղլի,
Քեզ խաբեց Համզան, ֆեօրօղլի, հայ, հայ, հայ.

Բայց որ դառար դու ջնղացպան,
Կանչիր, թող գայ դան, ֆեօրօղլի, ջան,

Ջան Քեօրօղլի, ջան,
Ջան Քեօրօղլի:

Մարդուս բախտն էլ անա այսպէս՝
Պըտըտուում է ջաղացի պէս.
Մէկ օր անուելի վիշապ ես,
Միւս օր ջաղացպան, Քեօրօղլի:

Բայց դու էլի Քեօրօղլին ես,
Ժողովրդի սիրելին ես.
Թէկուզ ջաղացպան էլ լինես,
Քեզ պատիւ կըտան, Քեօրօղլի:

Թէև Ղըռաթիցդ զըրկւած,
Բայց թուր ունիս վրադ կապած.
Համզան ստրուկ, թոկից փախած,
Իսկ դու ազատ խան, Քեօրօղլի:

Մօտըդ կանչիր հսկաներիդ,
Հաւատարիմ կտրիճներիդ,
Թող գան գտնեն փախած գերիդ,
Չըկորչի Համզան, Քեօրօղլի:

Քեօրօղլու ձայնը շատ անհզ էր: Այս երգը երգելուց յետոյ բարձրացաւ ջաղացի տանիքի վրայ և այնպէս որոտաց, որ նրա ձայնը սար ու ձոր դըմբացնելով հասաւ մինչև Չամլիբէլ սարը, ուր գտնուում էր Քեօրօղլու անմատչելի բերդը: Քեօրօղլու կինը՝ Նիզհար խանումը, որ շատ սուր լսողութիւն ունէր, ամենից շուտ իմացաւ, որ իր ամուսինը մի անակնկալ փորձանքի է հանդիպել: Իսկոյն իմաց տւաւ քաջերին,

որոնք մի ակնթարթում դուրս թափւեցին բերդից և հասան իրանց խմբապետին: Դրանց մէջ նշանաւոր էին Դամուրջօղլին, Իսաբ-Ալին և Գզիր-օղլի Մուստաֆաբէգը: Երբ որ գնացին տեսան Քեօրօղլուն ջաղացպանութիւն անելիս, Ղըռաթը խլել տըւած, շատ ծիծաղեցին: Դամուրջօղլին մի երգով շնորհաւորեց Քեօրօղլու նոր արհեստը և նոր առուտուրը: (Ռրովհետև Համզան Ղըռաթը փախցնելով՝ նրա փոխարէն իր ջորին թողել էր Քեօրօղլու մօտ):

Ահա թէ ինչ է ասում Դամուրջօղլին և ինչ ձևով.

Նոր վաճառական ես դառել,
Աւրտուրըդ շնորհաւոր,
Ձին տըւել ես, ջորին առել,
Աւրտուրըդ շնորհաւոր:

Ձին տըւել ես, ջորին առել.
Աւրտուրըդ շնորհաւոր, հողիս,
Աւրտուրըդ շնորհաւոր:

Ալիւրըդ ջորուն կըբարձես,
Բազար կըտանես կըծախես,
Դեզին ոսկիք կըհաւարես,
Աւրտուրըդ շնորհաւոր:

Քեզ կասեն՝ ուստա Ռուշան ¹⁾,
Երբ կըղառնաս լաւ ջաղացպան,
Գլուխ-գլուխ շահադ ²⁾ կըտան,
Աւրտուրըդ շնորհաւոր...

¹⁾ Քեօրօղլու ուղիղ անունը Ռուշան է:

²⁾ Չահադ է ասում տղալու համար տըւած վարձը, որ մի յայտնի չափով տըւում է այն հատիկից, ինչ որ աղացւում է:

Գամուրջողի, շատ լաւ կանես,
 Որ Քեօրօղլուն գովաբանես,
 Ասես՝ լաւ վաճառական ես,
 Առքաւորը շնորհաւոր...

Գամուրջողին այսպէս երկար կըշարունակէր,¹¹
 բայց Քեօրօղլին նրան միջահատում է, ասելով՝ կա-
 տակի ժամանակ չէ, և ինքն է սկսում երգել այլ ե-
 դանակով և անեղ ձայնով.

Ծառաս փախել է մինչ Արաբստան,
 Զուտ արէք, ուր ուր է, փնտրեցէք, բերէք.
 Զըլնքին գարկելով՝ կապէք կոնները,
 Արաբ ձիու վրայ բարձեցէք, բերէք:
 Զըլնքին գարկելով՝ կապէք կոնները,
 Արաբ ձիու վրայ բարձեցէք, բերէք:

Արի, հոգիս, արի,
 Արի, անուշիկ:

Իր գործած յանցանքը գրէք իր վըզին,
 Որ չասեն՝ անմեղ էր, ի դուր պատժեցին.
 Մորթեցէք եղան պէս, բերթեցէք կաշին,
 Միսը մաս-մաս արէք, ջարդեցէք, բերէք:

Քեօրօղլին ետ, ես չեմ մնալ ջաղացական,
 Իմ Արուսթին երբէք չի տիրիլ Համզան,
 Գեանի տակն էլ լինի, հանեցէք նրան,
 Զիու պոշից կապած՝ քաշ տըւէք, բերէք:

էլ ինչ ասել կուզի, որ Քեօրօղլու հրամանը շու-

տափոյթ կատարեց: Քեօրօղլուն պատահած այս
 արկածը պատմում է և ուրիշ ձևով *):

ԽԱԶԼԸԻԱՅ ԼԻԾԸ ԿԱՄ ԶԱԽԼՈՒՆԻ ԹՈՒՐԸ

(Աւանդութիւն)

Չատ ու շատ դարեր մեղանից առաջ մի թագա-
 ւոր կար, անունն էր Պոօշ, ինքը զօրաւոր, ազնիւ
 ու արդար: Նստում էր նա իր Լաթար քաղաքում: Նա
 չէր կուսսէր, թէպէտ կարող էր ամեն բան ուժով.
 Եթէ ուզենար, աշխարհը կըքանդէր Հաւլունի թրով.

Հաւլունի թուրը, Հաւլունի թուրը,
 Ամեն բան կանէ Հաւլունի թուրը.
 Զի լինիլ նըրան աշխարհում նման,
 Կանէ ամեն բան Հաւլունի թուրը:
 Օ՛, նա չէ շինած հողեղէն ձեռքով,
 Անձեռագործ է Հաւլունի թուրը.
 Զէ նա Խորասան և ոչ արմազից,
 Արմազ կըկտրէ Հաւլունի թուրը:
 Կրակոտ ամպերում, կայծակների հետ
 Մխել է, կոփել Հաւլունի թուրը.
 Կրակոտ ամպերում, կայծակների հետ
 Աշխարհ է իջել Հաւլունի թուրը:
 Ով տիրէ նրան, աշխարհ կըտիրէ,

*) Քեօրօղլու բոլոր երգերը երեք եղանակ ունին միայն:
 Այստեղ բերած երեք երգերից ամեն մէկը ջոկ եղանակ ունի,
 որ ասել է՝ երեք եղանակներն ևս կան: Երգերի ձևն ու տողերի
 չափը ցոյց են տալիս արդէն, թէ որն ինչ եղանակ ունի: Երգե-
 լիս առաջին տան կազմութիւնը պէտք է տալ և միւս տներին:

Աշխարհ կըզերէ Հաւունի թրով.
 Դէւերի մեծին գերի կըբերէ,
 Ըստրուկ կըշինէ Հաւունի թրով:
 Արքայագնուհին Չինումաշինի
 Իր հարս կը բերէ Հաւունի թրով,
 Եայբուզ սարն էլ որ նրա առաջ ելնի,
 Երկու կէս կանէ Հաւունի թրով:
 Հաւունի թրով, Հաւունի թրով,
 Ամեն բան կանես Հաւունի թրով,
 Զի լինիլ նրան աշխարհում նման,
 Ինչ ուզես, կանես Հաւունի թրով:

Ահա թէ ինչու Պոօշ թագաւորից ամենն էին սարսում, թէպէտ նրա մտքով մի մարդու անգամ մնասել չէր անցնում: Եւ ո՞վ չէր սարսիլ. մեծ էր Հաւունի թրի զօրութիւնը. բայց չէր ցանկանում Պոօշ թագաւորը փառք, իշխանութիւն:

Ոչ ոք չըզիտէր, թէ քանի տարի Պոօշի պապերը կրում էին իբրև մի անգին աւանդ Հաւունի թուրը, թէ ինչ հրաշքով ընկել էր թուրը աշխարհի վերայ, թէ որը Պոօշի մեծ նախնիքներից ձեռք էր բերել այն, յայտնի չէ թրի սկզբնաւորութեան մութ պատմութիւնը. լուծ է այդ մասին աւանդութիւնը. զիտեն այս միայն, որ Պոօշի նախնիք այնքան տարիներ իրանց զօրութիւնը և ուժը երբէք ի գուր չեն գործ դրել:

Պոօշն էլ հետեց իր նախնիքներին, ստացաւ թուրը հօր մահւան ժամին, առաւ աւանդը, խոստացաւ հօրը. — «Հայրիկ, երդում եմ քո տրւած սրով,

որ քեզ հետեիմ, չարի կործանիչ, բարու հաստատիչ հանապազ լինիմ»:

Այսպէս էլ արաւ: Քառասուն տարի Պոօշի ձեռքում Հաւունի թուրը կայծակի նման փայլում էր վառում, բայց նրա ձեռքով մի անմեղ արիւն երբէք չըթափուեց, կայքից ու կեանքից Հաւունի թրով ոչ ոք չըզրկուեց: Ոչ մի թագաւոր կամ արդար իշխան չընկաւ իր գահից. ոչ մի ժողովուրդ չըզրկուեց իրա ազատութիւնից: Ինչ բան բարի էր, նա գօրացնում էր իր գօրեղ ձեռքով, ինչ բան որ չար էր, ջնջում, կործանում Հաւունի թրով:

Եւ ինչ չէր անիլ. մեծ էր Հաւունի թրի զօրութիւն, բայց Պոօշ թագաւորն այդ չէր ցանկանում, այլ ասում էր միշտ: «Թող մարդիկ ապրին ազատ ու խաղաղ: Լաթար քաղաքս լաւ կառավարեմ, այն էլ է հերիք» Եւ լիանում էր Լաթար քաղաքը ամեն բարիքով, ձգում էր շէնցած Խաչըրլայ լճի կանաչ ափերով:

Բայց ինչ կայ արդեօք յաւիտենական այս աշխարհի մէջ: Պոօշ թագաւորի գլուխն էլ ծածկուեց սպիտակ մաղերով. այն զօրեղ անձը, որից դողում էր ամբողջ աշխարհը, էլ չէր կարենում վերցնել Հաւունի յաղթական թուրը:

Ընկաւ Պոօշը, ուժահատ ընկաւ մահիճը մահւան: «Ահա մօտեցաւ իմ վերջին օրը», ասաց ինքն իրան. «իմ ժառանգն ո՞վ է, ո՞ւմ պիտի յանձնեմ Հաւունի թուրը»:

Թագաւորն ունէր եօթը հատ որդի, իւրաքանչիւրը մի սարի գլխի, ամեն մէկն ունէր մի բերդ սեփական, ամենքն էլ ծարաւ մէկ մէկու արեան:

Ո՞րին տար արդեօք Հաւլունի թուրը. նրանցից ոչ որ սրին չէր արժան. վեց անգէն եղբայրք գլխները կտրած պիտի թրպրտան. Հաւլունի թուրը պիտի գէնք դառնայ մարդասպանութեան:

«Ո՛չ, այս չի լինիլ», ասաց Պոօշը, կանչեց մեծ որդուն Բլէշանու բերդից: Եկաւ մեծ որդին, որ լսէ իր հօր կտակը վերջին:

«Որդի, մեռնում եմ», ասաց Պոօշը. «վերջի կտակըս յայտնում եմ ես քեզ, բայց մահիցս առաջ պիտի կատարես»:

— Հայրիկ, պատրաստ եմ. վերջին կտակդ ես կրկատարեմ, տուր ինձ, թէ կուզես, Հաւլունի թուրը, աշխարհք կրքանդեմ:

«Այո, քեզ կըտամ Հաւլունի թուրը, բայց լսիր, որդիս, աշխարհք մի քանդիր, այլ տար, Խաչըւայ ծովակը ձգիր»:

Մեծ որդին տարաւ Հաւլունի թուրը, բայց հօրը խարեց, ծովը չըձգեց, այլ հօրից ծածուկ մի տեղ թաքցրեց:

«Որդի, ինչ արիր Հաւլունի թուրը, ձգեցիր ծովը», հարցրեց հայրը:

— Այո, այո, հայր, Հաւլունի թուրը տարայ ձգեցի Խաչըւայ ծովը:

«Տեսնո՞ր ինչ եղաւ Խաչըւայ ծովը, երբոր ձգեցիր Հաւլունի թուրը»:

— Հայր, ոչինչ չեղաւ Խաչըւայ ծովը, բայց ես ձգել եմ Հաւլունի թուրը:

— Ո՛չ, սուտ ես խօսում, անարժան որդի, խարում ես հօրըդ, գնա՛, բեր շուտով, թէ չէ՛ կանիծեմ, գլխիդ կըճաքի Հաւլունի թուրը»:

Որդին դողալով գնաց, յետ բերաւ Հաւլունի թուրը: Պոօշը կանչեց իր երկրորդ որդուն և ասաց նրան «Որդի, մեռնում եմ. վերջին կտակս ես յանձնում եմ քեզ, բայց մահիցս առաջ պիտի կատարես»:

«Պատրաստ եմ, հայրիկ, վերջին կտակդ ես կըկատարեմ. տուր ինձ, թէ կուզես, Հաւլունի թուրը, աշխարհք կրքանդեմ»:

«Այո, քեզ կըտամ Հաւլունի թուրը, բայց լսիր, որդիս, աշխարհք մի քանդիր, այլ տար, Խաչըւայ ծովակը ձգիր»:

Երկրորդը տարաւ Հաւլունի թուրը, բայց հօրը խարեց, ծովը չըձգեց, այլ հօրից ծածուկ մի տեղ թաքցրեց:

«Որդի, ինչ արիր Հաւլունի թուրը, ձգեցիր ծովը», հարցրեց հայրը:

— Այո, այո, հայր, Հաւլունի թուրը տարայ ձգեցի Խաչըւայ ծովը:

«Տեսնո՞ր ինչ եղաւ Խաչըւայ ծովը, երբոր ձգեցիր Հաւլունի թուրը»:

Հայր, ոչինչ չեղաւ Խաչըւայ ծովը, բայց ես ձգել եմ Հաւլունի թուրը:

«Ո՛չ, սուտ ես խօսում, անարժան որդի, խարում ես հօրըդ. գնա՛, բեր շուտով, թէ չէ՛ կանիծեմ, գլխիդ կըճաքի Հաւլունի թուրը»:

Որդին դողալով գնաց, յետ բերաւ Հաւլունի թուրը: Միւս որդիներանցն էլ կանչեց Պոօշը, բայց նրանք ամենքն էլ այնպէս վարեցին, մինչև հերթը հասաւ ամենից փոքրին: Եկաւ և փոքրը: «Որդի, ասաց Պոօշը. գոնէ դու լսիր վերջին կտակս: Հաւլունի թուրը յանձնում եմ ես քեզ, կըտանես Խաչըւայ ծովը կըձգես»:

— Հայր, ես պատրաստ եմ, կուզես ես ինքս էլ նրա հետ ընկնեմ»:

«Ո՛հ, դու մի ընկնիր, այլ միայն թուրը ծովը կըձգես և ինչ որ տեսնես, կըգաս ինձ կասես»:

Ուրբաթ էր օրը, թուրն առաւ որդին ու ծովը ձգեց: Բայց թէ ինչ տեսաւ, ինչքան վախեցաւ, նա այսպէս պատմեց.

«Ձէի մօտեցած դեռ ևս ծովին,
Արևն երկնքում երեսը ծածկեց,
Սև ամպից իջաւ սատանի քամին,
Խաւար և մռայլ աշխարհս պատեց,
Մօտեցայ ծովին. ա՛խ, մեր սիրուն ծով,
Իր նախկին գոյնը այլ ևս չունէր,
Ժանտ դէւի նման պղտոր ջրերով
Մի անմեղ որսի կարծես սպասում էր:
Ծովը ձգեցի Հաւրունի թուրը՝
Յանկարծ մի գոռոց ծովի յատակից,
Մեծ իրարանցում ծովի խորերում,
Ահեղ արձագանք ձայնեց երկնքից.
Ջրերը լեռնացան ու իրար անցան,
Երկինք էր հասնում ծովի փրփուրը.
Յանկարծ Խաչըւան բացեց իր բերան,
Դէւի պէս կլանեց Հաւրունի թուրը:
Ահեղ փոթորիկ, աղմուկ, որոտում,
Թէ ծովին նայես և թէ երկնքին,
Իրար են խառնուել. դողում է աշխարհ.
Ես էլ վախեցայ և ընկայ գետնին:
Կրկին նայեցի, ոչինչ չըտեսայ.
Խաւար մռայլը աշխարհս էր պատել.
Ամպեր, ալիքներ իրար վրայ դիզած,
Երկինքը երկրի հետ էր միացել».

Ծովի խորերից բիւրաւոր ձայներ
Խառնիխուն և խուլ որոտում էին,
Կարծես բիւրաւոր քաջերի գնդեր
Ծովի յատակում մարանչում էին:
Հայրիկ, դողում եմ, էլ մի յիշեցնիր,
Ձեմ կարող պատմել ես իմ լեղովը,
Հայրիկ, սարսում եմ, էլ մի հարցնիր,
Թէ ինչեր արաւ Խաչըւայ ծովը»:
— «Այո՛, այդպէս է, ա՛ռ իմ օրհնութիւն,
Լաթար քաղաքս էլ քեզ ժառանգութիւն.
Ասաց Պոօշը և աչքը խփեց,
Եւ խսկոյն ևեթ հողին աւանդեց:
Անցան տարիներ ու դարեր անհետ,
Աշխարհիս վրայ շատ բան փոխեցաւ,
Պոօշի աւանդն էլ նըրա մահից յետ
Երկրիս երեսից շուտ անհետացաւ:
Բայց ժողովրդի մտքից չի կորել
Հաւրունի թրի վառ պատմութիւնը.
Նա ոգևորած պատմում է դեռ էլ
Պոօշ թագաւորի աւանդութիւնը:
Նա ցոյց է տալիս մի աւեր աւան,
Ատում է. «Այստեղ էր Պոօշը կենում,
Այս Լաթար քաղքից առիւծի նման
Ջրջակայ ազգաց սարսափ էր ազդում»:
Նա ցոյց է տալիս մի պղտոր լճակ,
Ատում է. «Սա է Խաչըւայ ծովը.
Սա չէ, ասում է, մի ծով հասարակ,
Այստեղ է թաղւած Հաւրունի թուրը»:
Թէ հարցնես նրան իբրև կարեկից,
«Ինչու է պղտոր ձեր ծովի ջուրը».

Կասէ. Այսպէս է եղած այն օրից,
Երբ այստեղ ընկաւ Հաւլունի թուրը:
Նա քեզ կրպատմէ, թէ ամեն ուրբաթ
Խաչլըւայ ծովը փրփրում է, կատողում,
Իրար են դարկում ջրեր լեռնացած,
Ծովի յատակից ձայներ են լսում...

Երբոր Պոօշի փորրահաս որդին
Տանում էր ծովը Հաւլունի թուրը,
Դեռ չէր մօտեցել նա ծովի ափին,
Երբ իրար անցան ծովի քաջերը.
Կռիւ, կոտորած ընկաւ նրանց մէջ,
Սուրն ընկղմեցաւ Խաչլըւայ խորը.
Ահեղ կոտորած, բայց ոչ որ յաղթեց
Եւ անտէր մնաց Հաւլունի թուրը:
Ահա այն օրից ամենայն ուրբաթ.
Խաչլըւայ ծովը փրփրում է, կատողում,
Իրար են դարկում ջրեր լեռնացած,
Ծովի յատակից ձայներ են լսում...
Այդ հին կռիւն է կրկին նորոգում,
Կրկին ընկնում են իրար վրայ քաջեր.
Անցնում են դարեր, կուում են, կուում,
Բայց Հաւլունի թրին չեն կարում տիրել:

Բայց Պոօշ արքան սուրը կախարդեց,
Երբոր ցամաքի ծովակի ջուրը,
Աստուծոյ կամքով մի քաջ կրծնի,
Կըհանէ լրճից Հաւլունի թուրը:

ԵՐՐՈՐԴ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄԸ

Չերամը մետաքս էր շինում և գոյնգոյն կոկոնները կախկախում կաղնու թարմ ոստերից կապած խուրձի վրայ, իսկ սարդը տան մի անկիւնը քաշւած՝ իր ցանցն էր հիւսում և ծիծաղում շերամի վրայ, ասելով.

— Չերամ եղբայր, դու շատ դանդաղ ես տանում քո գործը և շինածդ էլ մի բանի նման չէ. բայց ես, նայիր, տես ինչ գեղեցիկ բան եմ շինել. և տես ինչքան երկար են իմ թելերը:

Չերամը պատասխանեց. — Սարդ եղբայր, դու գիտես ինչ կընշանակէ բարութիւն

— Ո՛չ, չըզիտեմ:

— Այդ նրանից է, որ դու չար ես, քո գործն էլ չարութեան գործ է: Դու քո երկայն թելերով մի թակարդ ես ցանցում, որ անմիտ ճանճերին որսաս և ծծես նրանց արիւնը, իսկ իմ գործը բոլորովին ուրիշ բան է, սարդի բնութիւնից և խելքից վեր է:

Չերամն ու մեղուն են բարութեան նշան,
Իսկ սարդն ու բրէտը նշան չարութեան.
Քնքոյշ շերամի պէս եղիր անարատ,
Թէկուզ չար սարդերը ծիծաղեն վրբադ:

ԱՐՋԸ ԵՒ ՄԵՂՈՒՆ

Անտառի խորքում մեղուն իր համար մի փուշ ծառի մէջ՝ ինչպէս փեթակում, մի բոյն էր շինել, մէջը ձագ հանել և անուշ մեղրով բճիճը լցրել:

Չբզիտեմ ինչպէս, մի օր արջուկը առաւ այդ մեղրի անուշիկ հոտը, մըրթմըրթաց, փընթփընթաց, ծառնիվեր կանգնեց և թանթուլները ծառի մէջ կոխեց:

Մեղուն տղտղաց, տղտղացին ձագեր, արջը չըբաշեց իր բըրդոտ թաթեր, ողջ բունը քանդեց, ձագերը ջարդեց, խորիսխը հանեց, լափեց լափլըփեց:

Մեղուն որ տեսաւ իր ձագուկները այս անգութ արջի ոտքի տակ ճգմւած, դռուաց, դըրըռաց, խայթեց արջի աչք, և ինքն էլ անշունչ ընկաւ ծառի տակ:

ԱՂԻՄՍ ՈՒ ԱՂԱՌՆԻՆ

Աղէսը մի աղանի տեսաւ ծառի վրայ, գնաց ծառի տակը և դունչը վեր ցըցելով՝ ասաց.

— Բարև բեզ, իմ աղանեակ, իմ սրտակից բարեկամ. ի՞նչպէս ես, լաւ ես, առողջ ես. ի՞նչպէս են ձերոնք, լաւ են. ինչո՞ւ ես մեռակ մնացել: Չայնդ հեռւից լսեցի, իսկոյն իմացայ որ դու ես. ասեցի՝ մէկ գնամ տեսնեմ բարեկամիս, շատ ժամանակ է չեմ տեսել:

Աղանին պատասխանեց, — Ձնորհակալ եմ, աղէս պարոն, որ ինձ չես մոռացել, թէպէտ իմ միտս չէ. թէ մենք երբ ենք բարեկամ եղել. շատ ժամանակ է էլ այս կողմերումը չէիր երևում, ես էլ հէնց իմացայ, թէ դու մեռել ես արդէն:

Աղէսն այնպէս ձեացաւ, որ իբր թէ չի լսում աղանու ասածը, և ասաց նրան. — Ի՞նչ ես ասում, հոգիս, ձայնդ ականջս չի հասնում, չեմ իմանում: Ինչո՞ւ չես ցած գալիս: Եկ այս սիրուն կանաչկոտ տեղը մենք կըբքօսենք, եթէ ոչ՝ դու ծառի վրայ, ես գետնին, ի՞նչպէս իմանանք մէկմէկու:

Աղանին պատասխանեց, — Չեմ կարող իջնել, վախենում եմ, թռչունների համար գետնի վրայ ման գալը երկիւղալի է:

Չըլինի՞ թէ ինձանից ես վախենում. ախ, ի՞նչ եմ ասում ես էլ, այդ ի՞նչպէս կարելի է:

— Ո՛չ, միայն դու խօսմ չես, մի՞թէ ուրիշ գազաններ քիչ կան:

— Ճշմարիտ է, կան, բայց հիմա հրաման է դուրս եկել, որ էլ այսուհետև ոչ մէկը միւսին մի վնաս չըտայ: Հիմա գազանները էլ իրաւունք չունին շարութիւն անելու, և չեն անում:

— Մի՛—թէ... այդ ի՞նչ լաւ է եղել: Ես էլ զարմացայ, թէ այս ինչի՞ցն է, որ մեր աղէսը էլ չի վախենում շներից, որ ահա գալիս են վագելով:

Ձների անունը որ լսեց աղէսը, ջանը դող ընկաւ. պոչը ներս քաշեց, ականջները սրեց և փախչելու պատրաստեց: Աղանին այս բանը նկատելով՝ ասաց. «Ի՞նչու ես շտապում, բարեկամ, սպասիր, դեռ խօսում ենք. փառք Աստուծոյ, հիմա խօսմ հրաման կայ, շներիցն էլ ահ չունիս»:

— Է՛հ, ով գիտէ, կարելի է թէ շները դեռ չեն լսել որ հրաման է դուրս եկել, որ էլ շնութիւն չանեն, ասաց աղէսն ու շուտով փախաւ, որ շների ձանկը չընկնի:

ԳԱՅԼԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

(Առասպել)

Մեզնից շատ ու շատ տարի առաջ բոլոր մարդիկը շատ բախտաւոր էին: Նրանք անարատ մանուկների պէս անմեղ էին և միշտ ուրախ ու զրւարթ: Այս այն ժամանակն էր, երբ, ինչպէս ասում են՝ գառն ու գայլը միասին էին արածում: Եւ ճշմարիտ որ՝ ամենի գազաններն ու խեղճ կենդանիքը դունչ դնչի, բերան բերնի դրած՝ իրար լիզում, լըպստում էին: Առիւծը կովի հորթին էր ծիծ տալիս, կատուն մրկներին փայփայում, կերակրում:

Հրճւում էին մարդիկ և խնդում,
Ուրախ ու զրւարթ ամեն կողմ վազում,
Ոչ մի կենդանի, ոչ մի արարած
Վախ ամենին էլ չէին ըզզում...

Մինչդեռ ամենքն էլ ահա այսպէս ուրախ և երջանիկ էին, մէկ օր էլ չար ոգին մտնում է երկու շների մէջ, որոնցից մէկը բաժ է լինում և միւսը որձ, և դրանք խօսք մէկ են անում և յարձակւում մի անմեղ գառան վրայ, նրան պատառ-պատառ անում, լափում, և արիւնոտ կզակներով գնում են մեր նախահօր առջևը կանգնում, իբր թէ ոչ մի չար բան չեն արած: Մեր նախահայրը որ տեսնում է նրանց, իսկոյն իմանում է նրանց արած չարութիւնը, անիծում է նրանց և ասում. «Քայլեր, ինչո՞ւ անմեղ արիւն թափեցիք»: Այս ասելն ու այն երկու շների գայլ գառնալը մէկ է լինում:

Այնուհետև նրանց արսորում է դէպի անտառները և միւս շներին պատւիրում, որ միշտ հալածեն նրանց: Այս է պատճառը, որ գայլերը թէպէտ շան նման են, բայց շուն չեն, այլ վայրենի, անգութ և ազան գազաններ են:

ԼՈՒՄՆԱՀԱԶ

— Հայրիկ, ինչո՞ւ մեր Բօզարը,
Միշտ հաչում է լուսնի վրբան,
Մի՞թէ պայծառ լուսնեակը,
Մէկ վնաս է տալիս նրբան:
— «Ոչ, որդեակ իմ, ոչ թէ վնաս,
Այլ լոյս, միայն լոյս է տալիս,
Իսկ շանն— իբրև գայլի ցեղի—
Լոյս գիշերը դիւր չի գալիս.
Բայց լուսինը խօմ չըզիտէ,
Որ իբ վրայ հաչողներ կան,
Նա լուռ ու մունջ, բակ բոլորած,
Չարունակում է իբ ճանպան.
Մենք էլ, որդեակ, լուսնի նման
Գէտք է լոյս տանք մութ աշխարհին,
Եւ համարենք, թէ չենք լսում
Մեր վրայ գուր հաչողներին»:

ԳԱՅԼ ԵՒ ՍԿԻՒՌ

Սկիւռը, ծառի վրայ թռչկոտելիս, յանկարծ վայր ընկաւ մի գայլի վրայ, որ բնած էր ծառի տակին:

Գայլը վեր թռաւ, բռնեց սկիւռին և ուղեց ուտել։
Սկիւռն աղաչանք արաւ, որ իրան բաց թողնէ։ «Թող
ինձ, ասաց, գայլ եզրայր, ինչ ուղենաս, քեզ կըտամ։
Գայլն ասաց.— Զատ լաւ, քեզ կըթողնեմ, եթէ
ինձ կասես, թէ պատճառն ինչ է, որ ես միշտ տը-
խուր եմ, միշտ դարգոտ, իսկ դուք, սկիւռները,
միշտ ուրախ էք, միշտ գլարթ, և շարունակ թռչկո-
տում էք ծառերի վրայ և խաղում։

Սկիւռն ասաց.— Աւաջ թող ինձ եղնեմ ծառը,
այնտեղից կըտամ քո պատասխանը։

Գայլը բաց թողեց։ Սկիւռը վեր ելաւ ծառը և
այնտեղից ասաց գայլին.— Քո տխրութիւնդ նրանից
է, որ դու չար ես. չարերն ուրախութիւն չունին։
Իսկ մենք ուրախ ենք միշտ նրա համար որ բարի
ենք, ոչ որի վատութիւն չենք անում։

Գայլը շատ բարկացաւ և շարութիւնիցն ուզում
էր կատաղել. բայց էլ ի՞նչ կարող էր անել. սկիւռը
ծառի վրայ էր և գայլից շատ բարձր։

ԳԱՌՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Հնուց մնացած մի լաւ առակ կայ, և շատ ուղիղ
է, Աստուած է վկայ, որ հզօրի զէմ, թէև մեղաւոր,
անզօր արդարն է լինում յանցաւոր։

Այսպէս մէկ անգամ շոգից նեղացած, հօտից մո-
լորած, մի ծարաւ դառնուկ խայտալով վագեց զէպի
առուակը, որ բիչ ջուր խմի, ծարաւը կտորի, փորը
ինչ գովանայ, վազէ տուն գնայ։

Այդ իսկ բոպէին, որտեղից որտեղ, մի գայլ դուրս
պրծաւ և կամաց-կամաց, սուս փուս, գոլի պէս, շան

կերպարանքով, դառին մօտեցաւ։ Ի՞նչ ասել կուզի,
թէ ինչո՞ւ համար, քաղցած գազան, փափլիկ գառ-
նուկ, կառնէր կըտանէր և անուշ կանէր։

Բայց մէկէնիմէկ նա այդպէս շարաւ, իսկոյն չը-
տարաւ։ Չզգիտեմ որտեղ՝ մեր ծաղկաթաւալն ու-
սում էր առել, օրէնք սովորել. ուղեց իր գործը խեղճ
գառնուկի հետ օրէնքով տեսնել. որպէզի չասեն, թէ
գառն արդար էր, գայլը՝ մեղաւոր։ Բայց ինչ էլ լի-
նէր, դարձեալ գազան էր, կոպիտ բաւական, հետք
չըկար վրան ուսման, կըթուլթեան, ինչպէս կըտես-
նէք նրա խօսելից, վարելու ձևից։

— Այ դու անպիտան, կենդանի անբան,— ասում
է գառին գայլն ուսումնական,— ինչ իրաւունքով և ո՞ր
օրէնքով համարձակել ես իմ մարուր ջուրըս, պարզ
խմելիքս քո պիղծ բերանով այսպէս պղտորել աւա-
զով, ցեխով և հազար տեսակ աղբ ու զիբիլով։ Քո
այդ յանդուգն շարութեան համար գիտես ինչպիսի
պատիժ կայ զրւած։

— Վսեմափայլ տէր, ասում է գառը, ես գիր չը-
գիտեմ, բայց թէ թոյլ կըտաս, այսքանը կասեմ, որ
ջուրը ցածից վերև չի գնալ, դու էլ կիմանաս։

— Ի՞նչ ես դուրս տալիս, ես չեմ հասկանում.
ջուրը ներքևից վերև չի գնալ, այդ ո՞վ չըզիտէ, էլ
ասելդ ինչ է։

— Իմ ասելն այն է, Վսեմափայլ տէր, որ դու վե-
րևից եկար դէպի ինձ։ Այդ էլ որ չասենք, հէնց ջրին
նայենք, շատ լաւ կըտեսնենք, թէ ինչքան պարզ է,
ինչքան մարմն է։ Զուր է, ճշմարիտ, քո բարկութիւնը։

— Տեսէք, մէկ տեսէք այս ըստահակին, սրա ա-
սածին։ Համարձակում ես, կենդանի անբան, տալ ինձ

պատասխան: Քո խելքով՝ ուրեմն ես սո՛ւտ եմ խօսում, շնո եմ հնարում: Ես լաւ եմ յիշում և չեմ մոռացել, որ մէկէլ տարին էլի դու էիր, որ յանդգնեցար, ինձ ընդդիմացար, և հայհոյելով այստեղից փախար, ձեռքիցըս պրծար:

—Ա՛խ, ի՛նչ ես ասում, տէր իմ պատուական, դեռ ես չըկամ ես մէկ տարեկան,

—Ուրեմն եղբայրդ էր. էլ ո՞վ կըլինէր այնքան քեզ նման, քեզ պէս անպիտան:

—Ողորմած տէր իմ, ես եղբայր չունիմ:

—Ինձ համար մէկ է, ով կուզի լինի. մի՞թէ դու չունիս քաւոր, խնամի: Մէկ խօսքով նա ձեր յիմար ցեղիցն էր: Գուք, ձեր շները, ձեր հովիւները, ինձ չսիրելով, իմ չարն ուզելով, երբ որ կարենաք, միշտ վնաս կըտաք: Այդ մեղքի համար, ես հիմա գիտեմ, թէ քեզ ինչ կանեմ:

—Ա՛խ, Աստուած իմ, Աստուած,—գառն աղաղակեց—ի՛նչ է իմ մեղքըս, սա չըհաստատեց... Վսեմափայլ տէր, ողորմած եղիր, ես մեղաւոր չեմ...

—Լռի՛ր, անպիտան, ոչխարի լակոտ, իմ բանն ու գործը խօսմ չի՛ կարել, որ քո մեղքերդ ըսկսեմ քննել: Ե՛կ գնանք անտառ, ես այնտեղ կանեմ քո դատաստանը. —ասաց գազանը, և մեր գառնուկին դրաւ շալակին...

ԱՍԶԷՆ ԵՒ ԱՂԱՒՆԻՆ

Գիշատիչ բազէն իր սուր ճանկերում Բռնած՝ աղանուն պատառոտում էր.

«Հ՛ր, ճանկըս ընկար. դուր ես աշխատում

Պրծնիլ իմ ձեռքից, գո՛ւր այդ հնարքներ:

Խարերսյ, ես ձեզ լաւ եմ ճանաչում,

Հայհոյիչներ էք, խորամանկ օձեր.

Ձեր ցեղը միշտ մեր արիւնն է խմում,

Գուք էք մշտական մեր թշնամիները:

Բայց կան ասուածներ վրէժխնդրութեան,

Նրանք ամենրին կանեն դատաստան:

—Ա՛խ, ճւր էր, թէ այդպէս լինէր՝

Չարագործներին խտութեամբ պատժէր».

Հազիւ հառաչեց աղանին մարած,

Սուր-սուր ճանկերում սաստիկ սխմըւած:

«Ի՛նչպէս, ի՛նչպէս, այդ ի՛նչ ասացիր,

Ա՛խ դու ուրացող, մի մէկ էլ կրկնիր,

Գու չես հաւատում, հա՛, ասուածներին,

Նախախնամութեան այն հզօր ուժին:

Ե՛հ, ուզում էի ազատել ես քեզ,

Բայց, չէ՛, տեսնում եմ, դու արժանի չես,

Ուրեմն մեռիր, գո՛ւր է փրկութիւն,

Անասուածներին չըկայ թողութիւն»:

ԱՆՄԻՏ ԵՂՆԵՐ

Երեք եզը միասին դաշտումն արածում էին: Եզներից մէկն սպիտակ էր, մէկը կարմիր և մէկը սև:

Մէկ օր մի քաղցած գայլ մօտեցաւ սրանց և ուզում էր մէկին կամ միւսին վիրաւորել, բայց եզները քամակ քամակի տըւին, ցոյց տըւին գայլին իրանց սրածայր պօզերը: Գայլը տեսաւ որ եզներին ոչ մի վնաս չի կարող տալ, բանի որ նրանց մէջ միութիւն կայ, մտածեց երկպառակութիւն ձգել մէջները, միմեանցից բաժանել, որ կարողանայ ամեն մէկինջով յաղթել:

— Բարով ձեզ, բարեկամներ, ասաց գայլը, ես չեմ եկել ձեզ մի վնաս տալու, ձեր պողերն ինչո՞ւ էք իմ դէմ բռնում: Ես էլ ձեզ պէս չորս ոտն ունիմ, երկու ականջ, երկու աչք, մի պոչ, մի բերան, մի գլուխ. մի՞թէ կարելի բան է, որ նմանը նմանին մի վնաս տայ: Բացի սրանից, դուք սուր սուր պոզեր ունիք, ես չունիմ. ձեզանից ամեն մէկը մի դէւ է ահագին, իսկ ես ձեր հորթի չափ էլ չըկամ: Համարեցէք թէ ես ձեր պահապան շունն եմ, թողէք ձեզ մօտ կենամ, ձեզ հետ արածեմ, երեք չլիխինք՝ չորս լիխինք, ի՞նչ վնաս ունի:

Գայլի այս խօսքերի վրայ եզները միամտեցան և մի քիչ էլ փրկեցան իրանց պոզերովը, մանաւանդ երբ տեսան, որ գայլն էլ է արածում: Բայց գայլի փորը ցաւում էր, նրա համար էր արածում, և այն էլ ոչ թէ արածում էր, այլ խոտերը պոկում, էլ ետ վեր էր ածում, և եզներին խաբելու համար ցոյց էր տալիս, որ իբր թէ նրանց նման արածում է:

Վերջը, երբ սպիտակ եզը մի կողմ քաշւեց և սենսւ կարմիրը միւս կողմը, գայլը մօտեցաւ ջուխտ եզներին և փսփսաց նրանց ականջին. — Բարեկամներ, դուք երկար չէք կարող այս կանաչ խոտումն արածել, սպիտակ եզը իր գոյնովը ձեզ փորձանքի մէջ կըձգի: Գուք ձեր գոյնովը ցերեկն էլ չէք երևում, իսկ սպիտակը գիշերն էլ է լոյս տալիս ճրագի նման: Ծագկակոխները (ուզում է ասել գայլերը) շուտ կըտեսնեն նրան և կըգան: Նրա պատճառով դուք էլ կընկնիք փորձանքի մէջ և կըպատժւիք:

— ԲՕ—բՕ—բւ—բւ, գոչեցին եզները, միաբերան, որով ուզում էին ասել մի՞թէ ճշմարիտ ես ասում:

— Ի հարկէ, ասաց գայլը, ես ի՞նչ օգուտ ունիմ սուտ ասելու, ես ձեր լաւութիւնն եմ ուզում, երդում եմ ձեր ամենազօր պոզերովը, որ սուտ չեմ ասում:

— Մա—մա—մո—մո, ասացին եզները. այսինքն ինչ անենք ուրեմն, որ ազատւինք այդ փորձանքից:

— Ոչինչ հարկաւոր չէ, ասաց գայլը, դուք ձեզ համար արածեցէք այստեղ, ես կազատեմ ձեզ նրանից: Եզները կամք տըւին, և գայլը գնաց սպիտակի բլիցը բռնեց: Սպիտակն իր օրհասական գոռոցով և բղբղոցով միւսներին օգնութեան կանչեց, թէ եկէք, եղբայրք, օգնեցէք, սա գայլ է մէկ օր էլ ձեր բլին կըչոքի իսկ սենսւ կարմիրը նրան չօգնեցին այլ ուրախանալով ասացին՝—Քո հախն է, անախտան, ինչո՞ւ դու սպիտակ ես և ոչ մեզ պէս կարմիր կամ սև. դու քո անախտան գոյնովդ մեզ էլ պիտի կրակի մէջ գցէիր:

Գայլը երբոր հատացրեց Սպիտակի միսը և նորից քաղցեց, մէկ օր էլ մօտեցաւ Սևին և փսփսաց ականջին. — Գիտես ի՞նչ կայ. ես անցեալ անգամ քեզ ոչինչ չասացի, որովհետև Կարմիրը մօտըդ էր. բայց հիմա պարտք եմ համարում ասել, որ կարմիր գոյնը նոյքան վնասակար է, ինչքան և սպիտակը: Միայն քո գոյնն է շահաւէտ, որ ոչ ցերեկն է երևում և ոչ գիշերը. Եկ ինձ լսիր և թող կարմրիցն ազատեմ քեզ: Այնուհետև դու մենակ կարածես, նրա բաժին խոտն էլ քեզ կըմնայ:

Սևուկը կամք տըւաւ. գայլը գնաց կարմրի բլիցը բռնեց, Կարմիրն աղաղակեց և Սևուկին օգնութեան կանչեց՝ ասելով.

— Արի, օգնիր ինձ, սպանենք այս կեղծաւորին, թէ չէ՝ մէկ օր էլ քո բլին կըչոքի:

Սևուկը հեռու կանգնած, փորն ուռցրած, պողե-
րը չարդախ արած, տեսնում է իր ընկերոջ մահը և
ուրախանալով՝ ասում.—Քո հախն է. ինչո՞ւ դու էլ
ինձ պէս սև չես. քո անպիտան կարմիր գոյնովըդ
ինձ էլ պիտի կրակի մէջ գցէիր: Այսուհետև քո բա-
ժին խոտն էլ ինձ կըմնայ, ես մենակ կուտեմ և ա-
ւելի կըզիրանամ:

Մի քանի օրից յետոյ անկուշտ գայլը Կարմրի
միսը հատացրել էր և կրկին քաղցել: Մօտեցաւ սևու-
կին և ասաց.

—Քարեկամ, ախորժակս բացւել է. էլի միս է
ուզում սիրտըս: Ասում են՝ եթէ ատամներդ սև եզան
կաշւին քսես, իսկոյն կըկշտանաս, էլ քո օրումը չես
քաղցիր: Մտածեցի, որ սրանից լաւ բան էլ ինչ կը-
լինի: Կերթամ, ասացի, ատամներս մեր Սևուկի կաշ-
ւին կըքսեմ և կըկշտանամ, նա էլ այնուհետև էլ եր-
կիւղ չի ունենալ ինձանից, և մենք աւելի սիրով
կապրենք:

—Քօ, հօմ—հօմ, ասաց Սևուկը, որ կընշանակէ
թէ—այդ ինչ լաւ բան են ասել: Ճշմարիտ որ միշտ կաս-
կածով եմ նայում. քեզ վրայ, բայց որ կուշտ կըլինիս,
ինչ ասել կուզի, որ էլ ինձ մի վնաս չես տալ: Ահա իմ
կաշին, ատամներդ վրան քսիր, ինչքան կամենում ես:

—Շնորհակալ եմ, բարեկամ, շատ շնորհակալ, որ
այդքան բարի ես. միայն խնդրում եմ որ մի բոպէ՛ աչ-
քերդ փակես, եթէ ոչ կաշիդ չի ազդիլ ատամներիս
վրայ. այսպէս են ասում, ես ինքս էլ չըզիտեմ թէ ինչու:

Սևուկն աչքերը փակեց և մինչև այսօր դեռ
փակւած են:

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐ

Երկու ընկերներ իրիկնապահին
չրացան առած՝ անտառ զնացին:

Որ մէկ բան որսան,
Չուտով յետ դառնան:

Յանկարծ անտառից մի արջ դուրս պրծաւ
Ու կատաղութեամբ նրանց վրայ վազեց.

Մէկն շտապելով ծառը բարձրացաւ,
Միւսն անճարացած գետնի վրայ պառկեց,

Չունչն իրան քաշեց
Ու անշարժ մնաց,

Որ արջը կարծէ,
Թէ նա մեռած է:

Արջը մըռուալով՝ մօտեցաւ նրբան,
Ականջը կամաց դրաւ բերնի վրան,

Ականջ դրեց,
Հոտ քաշեց:

Վերջապէս նրան մեռած կարծելով,
Հեռացաւ զնաց՝ դունչը լիզելով:

Փախած ընկերը ծառիցն իջաւ ցած,
Ընկերին հարցրեց, թէ արջն ինչ ասաց:

—Արջն ինձ պատկիրեց, որ ես միւս անգամ
Քեզ պէս մարդու հետ որսի չըզնամ,
Որ մեզ մի վտանգ, բան պատահելիս՝
Մենակ չըթողնես ու ինքդ փախչիս...

ԾԱՌԵՐՆ ՈՒ ԿԱՑԻՆԸ

Ծառերն անտառում երբ շատ նեղացան կացնի
ձեռիցը, ու էլ չիմացան, թէ ինչ անեն, որ իրանց

պուխը պահեն, խորհուրդ արին, որ մի հնար գտնեն:
 «Կացինն ո՞վ է, կամ ի՞նչ է, որ մեզ կարենայ
 զօռ անել, յաղթել, ի՞նչ մեծ բան է նա».
 այսպէս ձայն տաւ ծառերից մէկը «մենք որ կոթ չըտանք,
 կացինն ի՞նչ է որ յանդգնի անել մեզ կտոր-կտոր»:
 Ով որ կոթ կըտայ պողատէ կացինն,
 Թող «հողուցն» ասէ առաջ իր անձին:

Յ Ա Ն Ս Ա Ի Ե Լ

(Հէքիաթ)

Չատ հին ժամանակ մի թագաւոր կար,
 Զօրեղ, իմաստուն ու շատ էլ արդար:
 Իս որ ծերացաւ, մօտեցաւ մահւան,
 Զըզիտէր, թէ ո՞վ կըյաջորդէ իրան:
 Թէպէտ նա ունէր տասներկու որդի,
 Բայց չէր իմանում, թէ ո՞րին ընտրի:
 Մեծը ուժով էր, բայց անգուժ ու չար,
 Նըրանից փոքրը՝ թոյլ և ցաւազար,
 Երրորդը՝ անհոգ ու խելքից պակաս,
 Զորրորդը՝ անմիտ, թէև անվնաս:
 Այսպէս՝ ոչ մէկը հօր սրտովը չէր,
 Ոչ մէկը նրա ընոյթը չունէր:
 Միայն մի ըիչ յոյս կըտեսերն էր տալիս
 Բայց նա էլ հօր մօտ չէր գնում, գալիս.
 Այդ պատճառով էլ հայրը չըզիտէր,
 Թէ արդեօք նա ի՞նչ շնորհքի տէր էր:
 Թագաւորն այսպէս շատ որ մտածեց,
 Հանելուկի պէս մի բան հնարեց.

Մի թարմ ցախաւել իր առջև դրած՝
 Որդոցը կանչեց և նրանց ասաց.
 «Միրելիք, այսօր ես ձեզ կանչել եմ,
 Որ վերջին կամքս ամենքիդ յայտնեմ.
 Ինչպէս տեսնում էք, ես ծերացել եմ,
 Եւ բաւական է որքան ապրել եմ.
 Չուտով իմ նախնեաց ճանապարհ կերթամ,
 Նրանց պէս ես էլ սև հող կըրդառնամ.
 Բայց քանի ողջ եմ, շունչս բերնումբս.
 Կուզեմ ձեզ յայտնել՝ ի՞նչ կայ մտքումբս:
 Ահա ձեր առջև մի նոր ցախաւել,
 Որ ես հէնց այսօր կապել եմ տըւել.
 Զեզանից ով որ կըկտորէ սրան,
 Իմ թագն ու զահը ես նրան կըտամ.
 Դէհ, առաջ եկէք, ուժերդ փորձեցէք,
 Տեսնեմ ձեզանից ո՞րըդ կըկտորէք»...

— Հայր, ես կըկտորեմ, ասաց մեծ որդին,
 Եւ վստահութեամբ մօտեցաւ ապին.
 Վերցրեց աւելն ու ծունկը կալաւ,
 Քաշեց, բաշքշեց, ոչինչ չի եղաւ.
 Չատ քրտինք թափեց, շատ չարչարեցաւ,
 Դեղնեց, սփրթնեց և յետ քաշեցաւ:
 Յետոյ երկրորդը եկաւ, վեր առաւ,
 Նա էլ իր եղբօր դառն օրին հասաւ.
 Երրորդն էլ եկաւ, իր ուժը փորձեց,
 Բաւական տանջանք չորրորդն էլ կրեց.
 Միւսներն էլ իրանց բախտը փորձեցին,
 Բայց ցախաւելը չի էլ ծոցեցին:

Ամենից վերջը փոքրը մօտեցաւ
եւ իր հօր առաջն աշտպէս խօսեցաւ.

— Հայր, ես չեմ ուզում իմ ուժը փորձել,
Իմ եղբարց նման իզուր շարշարել,
Ես երեխայ չեմ, որ ձեռքս մեկնեմ
Գէպի լուսինը, որ նրան բռնեմ.
Ջուրը կըխեղզէ, կրակը կայրէ,
Ով այս չըզիտէ՝ թող ինքը փորձէ:
Ես ոյժ տեսնում եմ ամենայն բանում
Թէ երկրիս վրայ և թէ երկնքում:
Առ մի բարակ ծեղ, մի մազ կամ մի թել,
Մեծ ուժ կըզտնես ամենի մէջ էլ.
Թէ փոքրիկ միջատ, թէ ուղտ ահագին,
Ամենքն էլ ուժից մեծ բաժին ունին:
Կայ և խելքի ուժ, ինչպէս և սրտի,
Աչքի, ականջի, ձեռքի և ոտքի.
Ուսերն ու մէջքն էլ պակաս ուժով չեն,
Բայց զըանք թոյլ են, թէ միացած չեն.
Ուժով չի լինիլ ոչ մի առարկայ,
Եթէ մասներում միութիւն չըկայ.
Մասերն իրար հետ երբ սերտ կապ ունին,
Այդպիսով միայն ուժով կըլինին.
Այսպէս շատ անհատ երբ որ միանան,
Մեծ և չափազանց մեծ ոյժ կըստանան:
Մեզ լաւ օրինակ մըջիմն ու մեղուն,
Թէ նրանք խմբով ինչեր են անում,
Նրանց պէս եթէ մարդիկ միանան,
Լեռներ կըշրջեն՝ եթէ կամենան.

եւ ինչքան լճեր, ինչքան ջրանցքներ
Միացած ուժով կարող են շինել:
Ես քո տէրութեան ցրած ուժերը,
Ամուր կապերով կապած կըպահեմ.
Այս է քո միտքը, ես ինչքան գիտեմ.
Բայց որ ասածըս լաւ հասկացնեմ,
Տեսէք՝ աւելը ինչպէս կըկոտրեմ:
Եւ այս ասելով՝ նա վեր է առնում,
Ալի կապերը քանդում, արձակում.
Ճկուն ճղները վերցնում է հատ-հատ,
Ամենի առջև կոտրատում, ջարդում:

— Ապրիս, իմ որդի, ասում է հայրը.
Քեզ է արժանի իմ թագն ու զահը»:
Գրկում է որդուն, ճակատից պաշում,
Եւ թագն իր ձեռքով գլխին է դնում:
«Տեսէք, ասում է միւս եղբայրներին,
Դուք չընախանձիք ձեր եղբոր փառքին.
Եթէ՛ սրա հետ սերտ սիրով մնաք,
Աւելի մեծ ոյժ և փառք կըստանաք,
Իսկ եթէ զատուիք և ջոկ-ջոկ լինիք,
Քանդուած աւլի պէս շուտ կըկոտրատուիք:
— Մենք հնազանդ ենք, ասում են նրանք՝
Տալով եղբորը պատիւ և յարգանք:
Իմաստուն որդին հասաւ մուրազին,
Դուք նոյնպէս հասնիք ձեր մուրազներին:

զէնք էր տեսնում, խելքը գնում էր: Մայր չունէր, որ նրան ստիպէր տնաբարութիւն սովորեցնէր, իսկ հայրը, կարծես գիտութեամբ, ոչ միայն այդ մասին ոչինչ հոգս չէր անում, այլ և նրան իր հետ որսի էր տանում և ձի հեծնել ու զէնք գործածել էր սովորեցնում:

Այսպէս անցաւ մի ժամանակ. մէկ օր Արմանը կանչեց իր զաւակներին և ասաց.

— Ես ծառայում էի մեր բարի թագաւորին և նա ինձ շատ էր սիրում: Ահա այս դաշտերն ու անտառները, այս սարերն ու ձորերը, որ հիմա մեր ձեռին է, բոլորը թագաւորն է ընծայել ինձ, հաւատարիմ ծառայութեանըս համար: Երբոր ձեր մայրը վախճանւեց, սաստիկ տխրութիւն եկաւ վրաս: Վեր առայ ձեզ, քաշւեցի այս խաղաղ վայրերը և, տխրութիւնս փարատելու համար, գլուխս որսորդութեան տւի: Դուք հիմա մեծացել էք, իսկ ես՝ ծերացել: Դուք այստեղ մեծանում էք ինչպէս վայրի եղջերուներ. ինչ կըլինի ձեր վերջը, եթէ այստեղ մնաք. ի հարկէ, շատ վատ: Աղագայ թշուառութիւնից ձեզ ազատելու համար ես մտածել եմ, որ ձեզանից մէկին տղայի հագուստով ուղարկեմ թագաւորի մօտ ծառայելու: Թագաւորը սիրով կընդունի և իմ տեղը ժամանակով նրան կըտայ: Այսպիսով ձեզանից մէկը կարող է միւսներին գլխի վրա տանել իրան մօտ: Հիմա ո՞րը կուզենաք գնալ:

— Ես կերթամ, հայրիկ, ասաց մեծ աղջիկը:

— Ես էլ, հայրիկ, ես էլ, մէջ ընկաւ միջնակը.

Արեգնազանը լուռ էր:

— Իսկ դ՞ու, նազանիկ, դու չես կամենալ, հարցրեց հայրը Արեգնազանին, կարծես ուզում էր, որ գնացողը նա լինէր անպատճառ:

— Ինչո՞ւ չէ, հայրիկ. բայց երբոր իմ մեծ քոյրն ուզում է, ես ինչո՞ւ արգելք լինիմ նրան:

— Այստեղ արգելքի բան չըկայ, հոգիս. ինձ համար դուք երեբդ էլ մէկ էք, միայն դեռ չըզիտեմ, թէ ձեզանից ո՞րն աւելի յարմար կըլինի:

— Ես ամենից յարմարն եմ, հայրիկ, ասաց մեծը, որովհետեւ ես ամենից մեծն եմ:

— Չատ լաւ, բայց ես առանց պայմանի ոչ մէկիդ չեմ ուղարկելու: Եթէ դու կամենում ես, կերթաս ուրեմն կըփոխես հագուստդ, կընտրես զէնք ու զրահ, և առաւօտը շատ վաղ քո ձին կըհեծնես, կերթաս որսորդութեան. եթէ դատարկ չըվերադառնաս, քեզ կուղարկեմ թագաւորի մօտ:

Միւս առաւօտը մեծ աղջիկը, ինչպէս պատւիրել էր հայրը, ճանապարհ ընկաւ դէպի դաշտ՝ մի բան որսալու համար: Երբոր մտաւ մի խոր ձորի մէջ և ուզում էր անցնել միւս կողմը, նրա առաջը կտրեց մի զիմակաւորւած ձիաւոր՝ ոտից մինչև գլուխ զինաւորւած: Աղջիկը նրան որ տեսաւ, այնպէս վախեցաւ, որ քիչ մնաց լեզուն կապւի. սաստիկ երկիւղից մնաց կաշկանդւած, փախչել անզամ չըկարողացաւ: Զիաւորը մօտեցաւ նրան ու ասաց.

— Այ տղայ, սիրուն տղայ,

Ո՞ւր ես գնում այդպէս մենակ.

Ինչո՞ւ փափուկ անկողնիցդ

Դուրս ես եկել անժամանակ:

Աղջիկը պատասխանեց կմկըմալով.

— Ես... ես... գնում եմ...

Ոչ... ոչ... չեմ գնում,
 Հա... հա... պիտի գնամ...
 Ի՞նչ երեսով յետ դառնամ...

Ձիաւորը սպառնալով ասաց.

— Գու գնում ես. ո՛ւր ես գնում.
 Ո՛ւր ես փախչում դու ձեր գեղից.
 Յետ դառ իսկոյն, թէ չես ուզում
 Որ գլուխդ թռչի տեղից...

Այս ասելով ձիաւորը հանեց թուրը և բարձրացրեց, որ գարկէ աղջկան, բայց նա բղաւեց. «Վայ, վայ, մի գարկիր, մի գարկիր, ես աղջիկ եմ, ես աղջիկ եմ, անհա, անհա, յետ եմ դառնում»:

— Որ աղջիկ ես, ուրեմն գնա ձեր տուն, ձեր հաւերին կուտ տուր: Տղամարդի հագուստ ունենալը բաւական չէ, պէտք է տղամարդի սիրտ էլ ունենալ: Էլի լաւ էր որ ինձ պատահեցիր և ոչ մի ուրիշին, ասաց ձիաւորը և անյայտացաւ:

Աղջիկը դողդողալով վերադարձաւ տուն:

— Է՛... ո՛ւր է բերած որսըդ, հարցրեց հայրը, ինչո՞ւ այդպէս շուտ վերադարձար:

— Ճանապարհին ջերմս բռնեց, հայրիկ. գլուխս ցաւում է...

Միւս օրը միջնակին ուղարկեց: Նա էլ մեծին պատահած փորձանքին հանդիպեց— նրա պէս վախեցած վերադարձաւ տուն:

Երբորդ օրը Արեգնազանին ուղարկեց: Նրան ևս հանդիպեց միևնոյն ձիաւորը և ասաց.

— Այ տղայ, սիրուն տղայ՞
 Ո՛ւր ես գնում այդպէս մենակ,

Ինչո՞ւ փափուկ անկողնիցդ
 Դուրս ես եկել անժամանակ:

Արեգնազանը պատասխանեց բարկանալով.

«Քեզ ի՞նչ, թէ ես ուր եմ գնում.
 Ուր գնում եմ, այդ ես գիտեմ.
 Ես չեմ գնում, որ քեզ նման
 Խաղաղ մարդոց ճանաչէն կտրեմ»:

— Ուրեմն ես աւագակ եմ.

Գո՞ւ ես ասում ինձ այդ բանը,
 Այս ըոպէիս դու կրստանաս
 Քո այդ խօսքիդ պատասխանը:

— Այո՛, թէ դու աւագակ ես,
 Յոյց է տալիս քո դիմակը,
 Բայց թէ ինչպէս տղամարդ ես,
 Այդ թող տեսնէ իմ նիզակը...

Այս ասելով Արեգնազանը յարձակեց նրա վրա ասելով.

— Գէն ձգիր դիմակդ, տեսնեմ դու ինչ մարդ ես, եթէ ոչ՝ այս ըոպէիս կը թուցնեմ գլուխդ:

Ձիաւորն ընդդիմացաւ, վահանով պաշտպանեց և թրով յարձակեց Արեգնազանի վրայ: Արեգնազանը նոյնպէս պաշտպանուում էր վահանով և յարձակուում թրով: Մի ժամ շարունակ տևեց նրանց կռիւը, և ոչ մէկը չըկարողացաւ գարկել միւսին, գարկերը վահաններին էին դիպչում: Միայն Արեգնազանը հետոհետէ գօրանում էր, իսկ նրա հակառակորդը թուլանում: Վերջը Արեգնազանը մի ճարպիկ ոստիւնով թռաւ ձիուցը. իր հակառակորդի փողպատից բռնելով վայր գլորեց ձիուց, և հէնց այն է, ուզում էր, որ մի հարւածով գլուխը

Թուցնէր, նա իսկոյն վեր առաւ դիմակը...

—Ա՛խ, հայրիկ, հայրիկ, բացականչեց Արեգնա-
զանը. այս ինչ փորձանքի մէջ էիր գցում դու ինձ...
Եթէ մի փոքր ուշ վեր առնէիր դիմակդ, ինձ հայ-
րասպան պիտի շինէիր:

Հայրը մօտը նստեցրեց Արեգնազանին և նրա
վրան նայելուց չէր կշտանում: Մի փոքր շունչ առ-
նելուց յետոյ՝ ասաց.

—Ապրիս, ապրիս, Արեգնազան,
Ծլիս, ծաղկիս, գօրանաս,
Հիմա գիտեմ, որ իմ տեղը
Դու անպատճառ կստանաս:

Իգուր չեմ քեզ սովրեցրել
Ձէնք ու զրահ գործ ածել,
Խնքրդ գիտես, որ ամենքից
Քեզ եմ սիրել առաւել:

Թող սա լինի, ասացի ես,
Արու գաւակ ինձ համար.
Սորա անվախ, անահ սիրտը
Քաջ տղամարդի է յարմար:

Էլ աղջիկ չես այսուհետև,
Զըմոռանաս այդ բնաւ
Դու աշխատիր, որ ստանաս
Բարի անուն մեծ համբաւ:

Արքայական ապարանքը
Մի մեծ բոյն է փորձութեան,
Եթէ սխալ մի քալ անես,
Դու կորած ես յաւիտեան:

Այժմ գնա՛ դու իմ հոգեակ,
Օրհնութիւնս քեզ հետ տար,
Եղիր բարի, մեծահոգի,
Եղիր անմեղ ու արդար...

2.

Երբոր Արեգնազանը ներկայացաւ թագաւորին և
յայտնեց, որ ինքը Արմանի որդին է, թագաւորը շատ
ուրախացաւ:

—Ես այնպէս էի կարծում, ասաց թագաւորը,
որ մեր Արմանը հասած տղայ չունի: Անունըդ ինչ է
տղաս:

—Տէրութեանդ ծառայ Արէգ:

—Արէգ... շատ լաւ անուն է և քեզ բոլորովին յար-
մար: Ուրախ կաց, տղաս, քեզ այստեղ լաւ կը պահեն:
Եթէ մի նեղութիւն, մի կարիք ունենաս, մեզ յայտնիր:
Վաղը պիտի որսի երթանք, դու էլ կը գաս մեզ հետ:

Թագաւորը մինուճար մէկ աղջիկ ունէր Նունու-
ֆար անունով: Այնքան գեղեցիկ էր Նունուֆարը, որ
արեգակին ասում էր՝ «դու մի դուրս գալ, ես եմ լոյս
տալու»:

Երբոր թագաւորը խօսում էր Արեգնազանի հետ,
Նունուֆարը վարագոյրի ետեից թարուն նայում էր
նրա վրայ և զմայլում:

«Սա իսկ և իսկ այն պատկերն է, որին բանի
անգամ տեսել եմ ես երազումս, ասում էր Նունու-
ֆարն ինքն իրան:

Միւս առաւօտը որսական փողերը հնչեցին:

Հազարից աւելի ձիաւորներ դուրս եկան, բոլորն էլ զինուորած լայնակամար նետաղեղներով, երկայնակոթ նիզակներով և այլ զէնքերով: Իրանց հետ ունէին բազմաթիւ գամփռներ, բարակներ, բազէներ... մի խօսքով որսի ամեն պատրաստութիւնով...

Անցան գնացին, հասան մի լայնատարած դաշտ, չորս կողմից անազին անտառներով շրջապատւած: Որսական շներով անտառներից դուրս փախցրին բոլոր էրէներին դէպի դաշտ, շղթայաձև շրջապատեցին ամբողջ դաշտը, և բոլոր որսերին կալմէջ արած՝ սկսեցին անխնայ կոտորել:

Արեգնազանը թագաւորի մօտից չէր հեռանում և նրանից էլ բիշ չէր կոտորում: Որսասպանութեան այդ միջոցին թագաւորը մի եղջերւի ետևից ձին չափ գրցելիս, ինչպէս պատահեց, վայր ընկաւ ձիուց, թէև անվնաս, միայն ձին խրտնեց, փախաւ, թագաւորը մնաց հետի-ոտ և իսկոյն ընկաւ մի արջի առաջ: Արջը ետևի ոտների վրայ կանգնեց, բերանը բաց արաւ և հէնց որ ուզում էր թագաւորին իր գիրկն առնել, ջարդել, Արեգնազանը մի ակնթարթի մէջ նետի պէս սլացաւ իր ձիով և թրի մի հարւածով կէս արաւ արջի գլուխը և վայր գլորեց ամենի գազանին: Թագաւորն ազատեց և Արէգը դարձաւ նոյն օրւան հերոսը:

—Ա՛յ բեզ բախտ... ինչո՞ւ ես չէի մօտիկ թագաւորին, ասում էին որսորդներից շատերը.

Թագաւորին սոյն օրւան պատահած դէպքի լուրը շուտով քաղաք հասաւ և պատանի որսորդի արած

քաջութեան համբաւը մի ըրպէում տարածեց ամբողջ քաղաքի մէջ:

Տեսնելու բան էր, թէ ինչպիսի ազադակ էին բարձրացնում քաղաքացիք որսորդների վերադարձին:

—Կեցցէ թագաւորը, կեցցէ քաջ Արէգը, գոռում էին միաբերան և երգում.

—Ո՛վ է ազատել մեր թագաւորին
Արջի ճանկերից, հայ, արջի ճանկերից.
Մեր քաջ Արէգը, սիրուն պատանին,
Նա է ազատել արջի ճանկերից,
Արջի ճանկերից, հայ, արջի ճանկերից...

Երկայն նիզակը բերանն է կոխել,
Գլուխը թրով մէջտեղից կիսել,
Ամենի գազանին գետին կործանել,
Մեր թագաւորին անվնաս պահել
Արջի ճանկերից, հայ, արջի ճանկերից...

Արէգն է սիրուն արեգակի պէս,
Նոր է դուրս եկել որսական հանդէս,
Արջի գլուխը արաւ երկու կէս,
Մեր թագաւորին ազատեց այսպէս
Արջի ճանկերից, հայ, արջի ճանկերից.

Արէգն է զիւցազն, քաջ ու անվհեր,
Կեցցէ յաւիտեան, կեցցէ շատ օրեր,
Եթէ նա այսօր այնտեղ չըլինէր,
Մեր թագաւորին էլ ո՞վ կազատէր
Արջի ճանկերից, հայ, արջի ճանկերից...

Արեգնազանը այս ցոյցերը տեսնելով, ասում էր

ինքն իրան. «Ա՛խ, ինչ լաւ բան է տղայ լինելը, երանի ես ճշմարիտ տղայ լինէի: Աղջիկը սրտեղից կարող էր այս պատւին արժանանալ»...

— Դու այսօր ցոյց տւիր ինձ քո շնորհքդ, Արէգ, ասաց թագաւորը, այսուհետեւ դու ինձնից անբաժան կըմնաս: Ապրիս, տղաս, ապրիս: Դու մի հազւագիւտ էակ ես. գեղեցկութեան և ջահելութեան հետ շատ հաշտ չէ բաշութիւնը, բայց Երկինքն ուզեցել է բեզ մի բացառութիւն համարել: Վաղը դու իմ ձիաներից կընտրես բեզ համար ամենալաւը, իմ գէնը ու զբահներից ամենից ընտիրները, դու ժամանակով դիւցազանց կարգը կընկնիս, և հէնց այժմ էլ մի փոքրիկ դիւցազն ես...

Թագաւորը շատ ուրախ էր, որ մի փոքրիկ դիւցազն է գտել, բայց Նունուֆարի ուրախութիւնը սահմանից անց էր կացել:

— Սրան Երկինքն է ուզարկել ինձ համար, ասում էր Նունուֆարը ինքն իրան. ամեն բան այնպէս է գնում, ինչպէս որ պէտք էր ցանկանալ: Բայց երբ պիտի տեսնեմ նրան երես առ երես, կամ նա ինձ երբ պիտի տեսնի: Ա՛խ, ինչքան ցանկանում եմ, որ հէնց այս ըոպէիս նա ինձ մօտ լինի, մենք միասին կըխօսենք. ես նրան կասեմ... նա ինձ կասէ... Եւ ինչո՞ւ չըկանչեմ, ինչո՞ւ չըխօսեմ: Հայրս նրան որդու պէս է սիրում, որովհետեւ իր բարեկամի որդին է, նա ազատ ել ու մուտք ունի բոլոր պալատում: Այո, այո, պէտք է կանչել: Է՛յ, ո՞վ կաք այդտեղ, կանչեց Նունուֆարը: Ներս մտաւ մի աղախին:

— Այս ըոպէիս կերթաս Արեգի մօտ և կասես որ գայ ինձ մօտ. ասա՛. — «Եկ, ինձ տես»...

Աղախինը գնաց և կանչեց Արեգին:

— Զեմ կարող գալ, պատասխանեց Արէգը:
— Ինչո՞ւ չէք կարող, պարոն. նա հրամայել է, պնդեց աղախինը:

— Ես նրա մօտ գործ չունիմ, հասկանում ես:
— Պարոն, նա ասում է. — «Եկ ինձ տես»... հասկանում ես...

— Գնա, ասա. «Ոչ կըգամ և ոչ կըտեսնեմ բեզ»...
Աղախինը գնաց:

Նունուֆարը Արէգի մերժումը լսելով՝ այնպէս սառաւ ու տաքացաւ, այնպէս կարմրեց ու սփրթնեց փոփոխակի, որ աղախինն այդ տեսնելով՝ սարսափի մէջ ընկաւ.

Նունուֆարի սիրտն ուզում էր տրաքել, գլխի սկաւառակն ուզում էր բարձրանալ: Նա անդադար այս ու այն կողմն էր ընկնում, մերթ դուռն էր բաց անում, մերթ պատուհանը. նրա սենեակը դարձաւ մի հնոց, և նրան այրում, խորովում էր:

— Մերժում... արհամարհանք... ինձ, ինձ, ո՞հ, գլուխս, գլուխս տրաքում է, տրաքում...

Աղախինը, վստահացաւ ասել.

— Տիրուհի, ես զարմանում եմ, որ դու մի այդպիսի դատարկ բանի համար սիրտդ շուռ ես բերում: Նա գուցէ սաստիկ ամաչում է, և զրա համար է, որ չեկաւ: Երբսը լսեց որ դու կանչում ես իրան, ամօթից կարմրեց, վարդ կտրեց, և ինչքան գեղեցիկ էր.

— Ասա՛, ասա՛, խօսիր, շարունակիր, ես չըլսեցի քո բոլոր ասածները... ո՞հ, որքան ստոր եմ ես հիմա նրա աչքումը, որքան ստոր... բայց նա սխալուում է, այնպէս չէ, նա սխալուում է...

Նունուֆարը երկար ժամանակ հոգեպէս տանջւելով թուլացաւ և ընկաւ անկողին: Թագաւորին իմաց տւին. նա գնաց տեսաւ. բժիշկներ կանչեց: Հաւարւեցին բոլոր բժիշկները, յոյս տւին թագաւորին, թէ հիւանդութիւնը վտանգաւոր չէ և շուտով կը բժշկեն. բայց, դրա հակառակ, քանի գնաց՝ Նունուֆարի տրկարութիւնը վտանգաւոր դարձաւ. բժիշկները յուսահատւեցին և ուղղակի յայտնեցին, որ չեն կարողանում իմանալ ոչ ցաւի պատճառը և ոչ նրա բժշկելու հնարը:

Չատ տխրեց թագաւորը: Նունուֆարը նրա միակ զաւակն էր, միակ մխիթարութիւնը, իր թագաւորութեան միակ ժառանգուհին: Ամբողջ պալատը և համարեա ամբողջ քաղաքը տխրութեան մէջ ընկաւ: Արեգնազանն էր միայն անտարբեր մնացողը: Նրա հոգը չէր ամենևին և չէր էլ երևակայում, որ ինքն է նրա տխրութեան միակ պատճառը:

Նունուֆարին շատ թէ բիշ սփոփողը և ուրախ տրամադրութիւն տւողը թագաւորի ծաղրածուն էր, իսկ նրա վրա հսկողն ու խնամք տանողը վէզիրի կինը:

Վէզիրի այրի կինը մի հասած տղայ ունէր: Նա կարծում էր, որ թագաւորին արժանաւոր փեսացու միայն իր տղան կարող է լինել և ոչ մի ուրիշը: Այդ պատճառով նա դիշեր ցերեկ չէր հեռանում Նունուֆարի մօտից. աշխատում էր նրան առողջացնել և միևնոյն ժամանակ նրա սէրը գրաւել:

Մի երեկոյ ծաղրածուն ներս մտաւ ու սկսեց երգել.

Մէկ, — ըէգ, մեր Արէգ.

Չորս, — մորս, գնաց որս,

Վեց, — նեց, ըսպանեց
Մի արջիկ, մի աղջիկ...

Ես հաշւեցի և գտայ
Մեր պալատում մի տղայ,
Նրան տեսնող աղջիկը
Խելքը հացով կուլ կըտայ:

Ես յիմար եմ, միշտ յիմար,
Ինձ ո՞վ կասի, թէ գտար
Քո սիրելի տիրուհու
Ցաւի համար դեղ ու ճար:
Եարալլալի շարալլալի,
Հայդէ, յիմար, դուրս արի...

Երգեց յիմարը և, մի քանի ուտիւններ անելով, դուրս փախաւ:

Վէզիրի կինը «մատը կծեց», և ընկաւ մտատանջութեան մէջ: — Ես հիմա հասկացայ ամեն բան, ասաց մտքումը: Յիմարն իմ հաշիւը տակնուվրայ արաւ: Չատ լաւ. քո Արէգին ես մի այնպիսի տեղ ուղարկեմ, որ «գնալն ըլի, գալը չըլի»...

— Մեր յիմարն այնքան յիմար չէ, ինչքան կարծւում է, ասաց տիկինը Նունուֆարին:

— Այո՛, բայց այս անգամ շատ յիմարացաւ, պատասխանեց Նունուֆարը:

Միւս առաւօտուն ամենից կանուխ վէզիրի կինը գնաց թագաւորի մօտ:

— Ինչ կայ, ինչպէս է աղջկանս առողջութիւնը, հարցրեց թագաւորը:

— Էլի այնպէս է, տէր թագաւոր, ինչպէս տեսել ես, բայց ես եկել եմ մի ուրախաւիթ լուր հաղորդելու:

— Ի՞նչ լուր, ասա շուտով, գուցէ իմ աղջկանն է վերաբերում, ուրիշ ոչ մի լուր ինձ չի կարող ուրախացնել:

— Այո, այո: Այս գիշեր երազումս երևաց մեր թագուհին և ասաց ինձ, որ Նունուֆարի միակ դեղը «անմահական ջուրն է»:

— Ան-մահական ջուր... բացականչեց թագաւորը. բայց ո՞վ կարող է բերել այդ անմահական ջուրը, որի միայն անունն ենք լսած, իսկ իրան չենք տեսած:

— Ես հարցրի այդ մասին թագուհուն և նա ասաց, որ միայն Արէզը կարող է բերել...

— Արէզը... լաւ. ես կուղարկեմ նրան, թող երթայ իր բախտը փորձէ...

— Թագաւորը կանչեց Արէզին և առաջարկեց նրան գնալ անմահական ջրի:

— Գնա՛, տղաս, եթէ կարողանաս այդ ջրից բերել և իմ աղջկանս առողջացնել, ես նրան քեզ կըտամ և նրա հետ իմ թագաւորութիւնը:

— Այդ խոստումն էլ որ չըլինի, տէր արքայ, ես պատրաստ եմ հնազանդիլ քո հրամանին. դու ինձ ասա միայն, ո՞րտեղ է գտնուում այդ անմահական ջուրը:

— Նրա տեղն ո՞վ կիմանայ, որդի: Նա մի առանձին պարգև է, մի առանձին ողորմութիւն և շնորհք, որ բարի մզինները միայն իրանց ընտրածին են տալիս: Թէպէտ լսած ենք, որ նա մի աղբիւր է, որ նրա վըրայ հսկում են աներևոյթ ոգիները, որ նա երբեմն բղխում և երբեմն անյայտանում է, բայց այդ ո՞վ գի-

տէ: Գու երեսդ կըղարձնես դէպի արևելք, կընկնիս երկրէ երկիր, աշխարհքէ աշխարհք, ամեն տեղ հարց ու փորձ կանես, կամ կըգտնես, կամ չես գտնիլ, այդ քո ճակատագրիցը, քո բախտիցն է կախած. բայց ինչ էլ որ լինի՝ յաջողութիւն, թէ անյաջողութիւն, դու շատ բան կըտեսնես և շատ բան կըսովրես: Իմ գանձարանը բաց է քեզ համար. որքան կարող ես, հետդ ոսկի և ակնեղէն վերցրու, շատ տեղ հարկաւոր կըղայ...

3.

Արեգնագանը գնաց:

Ջարմանալի մի էակ էր Արեգնագանը. միշտ աշխույժ ու գլարթ, միշտ անահ ու անհոգ. նեղութեան մէջ ընկած ժամանակն էլ իր ուրախ տրամադրութիւնը չէր փոխում: Նա գնաց իր Բագիկ ձիով, որ երեք-չորս օրու ճանապարհը մէկ օրումն էր անցնում: Նա պտտեց մի քանի թագաւորութիւն. շատ տեղ հարց ու փորձ արաւ, շատ բան տեսաւ, շատ նեղութիւններից ազատեց, մինչև հասաւ Կախարդական աշխարհը, ուր ամեն մի քայլափոխում մի նոր հրաշք էր տեսնում, մի նոր զարմանալիք:

Մէկ օր սաստիկ արև էր: Չոզը որ շատ նեղեց Բագիկին, Արեգնագանը իջաւ մի լճի մօտ, Բագիկին քաշեց կապեց մի խիտ սուերի մէջ, ինքն էլ մօտը նստեց, հանեց իր ճանպիղ պաշարը և սկսեց ճաշել: Հէնց այդ միջոցին մէկ էլ տեսաւ, որ ահա մի խումբ աղաւնիներ թռած եկան և իջան լճի ափին՝ իրանից շատ մօտիկ: Նետաղեղը լարեց, որ մի որս անէ, մէկ էլ

տեսաւ, որ բոլոր ազաւնիները հանեցին փետուրները
և աղջիկ դառնալով թափւեցին ջուրը լողալու:

Արեգնազանը մնաց ապշած մի բոպէ, յետոյ մը-
տածեց նրանց հետ մի խաղ խաղալ և տեսնել ինչ
կըլինի հետևանքը: Կուզէ-կուզ մօտեցաւ ափին, այն-
պէս որ իրան չըտեսան, վերցրեց նրանց մէկի փե-
տուրները: Երկու մեծ թև էր ազաւնու, մնացած փե-
տուրներն էլ վրան:

Չանցաւ մի քանի բոպէ, բոլոր աղջիկները դուրս
եկան, հագան իրանց թևերն ու թուան, բայց մէկը,
որ իր թևերը չըգտաւ, ամաշեց մերկ կանգնել ջրի
ափին, իսկոյն իրան գցեց ջուրը: Արեգնազանը այդ
նկատելով թևերը ձեռին մօտեցաւ աղջկան: Աղջիկը
ջրումն ընկղմւած, միայն գլուխը դուրս հանած, մօ-
տեցաւ Արեգնազանին ու սկսեց երգել:

Այ տղայ, սիրուն տղայ,
Թևերըս տուր, թևերըս,
Թևերըս տուր, թուշիմ գնամ,
Ինչ կամենաս, քեզ կըտամ:

Իմ օրումս չեմ տեսած
Քեզ պէս սիրուն մի տղայ,
Այդքան գեղեցկութեան մէջ
Սիրտ չի լինիլ անզգայ:

Խնայիր ինձ, աղաչում եմ,
Թևերըս տուր, թևերըս,
Թևերըս տուր, թուշիմ գնամ,
Ինչ կամենաս, քեզ կըտամ:

Եթէ իրաւ տղայ ես,
Կուզեմ դառնաս դու աղջիկ,
Որ քո սեռում չըլինի
Քեզ հաւասար գեղեցիկ:
Տես, ահա ես քեզ օրհնում եմ.
Թևերըս տուր, թևերըս,
Թևերըս տուր, թուշիմ գնամ,
Ինչ կամենաս, քեզ կըտամ:

Ազաւնի աղջիկը լռեց, և վիզը ծռած, իր ամե-
նաբնորշ ժպիտը բերանին՝ նայում էր Արեգնազա-
նին և սպասում, որ իր թևերն ստանայ:

Արեգնազանին այնքան դիւր եկաւ ազաւնի աղ-
ջկայ երգի եղանակը, որ ասում էր՝ «ոչ ուտեմ, ոչ
խմեմ, սա երգի, ես լսեմ»...

— Զարունակիր, շարունակիր, մի քիչ էլ երգիր,
խնդրեց Արեգնազանը: Քո երգն ինձ շատ է դիւր
գալիս. դեռ այդպէս բան լսած չըկամ կեանքումս:
Միայն մի բան ես չըհասկացայ, սիրուն աղջիկ: Դու
ասում ես. «Եթէ տղայ ես, աղջիկ դառնաս», այդ
ինչպէս կարելի է.

Աղջիկը շարունակեց երգել.

Ամենայն ինչ կարելի է,
Ոչ մի դժւար բան չըկայ,
Եթէ իրաւ աղջիկ դառար,
Հիմա դարձիր քաջ տղայ:
Թող երեսիդ մօրուք բուսնի
Թուխ ու երկայն բեխերով,
Թող կոշտանայ սիրուն դէմքըդ
Հաստ ջիւերի գծերով:
Ո՛հ, տեսնում եմ, դու փոխում ես...

Թեև երբս տուր, թեև երբս,
 Թեև երբս տուր, թեև չիմ գնամ,
 Ինչ կամենաս, քես կըտամ:

Մի վայրկենական ուշագնացութիւն եկաւ Արեգ-
 նազանի վրայ, և նա զգաց մի անսովոր բան, բայց
 շատ հաճոյական: Նայեց ջրի երեսին, ուր ինչպէս
 հայելու մէջ, պատկերացաւ մի դէմք, բոլորովին Ա-
 րեգնազանի նման, միայն նորածիլ բեխերով ու մօ-
 րուքով: Այդ պատկերն առաջ մի քիչ խորթ թըլաց
 Արեգնազանին, բայց յետոյ այնքան զմայլելի եղաւ,
 որ վրան նայելուց չէր կշտանում: «Այս ես կըլինիմ
 անպատճառ, ասաց ինքն իրան: Ես հիմա ճշմարիտ
 որ Արէգ եմ»:

—Միրուն աղջիկ, դու տւիր ինձ այն, ինչ որ իմ
 միակ ցանկութիւնն էր, այժմ դու ազատ ես: Ես չէի
 սպասում քեզանից այսպէս բան. ուրեմն դու ինձ
 կասես, դու անպատճառ կիմանաս, թէ որտեղ է
 գտնուում անմահական ջուրը, որի համար ես ահա
 քանի ժամանակ է թափառում եմ:

Աղջիկն սկսեց երգել.

Թող նունուֆարդ ուրախանայ,
 Որ ճանկ գցեց քեզ պէս փեսայ,
 Հիմա հասար քո մուրազին,
 Եկար աղջիկ, կերթաս տղայ:
 Անմահական ջուր ես ուզում...
 Թեև երբս տուր, թեև երբս,
 Թեև երբս տուր, թեև չիմ գնամ,
 Եւ իմ կտցով բերեմ տամ:
 Գնա, օգնիր տկարնե րին,

Հոգի ու շունչ տուր քարերին,
 Թէ որ կուզես ինչպէս հիմա
 Մնալ փոխաւ ինչպէս տղայ.
 Իսկ եթէ ոչ, լաւ գիտենաս,
 Որ տղայից քար կըդառնաս,
 Երբ քարացած քաղաքի մէջ
 Կախարդ կընկան կրօտենաս:
 Թեև երբս տուր, թեև երբս,
 Թեև երբս տուր, շուտ հագնեմ,
 Թեև չիմ գնամ ու քեզ համար
 Անմահական ջուր բերեմ...

Աղջկայ վերջին խօսքերից շատ բան չըհասկա-
 ցաւ Արէգը, բայց չուզենալով այլևս ուշացնել նրան,
 թեև որ տըլաւ իրան: Աղջիկը թեև բազմաբարձու պէս
 դարձաւ աղանեակ և թուաւ գնաց: Մի քանի ըոպէ
 չանցած՝ մի փոքրիկ շիշ կտցին, անմահական ջրով
 լիքը՝ բերաւ Արէգին տըլաւ ու ինքը կրկին թուաւ
 գնաց:

Արէգը ձին հեծաւ և ճանապարհ ընկաւ՝ ձիու
 հետ խօսելով.

—Բագիկ, ես հիմա տղայ եմ, գիտես, էլ աղջիկ
 չեմ: Առաջ աղջիկ էի. այդ ոչ ոք չըզիտէր. գուցէ դու
 էլ չըզիտէիր. հայրս պատուիրել էր, որ ոչ ոքի չասեմ,
 թէ ես աղջիկ եմ. բայց հիմա տղայ դառայ: Օ՛, որ
 գիտենաս, Բագիկ, ինչքան ուրախ եմ հիմա: Գու չես
 իմանում. թէպէտ աղջիկն էլ լաւ է, բայց տղային
 որտեղ կըհասնի: Ես հիմա չըզիտեմ՝ ուր եմ գնում,
 Բագիկ, դու ինքդ գնա որ կողմ կուզես. այսուհետեւ
 ինձ համար միևնոյն է... Բայց սպասիր, ես մի աշ-
 տարակի ծայր եմ նշմարում, նա անպատճառ մի-

քաղաք կըլինի, գնանք դէպի այն կողմը: Չարմանալի անհող եմ ես, Բագիկ. մէկ չես ասում թէ, ինչո՞ւ այդ իմաստուն աղջկան չըհարցրիր, թէ՛ ո՞վ դու գեղեցիկ և իմաստուն աղջիկ, ո՞ր կողմով պիտի յետ դառնամ ես իմ աշխարհքը: Դեռ լաւ էր որ նա առանց իմ ասելուն՝ ինձ տղայ դարձրեց. որ բանն ինձ մնար, ես դեռ էլի աղջիկ կըլինէի: Ի՞նչ կարող էի մտածել, որ այդպէս բան կարող է պատահել: Քայց երբոր տեսայ, թէ այդպէս բան լինում է, ինչո՞ւ չասացի՝ սիրուն աղջիկ, ինձ որ տղայ դարձրիր, մեր Բագիկին էլ մարդ դարձրու, եթէ ոչ՝ գոնէ խօսելու ձիրք տուր, հը՞, ինչ կասես, Բագիկ:—Ոչինչ, դու տղայ դառար, ես էլի մնացի ձի:—Իրաւ, իրաւ, այդ լաւ չեղաւ: Մի բան տեսնելիս այնպէս յափըշտակում եմ որ բոլոր մնացած բաները մոռանում եմ, յետոյ միտս է գալիս, բայց ուշ է լինում...

Այսպէս ձիու հետ խօսելով և նրա փոխանակ ինքը պատասխանելով՝ մեր վերանորոգւած Արէզը դիմեց դէպի երևացող աշտարակը:

4.

Երբոր Արէզը մօտեցաւ բարձր աշտարակին, հետըզհետէ երևացին և ուրիշ շատ տներ, և նրա առջևը բացւեց մի մեծ քաղաք: Մօտեցաւ քաղաքագլանը, տեսաւ մի բանի մարդիկ կանգնած, հարցրեց նրանց.

—Տղէք, ինչ քաղաք է սա, և ո՞րտեղ են իջնում օտարականները:

Մարդիկ ձայն չըհանեցին:

—Չեզ եմ ասում, տղէք, չէք հասկանում: Չայն չըկայ:

Երևի խուլ են, մտածեց Արէզը և գնաց ձեռք դիպրեց նրանց:

—Ո՞վ երկինք, բացականչեց Արէզը, այս ինչ եմ տեսնում. այս ինչ հիանալի արձաններ են, իսկ ես կարծեցի, թէ ուղիղ մարդիկ են: Այս ինչքան ճարտար քանդակագործ է եղել սրանց շինողը...

Արէզը կարծելով թէ իր տեսածներն ուղիղ շինովի արձաններ են, ներս մտաւ քաղաքը և առջևը բացւեցան նորանոր տեսարաններ՝ բոլորն էլ քարեղէն:

Ահագին շուկա, կարգին խանութներ, թէ կրպակ, թէ տուն, թէ կատու, թէ շուն, ուտելիք ու հագնելիք, գեղեցիկ դորգեր և ուրիշ զարդեր... բոլորը, բոլորը բարացած: Ոչ ծուխ, ոչ կրակ, ոչ ձայն, ոչ շունչ... կեանքի հետք ու նշոյլ չըկայ...

—Ես հիմա հասկացայ. սա է աղանի աղջկայ ասած քարէ քաղաքը, ասաց Արէզը և սկսեց շրջել քաղաքի մէջ, ուր ամեն մի քայլափոխում մի նոր տեսարանի էր հանդիպում:

Մի տեղ մի խումբ մարդիկ կանգնած՝ որպէս թէ իրար հետ խօսում են. մէկի դէմքը բարկացած է և բերանը բաց. կարծես միւսին հայհոյում լինի. մէկը ծիծաղում է, միւսը լաց է լինում. մի կին՝ երեխան գրկած, ողորմութիւն է ուզում. մի տեղ հարսանիքի հանդէս է, իր ամեն սարք ու կարգով. հարսին տանում են փեսայի տուն: Մէկ խօսքով, եթէ շարժման մէջ եղած մի քաղաք մի վայրկեանում տեղնուտեղը քարանայ, ինչ պատկեր կըստանայ, ահա այդպիսի մի պատկեր էր ներկայացնում քարացած քաղաքը: Մըր-

զավաճառը միրգը քաշել է և կիսով չափ ածել առնողի զամբիւղը, մինչև միւս կէսն ածելը՝ քարացել են՝ ինքն էլ, կշեռքն էլ, առնողն էլ, միրգն էլ. ահա այսչափ արագ էր եղել քարանալը:

— Խեղճ մարդիկ, ասաց Արէգը, հող դառնալու էլ չէք արժանացել, այլ դառել էք ծախու ապրանք: Աշխարհ, եթէ մէկն այս անթիւ արձանները կարողանար տանել հեռու աշխարհքներ վաճառելու, անչափ հարստութիւն կը դիպէր: Ահա այս նորապսակ աղջկայ արձանին՝ ով գիտէ իր քաշովը-մէկ ոսկի կը տային: Բայց ինչ եմ մտածում ես էլ. այս թշուառութիւնն աշկարա տեսնողը՝ էլ ինչ կարող է հարստութեան վրայ մտածել: Ահա հարստութիւն՝ մեր առջև պատկերացած իր իսկական կերպարանքով... Ա՛խ, երանի թէ սրանցից մէկը լեզուաւորէր և ինձ պատմէր իրանց զբոսի անցքը: Արի մէկ կը բղաւսեմ, ինչ կը լինի՝ կը լինի:

— Ո՛վ քաղաքացիք, ինչո՞ւ էք քարացել... կանչեց Արէգը,

— Քարացել... արձագանգ տըւին բոլոր քարերը:

— Ք... ան... ք... յանկարծ մի նոր ձայն լսեց:

— Ահա ձայն լսեցի, ասաց Արէգը և մէկ էլ բղաւսեց. — Ո՛վ կաք կենդանի...

— Ե՛... ս... պատասխանեց ձայնը:

Արէգը որոշ կերպով լսեց, թէ որտեղից է գալիս ձայնը. գնաց դէպի այն կողմը: Մի գեղեցիկ ապարանք էր. առջին ընդարձակ պարտէզ, բոլորն էլ քարացած. փոքրիկ մի ծաղկոցում նա գտաւ մի քարացած մարդու կենդանի գլուխ:

— Ո՛վ ես դու, ո՞վ մարդ, հարցրեց Արէգը:

— Ջո՛ւր... ջո՛ւր... պատասխանեց գլուխը՝ հագիւ կարողանալով խօսել:

— Ջո՛ւր ես ուզում:

— Ջո՛ւր... ջո՛ւր... տո՛ւր... տո՛ւր...

— Հայրիկ, ձեր քաղաքի ջուրն էլ է քարացել, ջուր չը կայ:

— Մի՛... մի՛... կա՛թ... կա՛թ...

— Մի կաթիլ ջուրը բեզ ինչ կօզնէ, քո ծարաւը մի կարաս ջրով չի յագենալ: Ես ունիմ ինձ մօտ մի քանի կաթիլ ջուր, եթէ կը բաւականանաս, չեմ խնայիլ քեզանից:

— Հա՛... հա՛... հա՛...

Արէգը հանեց անմահական ջրի շիշը և նրանից մի քանի կաթիլ կաթեցրեց կիսարձանի բերանը: Կենդանի գլուխը ոչ միայն կատարելապէս զովացաւ, այլև զգաց մի վերակենդանութեան ցնցում իր բոլոր մարմնի մէջ և սկսեց պարզապէս ասել.

Դու՛ բարի հրեշտակ,

Ո՞րտեղից եկար,

Փախիր, հեռացիր

Մի առ ժամանակ,

Բայց ոչ, սպասիր,

Ես էլ եմ գալիս...

Այո՛, գալիս եմ.

Նայիր, մէկ նայիր...

Կիսարձանը կենդանացաւ և սկսեց քայլել, առաջ մի փոքր զանդաղ, յետոյ աւելի շուտ-շուտ և սկսեց փախչիլ, իր ետևից կանչելով Արէգին — Փախիր, փախիր, որդիս, եկ իմ ետևիցս, մեզ հարկա-

ւոր է թաքչիլ, հիմա ուր որ է, պիտի գայ քարաց-
նող պառաւ հրէշը: Արի, արի, մտնենք իմ ապարան-
քը, գոնէ բեզ չըզտնէ:

Արէզը մնացել էր շփոթւած, չէր իմանում, թէ
ինչ անէր, բայց վերջը հետեւեց փախչող մարդուն: Չին
քաշեց ներս, վարի յարկումը մի մութ անկիւնում
կապեց, իսկ ինքը վերեւ բարձրացաւ այն մարդու մօտ:

— Ես չեմ հասկանում, այդ ինչ հրէշ է, որից
այդքան վախենում ես դու, ասաց Արէզը:

— Այդ հրէշը մի պառաւ է, որդի, նա է քարա-
ցրել մեր քաղաքը. ամեն օր այս ժամանակին դալիս
է նայում և զւարճանում իր շարութեան վրա. հիմա
ուր որ է՝ պիտի գայ, և եթէ մեզ տեսնէ կենդանի,
իսկոյն կըքարացնէ:

— Հիմա հասկացայ: Բայց ինչպէս է եղել, որ
քեզ բոլորովին չէր քարացրել:

— Աւելի տանջելու համար: Ես այս քաղաքի թա-
գաւորն եմ. ինձ կասեն Անդաս թագաւոր: Քալթաւ
հրէշը գլուխս կենդանի թողեց ասելով. — «Աչքերդ
բաց եմ թողնում, Անդաս, որ տեսնես քո թագաւո-
րութեան ոչնչութիւնը իմ գորութեան, իմ ուժի առջև»:

— Ինչո՞ւն է նրա գորութիւնը, կամ ինչո՞վ է նա
ուժեղ, չըզիտես:

— Նրա գորութիւնն իր գաւազանների մէջն է,
նրա գաւազանները մահ են սփռում ամեն տեղ: Նա
մի գործիք է չար ոգիների ձեռքում և նրանցով է
անում, ինչ որ անում է: Կամ, ով գիտէ, գուցէ հէնց
ինքը մի չար ոգի է, պառաւի կերպարանք առած:

— Ի՞նչ ես կարծում, եթէ դրա ձեռքից խլենք
իր գաւազանները...

— Բայց ինչպէս կարելի է մօտենալ նրան. միայն
բարի Ոգիքը կարող են այդպիսի բան անել, կամ
այնպիսի մի մարդ, որ բարի Ոգիների պաշտպանու-
թիւնն իր կողմն ունի:

— Ինձ թւում է, որ բարի Ոգիները կըպաշտպա-
նեն մեզ, ասաց Արէզը, և պատմեց աղանի աղջկայ
հետ հանդիպելը, նրա արածն ու ասածը...

— Օ... եթէ այդպէս է, ապա ուրեմն դու մի
բարի Ոգի ես, երկնքից ուղարկւած, բացականչեց թա-
գաւորը: Ես կաջող եմ այժմ համարձակ դուրս գալ
նրա առաջը, իսկ դու ինձ մօտ թաք կըկենսաս, որ
երբ յարձակի ինձ վրայ, դու իսկոյն կըբռնես նրան
և զինաթափ կանես: Ահա, ահա երևում է նա, տես,
ամպերի մէջ, խնոցու վրայ հեծած, օձէ մտրակը ձե-
ռին, գալիս է:

— Տեսնում եմ, տեսնում... դու սիրտդ պինդ պա-
հիր, չըվախենաս, ես նրա հոգին կըհանեմ: Այս ա-
սելով՝ իջան պարտէզ: Արէզը թաք կացաւ մի քարա-
ցած ծերունու քամակում:

Պառաւր վայր իջաւ թագաւորի դիմացը, ձեռքն ա-
ռաւ իր երեք գաւազաններից մէկը և սպառնալով ասաց.

Այս ինչ եմ տեսնում,

Այստեղ ո՞վ եկան,

Այս կեանքն, այս հոգին

Սըրան ո՞վ տըւաւ:

Հասէք, ոգիներ,

Հասէք, շուտ հասէք,

Չեր խեղճ պառաւին

Եկէք, օգնեցէք:

Իսկ դու, գաւազան,
Ինչպէս ես զարկելի,
Որ սա նոր-մէկանց
Ոտքի է կանգնել:

Հնապա, գաւազան,
Հնապա, մէկ տեսնենք,
Քո զօրութիւնը
Մէկ այժմ էլ փորձենք:

Գաւազանը ձեռին յարձակուում է պառաւը, որ
զարկէ թագաւորին, ասելով՝

Քանք էիր, Անդամ,
էլի բան գառնանս...

Այդ միջոցին Արէգը բռնեց նրա մազերից և այն-
պէս գետին փռեց, որ պառաւը կիսաշունչ եղաւ:
Թագաւորը, որ առանց ուղիղ քարանալու, այլ մի-
այն երկիւղից մնացել էր քարացած, նոր սրտապըն-
դեց և մօտեցաւ պառաւին: Գաւազանները խլեցին,
և պառաւի ձեռք ու ոտքը կապեցին:

— Հիմա ինչ պատժով պատժենք քեզ, զարշելի
պառաւ, ասաց թագաւորը:

Պառաւը պատասխանեց.

Ինչ պատիժ կուզէք, մէկ է ինձ համար,
Թող ձեր պատիժը ձեզ լինի յարմար:
Բայց այդ դու չէիր, Անդամ թագաւոր,
Այլ տղայացած աղջիկ զօրաւոր...
Գրւած է արդէն իմ ճակատազրուում,
Եւ ոգիների մատենագրում,

Թէ երբ մի աղջիկ կըրգառնայ տղայ,
Քո թշառ կեանքին նա վախճան կըտայ:
— Օ... եթէ այդպէս է, ես պատրաստ եմ, ա-
սաց Արէգը, միայն դու առաջ պէտք է կենդանաց-
նես այս քաղաքը:

— Թող այդպէս լինի, թող կենդանանայ,
Թող ամեն մէկը իր գործին կենայ:
Ուրիշ չարութիւն շատ ունիմ արած,
Թող Բէլիարը նրանցով շատանայ...

Ամպեր, գոռացէք,
Կայծակներ, զարկէք,
Աղբիւրք, բղխեցէք,
Գետեր, վազեցէք:
Մարդ և անասուն,
Գազան և թռչուն,
Հասաւ ձեր ժամը,
Հիմա վեր կացէք...

Պառաւն իր խօսքն աւարտած, չաւարտած՝ խո-
րին լուրթիւնը յանկարծ զղրղաց, քաղաքը մտքի ա-
րագութեամբ կենդանացաւ: Ամենքն էլ այնպէս շա-
րունակեցին իրանց կիսատ թողած գործերը, որ
կարծես ոչ քարացած են եղել երբ և իցէ, ոչ բան:
Աքաղաղը, որ իր կանչի կիսումն էր քարացել, միւս
կէսը հիմա աւարտեց. գուննաչին, որ գուննան բե-
րանումն էր քարացել, շարունակեց ածելը. պար ե-
կողն էլ, որ ձեռները բարձրացրած էր մնացել, շա-
րունակեց իր պարը. խոհարարը շարունակեց մսի
բափ քաշելը, և բոլորն այսպէս. . . Ոչ մի մարդ, բա-
ցի թագաւորից, չիմացաւ՝ որ նա երբ և իցէ քար
է եղել:

—Հիմա ինչ անենք այս չար պառաւին, ասաց թագաւորը:

—Գաւազանները ձգենք ծովը, պատասխանեց Արէգը, իսկ պառաւին թողնենք երթայ. սրա զօրութիւնը վերացած է այսուհետև:

Պառաւը չուզեց կենդանի մնալ և ասաց նրանց.

—Ո՛չ, ինձ էլ, ինձ էլ ծովը ձգեցէք,
Այնտեղից մօտ է Սանտարամետը,
Մահացու կեանքից ինձ ազատեցէք,
Թող ինձ ընդունի Սատանապետը:

Լրացաւ արդէն մի հազար տարին,
Որ ես գործիք եմ մեծ Բէլիարի,
Միշտ չա՛ր գործեցի, չիմացայ բարին,
Թող այժմ նըրա կամբը կատարի:

Գեռ պառաւն իր խօսքը չէր աւարտել, որ թագաւորի մեծ վէզիրն ու սպարապետը եկան և խոր դլուխ տալով թագաւորին՝ ասացին.

—Տէր արքայ, բոլոր զօրքը պատրաստ է, քո մեծութեան հրամանին ենք սպասում:

—Ինչո՞ւ համար էք պատրաստել զօրքը, հարցրեց թագաւորը զարմանալով:

—Մենք կատարեցինք քո հրամանը. թշնամու զօրքը մօտենում է, պէտք է նրա առաջն առնել:

—Սպասեցէք, սպասեցէք... այո՛, այո՛, ես հիմա յիշում եմ... այդ մեղանից ուղիղ քառասուն տարի առաջ էր, ինչ որ ասում էք. մեր քարանալու օրն էր... թշնամու զօրքերը եկան և մեզ քարացած գլուխներով սարսափած փախան...

Վէզիրն ու սպարապետը իրար երեսի նայեցին և շշնջացին միմեանց. «Թագաւորը խելագարւել է... Այո՛, այո՛, զարմանալի փոփոխութիւն. երէկ չէր, որ մօտն էինք, մէկ օրւայ մէջ ծերացել է...»

—Տեսնո՞ւմ էք դուք այս պառաւին, ասաց թագաւորը. սա է մեր քաղաքի քարացնողը: Քառասուն տարի շարունակ սա մեր քաղաքը քարացած պահեց...

Վէզիրն ու սպարապետը թագաւորին դլուխ տալով՝ համաձայնութիւն ցոյց տւին, որ իբր թէ հաւատում են նրա ասածին, բայց իրար հետ շրշնջալով՝ «հաստատ խելագարւած է սա», ասացին:

—Եթէ սա չըլինէր, շարունակեց թագաւորը՝ ցոյց տալով Արէգին,—եթէ սա չըլինէր, մենք յաւիտեան քարացած կըմնայինք: Սա, որ մի հրաշքով աղջկանից տղայ էր դառել, և աղանի դարձող աղջկանից անմահական ջուր էր ձեռք բերել, պատահամբ ասեմ, թէ Երկնքի տնօրէնութիւնով, եկաւ և ինձ կենդանութիւն տաւ իր ջրով: Այս չար պառաւին էլ բռնեց ու զինաթափ արաւ: Այժմ այս պառաւին ձեզ եմ յանձնում. տարէք սրան ծովը ձգեցէք. ահա այս գաւազաններն ևս ծովը ձգեցէք...

Վէզիրն ու սպարապետը դարձեալ սկսեցին շրշնջալ, դէպի մի կողմ քաշւելով:

—Հաստատ, հաստատ խելագարւել է, պնդեց վէզիրը:

—Գրան ինչ կասկած, կրկնեց սպարապետը: «Սա, ասում է, աղջիկ է եղել, տղայ է դարձել, մի աղջիկ էլ աղանի է դառել, ինքն էլ անմահական ջուր է խմել, իսկ մենք՝ որպէս թէ՛ քառասուն տարի է, որ

քարացած ենք եղել... — Խելքը գլխին մարդը միթէ այսպիսի բաներ կըխօսի:

Այս մարդոց կասկածը շատ բնական էր: Վէզիրը քարանալուց առաջ ճաշի էր նստած և գդալը ձեռին՝ բերանը տանելիս՝ քարացել էր, իսկ այսօր գդալը տարել էր բերանը և իր ճաշը վերջացրել, եկել: Սպաքապետը ոտքի մէկը ձիու ասպանդակում դրած հեծնել ուզելիս էր քարացել, և այսօր էր ոտը միւս կողմն անցկացրել և հեծել ձին ու եկել. էլ ուրեմն ինչպէս կարող էին երևակայել, որ երբ և իցէ քարացած են եղել:

— Գիտես ինչ կայ, թագաւոր, ասաց Արէզը ծածոակ: Այս մարդիկը քո խօսքերին չեն հաւատում և քեզ խելագար են համարում: Այս շատ վտանգաւոր բան է. կարող են քեզ ճշմարիտ խելագար համարել և թագաւորութիւնից զրկել: Հիմա դու սպասիր, տես ես ինչ եմ անում և ինձ հետեիր: Յետոյ դառնալով վէզիրին ու սպարապետին՝ ասաց.

Եկէք, պարոններ, եկէք,
Մի կասկածէք բնաւին,
Տեսէք՝ ինչպէս եմ պատժում
Այս անըզգամ պառաւին:

Այս ասելուց յետոյ կախարդական գաւազաններից մէկը ձեռին՝ մօտեցաւ պառաւին և ասաց.

Հրամանով
Բէլիարի,
Ուրիէլի,
Սաղայէլի,
Քար դառ, պառաւ, քար...

Ասեց ու զարկեց գաւազանը: Պառաւը դարձաւ մի քած էջ և սկսեց խառանչել:

— Այ քեզ բան, բացականչեց Արէզը, երևի այս գաւազաններից ամեն մէկը մի ջոկ զօրութիւն ունի, կամ գուցէ իմ անէծքս էր իշավարի և պառաւն իր խառանչիւնով ծիծաղում է ինձ վրայ: Փորձենք երկրորդ գաւազանը:

Սաղայէլի անեղ սրով,
Տարտարոսի մեծ զնդանով
Քեզ զարկում եմ, անիծում եմ,
Քար դառ, պառաւ, քար...

Պառաւը դարձաւ մի սև ագռաւ և ուզեց թռչիլ, բայց ոտները կապած էին, չըկարողացաւ:

— Սպասեցէք, երրորդ գաւազանը փորձենք:

Առաւ երրորդ գաւազանը և սկսեց աւելի թունդ անիծել, կարծելով որ իր անէծքի թուլութիւնիցն է, որ պառաւը քար չի դառնում.

Քարեկարկոտ,
Արիւնանձրեւ,
Մէզ, մառախո՛ղ,
Թանձր մոսյլ,
Խիտ աղջամո՛ղջ,
Թունդ երկրաշա՛րժ,
Մահատարածա՛մ,
Որո՛տ, կայծա՛կ,
Հրդե՛հ, կրա՛կ,
Նաւթահեղեղ
Դժոխային
Թափւի գլխիդ,

Ո՛վ սև ազուաւ,
 Գահիճ պառաւ...
 Քեզ զարկում եմ
 Չա՛ր մահակով,
 Դագանակո՛վ,
 Որոտմունքի
 Թ՛ո՛ւնդ մտրակով,
 Կայծակների
 Ահեղ զարկով,
 Անէժքս ս՛ո,
 Դարձի՛ր լեռ քար...

Ասեց ու զարկեց գաւազանը և պառաւը դարձաւ մի դաժանատեսիլ քարէ արձան: Յետոյ դառնալով վէզիբին ու սպարապետին, ասաց Արէզը.

Հիմա ամառն է, բայց դուք չըզիտէք,
 Այս շոգ կրակին մուշտակ էք հագել.
 Չմեռն է եղել, երբ քարացել էք.
 Էնդուր էք հիմա այդ ձևով եկել:
 Մարդ ուզարկեցէք մի ուրիշ քաղաք,
 Որ գնայ բերէ ձեր տարեթիւր,
 Նրանով կիմանաք ձեր գլխի անցըր,
 Կուզդէք ձեր այժմեան սխալ հաշիւը:
 Եթէ ոչ՝ ես ձեզ էշեր կըշինեմ,
 Կամ սև ազուաներ, երթար կռկոար,
 Որ այնուհետև ձեր թագաւորը
 Ինչ որ ձեզ ասէ՝ իսկոյն հաւատար...

— Օ՛... ես հիմա հաւատում եմ, հաւատում, ասաց վէզիբը, այս բոլորն աչքովս տեսնելուց յետոյ՝ էլ չեմ կարող չըհաւատալ... Աշմարիտ որ ձմեռն է և-

ղել, իսկ հիմա... ամառն է... այո՛, ամառն է...

— Ես էլ եմ հաւատում, ես էլ... ես չեմ ուզում ոչ էշ և ոչ ազուա դառնալ, իսկ քարանալու ախորժակ բնաւ չունիմ... Իրաւ, ինչ շոգ է այսօր, քիչ է մնում, որ այրւիմ...

— Տէր արքայ, ճաշը պատրաստ է, թագուհին ձեզ է սպասում, ասաց մի պալատական, խոր գլուխ տալով թագաւորին:

— Երթանք, երթանք, մի կտոր հաց ուտենք, ասաց թագաւորը: Ահա բառասուն տարի է, որ պատառ չեմ դրել բերանս, բայց ուղիղն ասեմ, չեմ էլ քաղցել: Միայն ծարաւս շատ էր տանջում ինձ երբեմն, և աւելի ևս սաստկացաւ, երբ լսեցի Արէզի ձայնը: Երևի իմ ծարաւին էլ Երկնքի կամքովն էր, նրանով պիտի գտնէի իմ փրկութիւնը... Երթանք, երթանք մի կտոր հաց ուտենք...

Անդաս թագաւորը լաւ կշտացրեց թէ Արէզին և թէ նրա Բազիկին: Թագաւորն Արէզին պահեց մինչև քսան օր. այդ քսան օրւան մէջ շատ թագաւորներից դեսպաններ եկան և շնորհաւորեցին Անդասի և նրա քաղաքի վերակենդանութիւնը: Նոյն քաղաքից հազարաւոր մարդիկ կային հեռաւոր երկիրներ գնացած, որոնք իրանց քաղաքին պատահած պատուհասից վախենալով՝ չէին վերադառնում. այժմ եկան աւելի բազմացած թլով՝ որդոց ու թոռանց տէրեր դարձած, մինչդեռ քաղաքի աճելութիւնը քարանալու պատճառով դադարել էր:

Նորեկներն իմանալով՝ որ Արէզն է այն բարի հրեշտակը, որ յաղթել է չարին և կեանք տարածել

չարի մահ սփռած տեղը՝ նրան աստածավայել պատիւներ տրւին ճոխ խնջոյքներով: Թագաւորն ինքը մի մեծ խնջոյք տուաւ, ուր ներկայ էին հազարաւոր անձինք: Ինքն էր բոլոր գլարճութիւններին ընթացք տուողը, ինքն էր առաջարկում կենաց թասերը: Նրբ Արէգի կենաց բաժակը ձեռքն առաւ, սկսեց խօսիլ թագաւորը և ասաց.

— Ի՛նչ էինք երեկ, և ի՛նչ ենք այսօր,
Գնա՛ պատասխանիր, Անդանս թագաւոր.
— Քա՛նք էինք երեկ, քա՛ր անշունչ, կանգուն,
Իսկ այսօր՝ մարդիկ, կենդանի, շարժուն...
Ի՛նչ հեշտ պատասխան... բայց ո՞վ կըմբռնէ,
Ո՞վ կըզգայ, թէ ի՛նչ սոսկալի բան է—
Չարունակ տանջիլ քա՛ռ-ռա՛սնն տարի,
Փշալից ձեռքում մի անգութ չարի...
Եւ ահա այդ խիստ, չա՛ր կապանքներից,
Անխորտակելի այդ շղթաներից
Մեզ ազատում է մի չքնաղ Ոգի,
Ամեն տեղ սփռում և կեանք, և հոգի...
Ո՞վ է այդ Քաջը, այդ առաքինին.
— Ահաւասիկ նա—Արէգ պատանին.
Սա է, որ սրբեց իմ սուգն ու լացը.
Խմենք Արէգի անգին կենացը...

Թագաւորի այս առաջարկութեան վրայ հազարաւոր ձայներ միասին «կեցցէ Արէգ» գոչելով՝ թընդացրին ամբողջ ապարանքը: Աշըղներն էլ՝ որ թագաւորի ակնարկելուն էին սպասում, խմբովին հնչեցին յիսնադի քնարները և երգեցին միաձայն:

Արի, բիւբիւ, ուրախացիր,
Քո վարդն ահա բացել է,
Վերադարձիր, էլ մի վախիր,
Քո թագունին բացել է:

Արէգն իջաւ Երկնքիցը,
Ամենայն տեղ կեանք սփռեց,
Քարերն ամեն հոգի առան,
Քո կարմիր վարդն էլ բացեց:

Արի, բիւբիւ, ուրախացիր,
Քո վարդունին բացել է.
Արի, երգիր, էլ մի վախիր,
Քո թագունին բացել է:

Արէգը մէկ Արեգակ է,
Քաջ պատանու կերպ առած.
Սա բարի է, առաքինի,
Արևի պէս ողորմած:

Արի, բիւբիւ, ուրախացիր,
Քո վարդունին բացել է.
Արի երգիր, էլ մի վախիր,
Քո թագունին բացել է...

Աշըղները դեռ երկար կըշարունակէին Արէգին գովասանել, եթէ Արէգը՝ համեստութիւնից ստիպւած՝ չընդհատէր նրանց իր հետեհալ պատասխանող ճառով.

— Ես մի թոյլ էակ, չնչին արարած,
Չըզիտեմ արդեօք ի՛նչ ունիմ արած,

Որ ինձ տալիս էք այսքան փառք, պատիւ,
 Այսքան գովասանք, մաղթանք անհաշիւ.
 Ի՞նչ գտաւ արդեօք Երկինքն ինձանում,
 Նս այդ չըզիտեմ և չեմ իմանում,
 Որ ցոյց է տալիս այսչափ սէր և գուլթ,
 Հարթում է առջև ամեն խոչ ու խուլթ.—
 Առիւծն իմ առջև բծնում է շան պէս,
 Վիշապը դառնում մի վախկոտ մողէս,
 Աղբիւր է բղխում ապառաժ տեղում,
 Գարաւոր ճահիճն առաջիս ցամբում...
 Եթէ բոլորը, ինչ որ տեսել եմ,
 Այժմ մի առ մի ձեր առջև պատմեմ,
 Կըտեսնէք որ սա մի բախտ է միայն
 Եւ շնորհք Երկնքի միջամտութեան...
 Ուստի մենք Նըրան և միայն Նըրան
 Պիտի համարենք պաշտելու արժան,
 Նա վերացրեց շարի գօրութիւն,
 Նըրան պիտի տանք փառք և գոհութիւն...

Չընայած Արէզի համեստութեանը՝ քաղաքացիք
 նրան դիւցազանց կարգը ձգեցին, որ երախտապարտ
 չըման Երկնքի առջև: Եւ ահա ինչպէս: Տեսան որ պա-
 ռաւի սոսկալի արձանից վախենում են բոլոր երեխա-
 ները և շատ մեծեր էլ, նրան տարան ծովը նետեցին:
 Նա ընկաւ ուղղակի դժոխքի վրայ և իր ուժգին զար-
 կովն ամբողջ դժոխքը իր միջի շար ոգիները անթիւ
 լեզէօններովը մի հազար մղոն էլ ցած գլորեց... Դը-
 քանից յետոյ հաւաքւեցան քաղաքի բոլոր ճարտա-
 րապետներն ու նկարիչները, քաշեցին Արէզի պատ-

կերը, Բագիկի վրայ հեծած. նրա ձևով ձուլեցին մի
 ոսկեձոյլ արձան: Այդ արձանը կանգնեցրին քաղաքի
 կենտրոնում եղած մեծ պարտէզումը, որ զբօսավայր
 էր ամենի համար, մանաւանդ երեխայոց, որոնք այ-
 նուհետև միշտ նրա չորս կողմումն էին խաղում և
 վրան նայելով, զմայլում: Արէզը չըտեսաւ իր արձա-
 նը. նա այդ ժամանակ արդէն գնացած էր: Նա երա-
 դումը տեսաւ, որ Նունուֆարը վերջին շնչումն է,
 շտապեց վերադառնալ, որ գուցէ կարողանայ օգնու-
 թիւն հասցնել:

5.

Նունուֆարը վերջին շնչումն է:
 Էլ ոչ ծաղրածուի կատակները, ոչ վէզիբի կնոջ
 հոգատարութիւնը, ոչ հօր աղաչանքն ու հառաչան-
 քը չեն ազդում նրա վրայ:
 Լեզու չունի, որ խօսի, ուժ չունի, որ ձեռքը
 շարժէ:
 Ակնապիշ նայում է դէպի վեր, կարծես Երկրն-
 քիցը լինի սպասում իր փրկութիւնը, կամ ուզում
 լինի շուտով թռչիլ դէպի Երկինք:
 Թագաւորը և բոլոր պալատականները ձեռները
 խաչ արած, վիզները ծռած՝ նայում էին Նունուֆա-
 րի երեսին և ախ ու ոհ քաշելով, խոստովանում ի-
 րանց անգօրութիւնը Ամենակարողի կամքի առջև:
 Այս ազէկտուր ըոպէին մէկ էլ լուեց որ Արէզը
 եկել է:
 Նունուֆարի ազախինն ամենից շուտ վազեց Ա-
 րէզի մօտ և շտապեցրեց նրան, ասելով՝

—Չնուտ արա, «եկ տես», վերջին շնչումն է, աչքը քեզ է մնում...

—Ահա գալիս եմ, պատասխանեց Արէգը. հիմա «կըզամ և կըտեսնես» քո նունուֆարին...

Լուռ հանդիսականների միջով լուռ ու մունջ անցաւ Արէգը, մօտեցաւ նունուֆարի մահճին, հանեց Անմահական ջրի շիշը, մի կաթիլ կաթեցրեց բամբակի վրա և քսեց նունուֆարի մեռելատիպ շրթունքներին: նունուֆարի աչքերը պարզեցան:

Արէգն այդ նկատեց և մի քանի կաթիլ կաթեցրեց ուղղակի բերանի մէջ:

նունուֆարը երկու ձեռքով ծածկեց երեսը...

Նա տեսաւ Արէգին և... ճանաչեց...

Նա մի նոր կեանք զգաց կեանք՝ աշխուժով լի, երևակայութեամբ ճոխացած...

Չեռնեքով ծածկեց երեսը, որ երևակայութիւնն ամփոփէ: Ամփոփէ երևակայութիւնը, որ այդ ըոպէի երկնային զւարճութիւնն ու զմայլմունքը լի-ու-լի վայելէ:

«Արէգը եկել է», ասում է նա ինքն իրան, երեսը ծածկած երկու ձեռքով, իբրև երկու վահանով, որ ուրիշ տալաւորութիւնների տեղի չըտան: «Արէգը եկել է», կրկնում է նունուֆարը, և ես առողջ եմ, բոլորովին առողջ, շատ առողջ: Ես զգում եմ, զգում եմ, որ շատ առողջ եմ, և... Արէգն էլ եկել է... Ես զգում եմ նրա ներկայութեան անմահական հօտը: Անմահական էր նրա տւած դեղը: Հէնց ինքն էլ մի անմահ Ոգի է: Ի՞նչպէս մեծացել է, ինչպէս առոյգացել, ինչ նորածիլ բեխեր ունի, ի՞նչ գանդուր մօրուր... Բայ անեմ երեսս, մէկ էլ նայեմ»...

Նունուֆարը բաց արաւ երեսը և նայեց Արէգի երեսին այնպիսի հայեացքով, որ միայն մօր հայեացքն է լինում իր երեխին «հաղա» կամ «ճիտա» ասելիս... և կրկին փակեց երեսը:

Այդ հայեացքը, որի մէջ ամփոփւած էր կենդանութեան հրափայլ ոգին, ամենքը տեսան, և ամենքն էլ, կարծես, խօսք-մէկ արած, միաձայն քրքիջ բարձրացրին՝ փնռ-փնռ ծիծաղելով: Այդ ծիծաղից անմասն չըմնաց և ինքը նունուֆարը: Նա էլ ծիծաղեց, կարծես ուրիշների տեղիք տալուն էր սպասում, որ մի կուշտ ծիծաղի:

Այս էլ որ տեսան մի վայրկեան առաջ սգաւոր հանդիսականները, բոլորովին միամտեցան, էլ ուշադրութիւն չըդարձրին նունուֆարի վրայ, և սկսեցին փոխ առ փոխ զգւել ու համբուրել Արէգին: Թագաւորն իր գիրկն առաւ Արէգին և սկսեց երեխայի նման հեկեկալ: Թագաւորի ուրախութեան զգացումը անսահման էր: Նա մի վայրկեանում երկու որդի էր գտել՝ մինը կորած տեղից, միւսը մեռած տեղից: Ամենքի աչքերից ուրախութեան և զմայլմունքի արտասուք հոսեց:

Հանդիսականների այս տեսակ իրարանցումից օգուտ քաղելով՝ նունուֆարը ծախ պէս վեր լծաւ տեղիցը, փախաւ մտաւ մի այլ սենեակ, այնտեղ շուտով հագնուեց, զուգուեց թագուհու վայել զարդարանքներով և դուրս եկաւ հանդիսականների մէջ այնպէս ուրախ ու զւարթ և այնպէս առողջ, որ հիացան ամենքը, բայց մանաւանդ Արէգը, որի համար մի բոլորովին նոր արև ծագեց:

Եթէ Արէգը մի վայրկեանում վերակենդանացրեց

Նունուֆարին, հիմա էլ Նունուֆարը՝ իր գեղեցկութեան ազդեցութեամբ Արէգի այնպիսի երակները շարժեց, որոնց միջով կարծես մինչև նոյն բուսէն գեռ արինն չէր խաղացած: Արէգը մի նոր կեանք զգաց իր մէջ, մի նոր զգացմունք անսահման հաճոյական, բայց ինքն իրան հաշիւ տալ չըկարողանալով և միևնոյն ժամանակ այդ իրան համար տարօրինակ զգացմունքը զսպել ուզենալով՝ սկսեց խօսիլ խելքը թուրածի պէս.

— Զիմա եմ զգում, որ ես՝ էլ ես չեմ...
 Բայց թէ ես ո՞վ եմ, — այդ էլ չըզիտեմ.
 Ինձ յափշտակեց աղջիկ Աղաւնին,
 Եւ տեղըս դրաւ այժմեան Արէգին.
 Անիրաւ աղջիկն իմ ուշքս տարաւ,
 Արեզնագանիս լճի մէջ առաւ,
 Իր քաղցր երգով ինձ քնացրեց
 Եւ իմ տեղըս նա մի ուրիշ դրեց...

Հանդիսականները բերանաբաց նայում էին և ոչ մի բան չէին հասկանում Արէգի ասածներէից:

— Ափսոս տղայ, երևի խելքը կորցրեց, ասում էին շատերը

Վերջը Նունուֆարը մօտեցաւ Արէգին և խղճալի կերպով ասաց.

— Արէգ, իմ հոգեակ, ինչ է այդ, ինչ կայ, Գուցէ իմ տեսքով քեզ դիւր չի եկայ, Գու հանգիստ եղիլ. ես կերթամ, կերթամ, Որ ինձ չըտեսնես էլ ոչ մի անգամ...

Ես սիրում եմ քեզ, դիտէ երկինքը,
 Բայց այդ չի ուզում գուցէ նա ինքը,
 Որ չի թոյլ տալիս քեզ ինձ ճանաչել,
 Եւ ինչպէս որ կամ, ինձ այնպէս տեսնել.
 Երթամ ուրեմն իմ սև օրըս լամ,
 Քանի որ էլ քեզ պիտի չերևամ...

— Ո՛ւր, ո՛ւր, սպասիլ, ես քեզ չեմ թողնիլ,
 Առանց քեզ մի օր՝ էլ ես չեմ ապրիլ.
 Թող երկինք գետինք իրար խառնուին,
 Գու կըպատկանիս միայն Արէգին.
 Թող ամբողջ աշխարհ տակն ու վրայ ըլի,
 Էլ քեզ ինձանից ոչ ոք չի խլիլ:

Արարած աշխարհ ես պըտրտեցայ,
 Գեղեցիկ, սիրուն, շաաերին տեսայ,
 Բայց քեզ պէս չքնաղ, անհատ, աննման,
 Քեզ է ստեղծել երկինքը միայն:

Գու իմն ես, իմն ես, սիրուն Նունուֆար,
 Իմ բոլոր կեանքս կըտամ քեզ համար,
 Ինչ սիրտըդ ուզի, ինչ որ կամենաս,
 Հրամայիլ ինձ, իսկոյն կըստանաս:

Իմ ասածներըս դու չըհասկացար,
 Էնդուր ես կարծում, թէ ինձ դիւր չեկար,
 Ես այն չեմ, այն չեմ, ում որ տեսել ես,
 Նա զնա՛ց, կորա՛ւ երևութի պէս:

Ես էլ եմ Արէգ, բայց ոչ առաջին,
 Նրան դողացաւ աղջիկ աղաւնին...

— Եթէ այդպէս է, ինձնից հեռացիր,
Դու ինձ կեանք տըւիր, վարձդ ստացիր:

— Ես չեմ կեանք տւել, ինչ վարձ կամ ինչ գին.
Դու ինքդ ես իմ կեանքն, իմ սիրտն, իմ հոգին:

— Էլ ես կեանք չունիմ և պիտի մեռնիմ,
Երբ չըկայ Արէգ, էլ ինչո՞ւ ապրիմ...

— Ի դուր մի մեռնիլ, ես էլ եմ Արէգ...
Մի՛թէ ես չունիմ նրա չափ արժէք...

— Բայց դու ուրիշ ես, ինքըդ ես ասում...

— Այդ ես ինքս էլ լաւ չեմ հասկանում...

— Սպասեցէք, սպասեցէք, ես վերջ կըտամ ձեր
վէճին, ասաց թաղաւորը: Արէգ, ասա ինձ, հոգիս
դու ո՞ւմ որդին ես:

— Արման իշխանի որդին էի մի ժամանակ, բայց
հիմա չըզիտեմ՝ էլի նրա որդին եմ, թէ մի ուրիշի:

— Քո այդ պատասխանն է ահա, որ մենք չենք
հասկանում, բայց քեզ լաւ ենք ճանաչում: Դու մեր
Արէգն ես, միևնոյն գեղեցիկ Արէգը, միայն մօրուքդ
է աւելացել ու բխերդ...

— Սպասիր, սպասիր, խնամի թաղաւոր, մէջ ըն-
կաւ ծաղրածուն: Աչքդ լոյս, փեսադ եկել է, բայց
ուրախութիւնից ինքն իրան կորցրել է, հիմա ման է
զայիս՝ չի գտնում: Արէգ եղբայր, եկ՝ ես ու դու մի
պայման անենք. ես դառնամ «դու», իսկ դու դառ
«ես». այնուհետև նունուֆարը կըդառնայ «իմ» իսկ
ոչինչը՝ «քեզ», համաձայն ես, ասաց ծաղրածուն և
սկսեց երգել.

Ա՛խ, ես յիմար եմ անչափ,
Բայց ոչ այս տղայի չափ.
Ես սըրա տեղ կամաչեմ,
Եթէ ասեմ՝ «ես՝ ես չեմ»...
Եարալլալի, շարալլալի,
Հայդէ յիմար, պար արի...

Մինչդեռ ծաղրածուն երգով ու պարով զըւար-
ճացնում էր հանդիսականներին ներս մտաւ Արմանը:

Արէգն, իր հօրը տեսնելուն պէս, վազեց, գիբկն
ընկաւ և մի քանի ուրախութեան բացականչութիւ-
նից յետոյ՝ փսփսաց ականջումը.

— Գիտես, հայրիկ, ես հիմա տղա՛յ եմ, տղա՛յ, իսկ
և իսկ տղայ, ճշմարիտ տղայ, կարճո՞ղ ես երեակայել...

— Ի հարկէ, տղայ ես, հոգիս, հապա ինչ պէտք
է լինէիր...

— Բայց չէ՞ որ, հայրիկ, բայց չէ՞ որ... ախը՛ր...

— Դու առաջ էլ տղայ էիր, հոգիս, բայց այդ
չըզիտէիր դու. նոր ես սկսել ճանաչել քեզ. առաջ
անմեղ էիր ինչպէս հրեղէն, հիմա մարդ ես դառել
հոգեղէն, բայց այդ վնաս չունի, հոգիս...

— Օ՛... եթէ այդպէս է, ուրեմն ես՝ ես եմ եղել,
վազեմ, նունուֆարին ասեմ...

Արմանը մօտեցաւ թաղաւորին և սկսեց շշնջալ
նրա ականջին բանի էութիւնը, իսկ Արէգը վազեց
նունուֆարի մօտ:

Երբոր Արէգը նորից մօտեցաւ նունուֆարին ա-
ւելի ուրախ և զըւարթ գէմքով, նունուֆարը բռնեց
Արէգի ձեռքից մի այնպիսի քնքուշ ժպիտով, որ Ա-
րէգը քիչ մնաց նորից թոցնէր խելքը:

—Դու մեր Արէգն ես, այնպէս չէ, ասաց Նու-
նուֆարը:

—Ի հարկէ, հողիս, հապա ո՞վ պէտք է լինիմ,
պատասխանեց Արէգը:

—Ուրեմն մենք էլ չենք բաժանուիլ միմեանցից: Եթէ գիտենաս, ինչքան մաշուել եմ քո կարօտով... Հիմա եկել ես, և յանկարծ ասում ես՝ «ես՝ ես չեմ, հապա ո՞վ ես, որ դու չես:

—Ոչ, ո՛չ, հիմա ես՝ ես եմ. յիմարն ինձանից խելօք է... Արի չորքենք թագաւորի առջև, և նա օրհ-
նէ մեզ... Բայց, սպասիր, հայրիկիս շըհարցրի, թէ ուր են իմ քոյրերը:

—Նրանք այստեղ են: Քո գնալուց յետոյ ես ձե-
րոնց բերել տըլի, որ քո կարօտը նրանցից առնեմ: Ես արդէն ուղարկեցի իմաց տալու, հիմա կըզան ուր որ է...

—Ինչքա՞ն բախտաւոր եմ ես ուրեմն, որ այդ-
քան բարի ես եղել դու... Ուրեմն դեռ չըշտապենք.
զնանք մեր հագուստը փոխենք. հիմա միտս ընկաւ.
Անդաս թագաւորից ես քեզ համար էլ, ինձ համար
էլ հարսանեկան հագուստ եմ բերել: Նա ընծայեց
այդ հագուստները և խնդրեց, որ անպատճառ այդ
ունենանք հագներիս մեր հարսանիքին, որին, իր ա-
սելով, ինքը հոգւով ներկայ կըլինի: Ես չէի ընդու-
նում, որովհետեւ այս ըոպէի քաղցրութիւնն այն ժա-
մանակը երևակայել չէի կարող: Չատ բաներ եմ տե-
սել, յետոյ կըպատմեմ քեզ: Չեմ տեսել միայն
քեզ պէս մի շքնազ էակ... Ինչքան գեղեցիկ ես դու,
Նունիկ...

Այսպէս խօսելով, ձեռք-ձեռքի տըլած, դուրս և-

կան Արէգն ու Նունուֆարը, բայց երկար սպասեց-
նել չըտին:

Մի քանի ըոպէից յետոյ տեսարանը մի կախար-
դական ասեմ թէ երկնային կերպարանք ստացաւ:

Պալատի ընդարձակ դահլիճը լցւեցան թէ տղա-
մարդիկ և թէ կանայք, շքեղ հագուստներով զար-
դարւած: Այստեղ էին և Արէգի քոյրերը:

Երբոր Արէգն ու Նունուֆարը ներս մտան Ան-
դասի ընծայած հագուստովը զարդարւած, անթիւ
անգին քարերի ճառագայթները, ծիրանի ծովից ծա-
գող արեգակի պէս, գոյնգոյն լուսով լուսաւորեցին
ամբողջ դահլիճը: Չոգեցին թագաւորի առջև, որ
օրհնէ իրանց:

Թագաւորը մի քանի ըոպէ շըկարաց խօսիլ, հազիւ
էր կարողանում բռնել ուրախութեան արտասուքը: Վեր-
ջապէս սկսեց օրհնել մեր նոր նշանւածներին, ասելով.

—Ո՞վ երկինք,
Ես մի հողեղէն,
Մի թոյլ արարած,
Որ չարն ու բարին
Դեռ լաւ չըզիտէ,
Իմ սրտին նայիր,
Եւ ո՛չ իմ լեզւին,
Եւ քո իսկ ձեռքով
Ինչ որ բարի է,
Դու այն տուր սրանց:

Ի՞նչ ունիս բարի
Քո ծոցում պահած,

Որ մինչև այսօր
 Ոչ մի հողեղէն
 Դեռ չի ստացած,
 Դու այն տուր սրանց:
 Դու մինչ այսօր էլ
 Չատ բան ես տրել—
 Արև վառվռուն,
 Աստղեր շողշողուն,
 Այեր քաղցրաշունչ,
 Զեփիւռ անշըշունջ,
 Անձրև յորդառատ,
 Տօղ մարգարտահատ,
 Աղբիւրք զովարար,
 Վտակներ վարար,
 Գոյն-գոյն ծաղիկներ,
 Ծառեր մրգաբեր,
 Անտառներ մարմանդ,
 Դաշտեր արգաւանդ,
 Լեռներ՝ հովասուն,
 Գետեր դալարուն,
 Լճակներ վճիտ,
 Սար, ձոր և հովիտ.
 Այս ամեն բարիք,
 Ո՛վ պայծառ Երկինք,
 Թոյլ տուր վայելեն,
 Քեզ փառաբանեն...

Թագաւորն իր օրհնութիւնն աւարտած շաւարտած, մի նոր լուսով լուսաւորւեց դահլիճը: Մի ծիա-

ծան կապւեց, ծիածան անտես, աննման, հրաշալի այնքան, որ ամպերում կապւող աղեղը նրա մօտ մի մռայլ ամպ կարելի էր համարել... Ի՛նչ լեզու կարող է պատմել, ի՛նչ գրիչ կարող է գրել, կամ ի՛նչ վըրձին կարող է նկարել...

Ամենքն էլ նրան էին նայում և տեսնում, թէ ինչպէս էին կազմում նրա գոյները հետզհետէ. կարծես աներևոյթ ոգիք՝ արագ-արագ վազելով՝ երկնային մատներով մի նոր ծիածան լինէին հինում, և երկնքումը լինին կապելիս Արէգի ու Նունուֆարի հարսանեկան Կանաչ-Կարմիրը: Յիրաւի, այդ Կանաչ-Կարմիրը թւում էր, թէ դահլիճի առաստաղից շատ և շատ բարձր է և շատ հեռու:

Եւ անհ, երբ ծիածանն ամբողջապէս պատրաստ էր, նրա վրայով, իբրև մի լուսեղէն սանդուխքով, ցած իջան մի խումբ երկնային թագուհիք՝ աստղերի ճառագայթներից ու ձիւնափայլ ամպերից գործած հագուստով մի-մի արեգակ... Բայց ի՛նչ արեգակ... Եթէ ցերեկ լինէր՝ և արեգակը նրանց տեսնէր, ամպեղէն մի բօղ կըքաշէր երեսին, որ իր տեղը տար նրանց լոյսին:

Բոլոր երկնային օրիորդները, որոնք թւով մինչև իննը հօգի էին, երկ-երկու պսակաձև փնջեր ունէին ձեռներին, սրբ ցօղից քաղած, սրբ ծաղիկների գոյնից ու հօտից փնջած, սրբ վճիտ աղբիւրների բիւրեղացած գոհարներից հաւաքած, սրբ քաղցրաշունչ զեփիւռից ու զովարար հովերից հիւսած, սրն արեւի շամանդաղի մէջ եղած գոյնգոյն հիւլէներից կազմած... մի խօսքով լուսեղէն մատներով բնութեան բոլոր զարդերի բուն ոգի էին քաղել ու փնջել: Այդ փրնջերից անմահական բուրմունքով լցւեց բոլոր դահլիճը:

Ամենից առաջ մօտեցան Աղբիւրիկը, Յօղիկը և Ծաղկիկը և իրանց պսակները տալով Արէգին ու Նունուֆարին՝ ասացին.

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր Ի Կ

Ես կարկաշունն եմ Աղբիւրիկ,
Եկել եմ ձեզ աչքալուսիկ,
Բերել եմ ձեզ բիւրեղահիւս
Ականակիտ, վճիտ փնջիկ:

Յ Օ Ղ Ի Կ

Ես գոհարիկն եմ բոյսերի,
Ես մարգրիտն եմ հովիտների,
Ահա իմ փունջ ցօղից քաղած
Հազարաւոր կանաչների:

Ծ Ա Ղ Կ Ի Կ

Ես ծաղկիկն եմ մշտադալար,
Ես անթառամն եմ բեղմնարար,
Բոլոր ծաղկանց գոյնն ու հոտը
Ահա բերել եմ ձեզ համար...

Այսպէս մօտեցան և միւսները և մի-մի բան տեսելով՝ իրանց պսակները նըւիրեցին Արէգին ու Նունուֆարին...

Այս տեսարանը մի տխրութիւն և թմրութիւն բերաւ հանդիսականների վրայ: Չատերը բոլորովին վերացան ապշութիւնից: Ամենից շատ տխրեցան աղջրկէքը: Նրանց զեղեցկութիւնն աղօտացաւ, թխացաւ ու մզացաւ հրեղէնների զեղեցկութեան մօտ: Երիտասարդները զարձան մի տեսակ ապուշ վայրենիք, նրանց վստահութիւնը բոլորովին անհետացաւ...

Միայն Արէգն էր ուրախ, միայն նա էր ազատ այդ ընդհանուր ապշութիւնից: Այս հոգեկան թմրութիւնից հանդիսականներին սթափելու համար՝ Արէգը զարձաւ լուսեղէն հիւրերին և ասաց.

— Ո՛վ երկնային թագուհիք, դուք ձեր շնորհաբեր այցելութիւնովն ինձ չափազանց ուրախացրիք: Բայց նայեցէք, այս ի՞նչ ապշութիւն է, այս ի՞նչ տրեւրութիւն, որի մէջ ընկղմւել են ամենքը: Մի վարմանար: Այսպէս ենք մենք տկար հողեղէններս. ինչ որ չափազանց բարի է, չափազանց զեղեցիկ, նոյնը վայելելու կարողութիւնը չունինք մենք մահկանացուներս: Աշմարիտ բարու և զեղեցկի ճաշակից գուրկ արարածներ ենք մենք: Ներշնչեցէք մեր սրտերի մէջ վսեմ զգացմունք և բարձրագոյն կարողութիւն, որ ձեր երկնային շնորհաբերութիւնը լիապէս վայելել կարողանանք: Խնդրում եմ՝ ուրախանաք, խնդար և զըւարճանաք իմ հարսանեաց հանդիսին և ուրախացնէք ամենքին երկնային ուրախութեամբ...

Բանից երևաց, որ մեր լուսեղէն օրիորդները, թէև մարմնացած՝ բայց չափազանց համեստ, չափազանց ամօթխած և երկիւղած են եղել. պէտք է եղել որ նրանց ստիպեն: Արէգի խօսքերից խրախուսելով՝ առաջ անցաւ Ծաղկիկը և իբրև կարգադրիչ՝ մի

պար սարքեց: Ծիածանի կամարը՝ իբրև մի երկնային բիւրաղի քնար, թռթռացրեց իր հազարերանգ թելերը և այնպիսի եղանակներ հնչեց, որ թէ հողեղէնների և թէ նոյն իսկ հրեղէնների մէջ ձգեց հրաբորբոք մի աշխոյժ: Ամեն որ սկսաւ թև առնել թռչիլ չափազանց ուրախութիւնից: Ծերերն անգամ թռչկոտում էին և ջահիլների դանդաղկոտութեան վրայ ծիծաղում: Հետզհետէ այնքան տաքացան, որ էլ դւարձութիւն չըմնաց, որ շանեն: Յօղիկն ու Աղբիւրիկն այնքան զրւարճացրին, որ էլ ոչ որի մէջ ուժ չըմընաց շատ ծիծաղելուց: Մերթ Արէգի մօրուքիցն էին բռնում, մերթ նունուֆարի թշերը կամրթում, և գանազան հաճոյական բաներ փսփսում նրանց ականջին:

Արէգը Յօղիկի հետ պարելիս՝ մի խոր հայեացք ձգեց նրա երեսին և փսփսաց ականջին.

— Ով համեստափայլ օրիորդ, ես կարծես ճանաչում եմ քեզ... այո՛, ճանաչս ես գալիս, բայց չեմ վստահանում ասել, վախենում եմ, թէ մի՞ գուցէ սխալած լինիմ:

— Սխալած չես, Արէգ, պատասխանեց Յօղիկը, ես նա ինքն եմ:

— Աղանի աղջիկը:

— Այո՛: Սրանք էլ բոլորն իմ քոյրերս են...

— Օ... դու իմ Աստուածունհին ես... դու ինձ նորից ստեղծեցիր...

— Ոչ, Արէգ: Ես գիտէի միայն, որ դու ոչինչ չըզդիտես քո մասին: Այդ իմ մօրս՝ Բարենանի կամբովն էր եղած: Նա ուրիշ հնար չունէր այն շար պառաւին վերացնել աշխարհից: Պէտք էր քեզ պէս մի

անմեղ և արգար անձն, որ մինչև անգամ չիմանար իր ինչ լինելը և աւելի աղջիկ, քան տղայ համարէր: Դու երբոր ինձ մօտ տեսար քո կերպարանը, տեսար որ տղայ ես, այսուամենայնիւ դա քեզ համար մի խաղ էր որ ես խաղացի, ինչպէս որ դու իմ թևերս վերցնելով՝ ուզեցար մի խաղ խաղալ: Միայն այս երեկոյին զգացիր, որ տղամարդ ես: Դու որ մեղադրում էիր ինձ, մենք թաքուն նայում էինք քեզ վրայ և ծիծաղում...

Յօղիկի այս ակնարկութիւնից ամօթի զգացմունքը առաջին անգամ զգաց Արէգը, բայց այնքան սաստիկ էր, որ նա կարմրեց վարդի պէս և ուզեց խօսակցութեան առարկան ուրիշ բանի վրայ դարձնել, յանկարծ միւս կողմից մի այնպիսի ծիծաղ բարձրացաւ, որ ամենքն էլ այն կողմը դարձրին իրանց ուշադրութիւնը:

— Զանազանն ու Զարմանազանը պարում էին՝ մէկը վէզիլի տղայի հետ, միւսը սպարապետի: Ծաղկիկը լսել էր նրանց փսփսոցը, նկատել էր, որ նրանք վաղուց աչքադրել են միմեանց և այժմ էլ պսակելու ցանկութիւն ունին, բայց ամաչում են ասելու:

— Նոր սէր, նոր ուրախութիւն, գոչեց Ծաղկիկը մի բարձրաձայն ծիծաղով և նորահասներին քաշ տալով՝ տարաւ թագաւորի մօտ և ասաց. «Մի պսակով ինչ պէտք է լինի, երեքը միասին կատարեցէք»:

Թագաւորն ու Արմանը նրանց էլ օրհնեցին և սկսեց պսակների հանդէսը: Յօղիկը դարձաւ իբր պսակադիր նունուֆարի, Ծաղկիկը՝ Զանազանի, իսկ Աղբիւրիկը՝ Զարմանազանի: Պսակի օրհնութիւնը կատարեց թագաւորը ծիածանի կամարի տակ, որ այդ

փառաւոր հանդիսին աւելի ևս շքեղութիւն էր տալիս: Թագաւորն էլ իր թագը դրաւ Արէգի գլխին, որով պսակեց նրան և թագաւոր միանգամայն:

Իրանից յետոյ հրեղէն օրիորդները շնորհաւորեցին նորապսակներին և պատրաստեցին երթալու: Հագար տեսակ քաղցրեղէններ և մեղրաջրեր մօտ բերին, բայց հրեղէնը նրանց համը չառան: Նրանք ուրիշ խմելիքներ ունէին իրանց հետ բերած, նրանից խմեցին և խմեցրին նաև նորապսակներին, որոնք աւկամայ խմեցին, առանց նրա համն զգալու, բացի Արէգից, որին միայն էր տւած նրա երկնային ճաշակն առնելու շնորհքը: Վերջը մի շրջան կազմեցին երկնայինք և, մինչդեռ հրեղէնը վերանում էին ծիածանի սանդուխքով, ասելով՝ «մնացէք բարեաւ, բարեաւ»... հողեղէնքն էլ նրանց բարի ճանապարհ էին մաղթում երգելով՝

Գնացէք բարեաւ, սիրուն աղջիկներ,
Դուք մեր դաշտերի անմահ Ոգիներ...
Այս ինչ շնորհք էր, ինչքան մեծ բարիք,
Որ դուք մարմնացած մեզ երևացիք...
Ա՛խ, երանի թէ միշտ մեզ մօտ մնար,
Որ ձեր տեսութեան կարօտը չըզգանք...
Գնացէք բարեաւ, բարեաւ, բարեաւ...

Հրեղէն աղջկէքը վերացան թէ չէ, մէջտեղ և կաւ ծաղրածուն և սկսեց մի նոր գլուարճութիւն:

— Խնամի թագաւոր, շէն կենայ քո հօր օջախը, կերանք խմեցինք, լիացանք, ասաց ծաղրածուն ու սկսեց երգել.

Ա՛խ թագաւոր, թագաւոր,
Ինչո՞վ ասեմ շնորհաւոր,
Ոչ հաց ունիս, ոչ գինի,
Էսպէս հարսնիք կըլինի...
Յարալլալի, շարալլալի,
Էսպէս հարսնիք կըլինի...

— Իբրև, մի թէ հաց չըպիտի ուտենք, ասաց թագաւորը: Մենք ամենքս էլ ամեն բան մոռացել ենք, որովհետև խելքներս կորցրել ենք, բացի յիմարից, որ խելք չի ունեցել կորցնելու...

— Դու սխալուում ես, թագաւոր, պատասխանեց յիմարը, — ես տեսնելով որ դուք իմ հացը կտրել էք, գնացի մի ճոխ սեղան պատրաստել տւի, որ քաղցած չըմնամ: Այս ասելով՝ ծաղրածուն վազեց, բաց արաւ սեղանատան դռները, ուր, յիրաւի, ճոխ ընթրիք կար պատրաստած: Հիւրերը սկսեցին թագաւորի ետևից ջուխտ ջուխտ մտնել սեղանատուն: Ծաղրածուն տեսնելով, որ ինքը մենակ պիտի մնայ, վազեց մեզ ծանօթ վէզիլի կնոջ մօտ և գլուխ տալով երգեց.

Ով խելք ունի, սէր չունի,
Ով սէր ունի, տէր չունի,
Խեղճն ամենից յիմարն է,
Որ ոչ մի ընկեր չունի:
Արի, տիկին, ես ու դու
Չիտակ խօսք տանք մէկ մէկու,
Թէ «դու իմն ես, ես՝ քոնը»
Համաձայն ես, ձեռքըդ տուր...

Ասաց ծաղրածուն և տիկնոջ ձեռքից բռնելով,
միւսները հետ մտաւ սեղանատուն...

Միւս առաւօտուն սկսեց հարսանիքի տօնախումբ-
ութիւնը քաղաքացոց ու գիւղացոց համար և տեց
մինչև քառասուն օր և քառասուն գիշեր: Ամեն մէկ
օրը մի բոսայի պէս էր անցնում, այնքան զբաւրճա-
լի էին. ինչ խաղեր, ինչ ծաղրածութիւններ, մրցու-
թիւններ և հազար ու մի տեսակ օյիններ...

Կերուխումին բնաւ հաշիւ չըկար: Տասը հազար
միայն եղ ու կով մորթեցին, քսան հազար ոչխար.
Թող վայրի կենդանիները—եղջերունները, եղնիկները,
վարազները, թող և թռչունները թէ տանու և թէ
վայրենի: Քառասուն հազար սոմար միայն բրինձ
գնաց փլաւի համար, ինչքան եղ կերթար նրան,
ինչքան չամիչ... յիսուն հազար կարաս միայն գինի
խմեց, չըհաշւած միւս բաղցրահամ և դառնահիւթ
խմիչքները...

Քառասուն օրից յետոյ Արէզը մի թեթեւ ճանա-
պարհորդութիւն արաւ Նունուֆարի հետ Վանայ ծո-
վի վրայ: Երբոր ծովի ամենախոր տեղն էին հասել,
Արէզը հանեց չար պառաւի կախարդական գաւազան-
ները, որոնք անյայտ մետաղից էին, դժոխքի կրա-
կով միւսած, և ասաց.

Ո՛վ գաւազաններ, գնացէք անդունդ,
Որ էլ չերեաք աշխարհիս վրայ,
Իշխանութիւնը չար ոգիների
Թողէք մեզանից իսպառ վերանայ:
Ո՛վ գաւազաններ, գնացէք անդունդ,
Որ ոչ մի մարդու էլ չիշացնէք:

Կորէք յաւիտեան որ, էլ ոչ որի
Ագուալ չըշինէք կամ քարացրնէք:
Թող թագաւորէ բնութեան կարգը,
էլ այսուհետեւ նա չըխանգարւի.
Թող միայն Երկինքն իշխէ ամեն տեղ,
Ամեն արարած նրան խոնարհի...

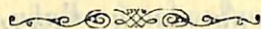
Այս ասելուց յետոյ գաւազանները նետեց ծովի
խորքը և չար ոգիների ու նրանց արբանեակների իշ-
խանութիւնն ու զօրութիւնը վերացրեց աշխարհից:
Ահա այս ժամանակն էր, որ Երկնքից իջաւ

Ե Ր Ե Ռ Դ Ս Ն Ձ Ո Ր

Արէզի ձայնը Երկինքը լսեց
Եւ իսկոյն Երեք խնձոր վայր գցեց
Մէկը կանաչ էր այդ խնձորներից,
Կարծես նոր քաղած գարանան ոստերից.
Երկրորդը կարմիր՝ վարդի հանգունակ,
Երրորդն սպիտակ՝ ձիւնի նմանակ:
Նունուֆարն ասաց. Արէզ, ինչ կասես,
Այս խնձորներն ինչո՞ւ են պէսպէս.
— Ես էլ չըզիտեմ, ճշմարիտն ասած,
Գուցէ մեր կեանքն է ճիշտ օրինակած.
Տես, սա կանաչ է, իբր խակ, մանուկ,
Իսկ այս՝ սպիտակ, ինչպէս մի ծերուկ.
Ամենից սիրուն կարմիրն է միայն,
Դա է նշանը մեր հասունութեան:
— Բեր այդ կարմիրը հէնց հիմա կտրենք,
Եւ այստեղ կեթ միասին ուտենք...

Նունուֆարն ուզեց,
Արէգն էլ կարեց.
Կարմիր խնձորը միասին կերան,
Եւ իրանց սրտի փափազին հասան:

Ձեզ էլ կըրցանկամ, սիրուն պատանիք,
Որ մուրազներիդ նրանց պէս հասնիր,
Կըխնդրեմ միայն որ ինձ էլ ներէք,
Եթէ պատմածս ձանձրալի գտնէք.
Ձեր սիրոյ համար ես աշխատեցի,
Պատմեցի այնքան, ինչքան կարացի.
Կարծելով որ դուք սիրով կըկարդար,
Եւ խեղճ շայիբիս ոգորմի կըտար...

Ց Ա Ն Կ

1. Ծիծեռնակ. Ղ. Ա.	3
2. Մաղթանք մանկական. Ղ. Ա.	4
3. Գիւլնազ տատի թոռները. Ղ. Ա.	—
4. Մանկական խաղ. Մ. Մամիկոնեան	6
5. Վիճակի երգեր. (ժողովրդական)	7
6. Տաւարածի ծաշը. Ղ. Ա.	8
7. Հովւի անկողինը. Ղ. Ա.	—
8. Հաղացպանի ննջարանը.	9
9. Պարզամիտ հովիւ. Ղ. Ա.	—
10. Չորս եղանակ. Մ. Մամիկոնեան.	10
11. Երկրագործ. Կ. Մելիք-Շահնազարեան	11
12. Հատիկ. Յ. Յովհաննիսեան.	12
13. Ամպեր. Կ. Մ. Շ.	13
14. Եղիայի հանարը. Ղ. Ա.	14
15. Հնձորներ. Ղ. Ա.	15
16. Ոսկի ձկնիկ. Ղ. Ա. (Պուշկինից փոխադրած)	16
17. Սոխակներ. Ղ. Ա.	28
18. Թռչուն. Բարկաս («Աղբիւրից»)	29
19. Դժար ընտրութիւն. Կ. Մ. Շ.	30
20. Երկու քոյր. Գամառ—Բաթիպա	37

21. Հնարագէտ ջուլհակը. Ղ. Ա.	39
22. Քեօրօղլին ջաղացարան Ղ. Ա.	46
23. Հաւլունի թուրը. Գ. Աստուածատրեանց	51
24. Սարղն ու շերամը Ղ. Ա. (փոխադրութիւն)	59
25. Արջը եւ Մեղուն Կ. Մ. Շ.	60
26. Աղէս եւ Աղանի. Ղ. Ա. (փոխադրութիւն)	—
27. Գայլերի ծագումը Ա. Մեհրաբեան (փոփոխած)	62
28. Լուսնահաչ. Ղ. Ա.	63
29. Գայլ եւ Սիկո. Ղ. Ա. (փոխադրութիւն).	—
30. Գառն ու գայլը. Ղ. Ա. (փոխադրութիւն).	64
31. Բազէն եւ Աղանին. Եժէն (Ժուկովսկուց)	66
32. Անմիտ եզներ. ՔամալեանՍ . (փոփոխած)	67
33. Երկու ընկեր. Խ. Աբովեան.	71
34. Ծառերն ու կացինը. Խ. Աբովեան.	—
35. Յախաւել Ղ. Ա.	72

Յ Ա Ի Ե Լ Ի Ա Ծ

Արեգնազան կամ Կախարդական Աշխարհ. Ղ. Ա. 79

Շերեֆրուս

21. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա.	89
22. Քաղաքային շարժումներ Գ. Ա.	90
23. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	91
24. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	92
25. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	93
26. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	94
27. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	95
28. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	96
29. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	97
30. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	98
31. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	99
32. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	100
33. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	101
34. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	102
35. Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. (փոխադրումներ)	103

Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա.

Չարաշուկի թափանքի Գ. Ա. 104

Չ
Չ
Չ
Չ

«Ազգային գրադարան»

NL0242009

7743